

Daniel Engan og Øyvind Brastad Gangsøy

**Hvordan gjennomføres
regnskapsmanipulering, og hvordan er det
mulig å avdekke regnskapsmanipulering på
et tidligere stadium ved hjelp av røde flagg?**

**En kvalitativ analyse av regnskapsmanipulering i fire
regnskapsskandaler**

Masteroppgave våren 2022

OsloMet – storbyuniversitetet

Handelshøyskolen (HHS)

Masterstudiet i økonomi og administrasjon

Sammendrag

Formålet med denne masteroppgaven var å undersøke hvordan regnskapsmanipulering gjennomføres, og hvordan røde flagg kan hjelpe til med å avdekke regnskapsmanipulering på et tidligere stadium. For å gjøre dette gjennomførte vi en analyse av regnskapsmanipulasjon i fire norske og kjente regnskapsskandaler. Et viktig funn var at fire av manipuleringsmetodene som ble benyttet avviker fra manipuleringsmetodene til Schilit og Perler (2010). Analysen viste at det var stor variasjon i hvordan regnskapsmanipulasjon gjennomføres. Funnene våre indikerer at faktorer som markedet selskapet opererer i og målet med regnskapsmanipulering påvirker manipuleringsmetodene som benyttes. Analysen viser at vi skal være observant på regnskapsmanipulering i selskaper som har svak internkontroll og gjennomgår en økonomisk krise. Et viktig funn var at i regnskapsmanipulering hvor gjerningspersonene ønsker å tappe selskapet for penger, vil det være ingen eller få røde flagg relatert til regnskapsposter. I slike tilfeller blir vi mer avhengig av generelle røde flagg. Vi har ikke funnet teori om regnskapsmanipulering hvor gjerningspersonene ikke har som mål å øke resultatet, noe som gjør det mer krevende å avdekke regnskapsmanipulering i slike tilfeller.

Abstract

The purpose of this thesis was to investigate how earnings management is carried out, and how we can reveal earnings management at an earlier stage with red flags. To do this, we conducted an analysis of earnings management in four well known Norwegian accounting scandals. An important finding was that four of the earnings management methods used differ from the earnings management methods of Schilit and Perler (2010). The analysis showed that there was great variation in how earnings management is carried out. Our findings indicates that factors like what market the company operates in and the target of earnings management affect the earnings management methods used. The analysis shows that we must be observant of earnings management in companies that have weak internal control and undergoing an economic crisis. An important finding was that in earnings management where perpetrators want to drain the company of money, there will be no or few red flags related to accounts. In such cases, we rely more on general red flags. We have not found any theory about earnings management where the perpetrators do not aim to increase the profit, which makes it more difficult to uncover earnings management in such cases.

Forord

Denne masteroppgaven er et resultat av en avsluttende mastergrad på OsloMet, og er utført av Daniel Engan og Øyvind Brastad Gangsøy. Arbeidet med denne masteroppgaven har vært spennende, utfordrende og ikke minst utrolig lærerikt. Vi tror vi vil få nytte for all denne kunnskapen når vi begge skal starte som revisorer høsten 2022.

Underveis i arbeidet med masteroppgaven har vi mottatt hjelp fra flere hold, og vi ønsker å benytte dette forordet til å takke alle som har bidratt til å gjøre denne oppgaven mulig. Først ønsker vi å rette en stor takk til vår veileder, Marie Viken, for god og effektiv veiledning. Hun har kommet med gode og konstruktive tilbakemeldinger som har hjulpet oss i arbeidet med denne oppgaven. Videre ønsker vi å takke Einar Belsom for hjelp med å hente ut alle årsrapportene vi trengte for å gjennomføre analysen. Uten årsrapportene ville ikke denne oppgaven vært mulig. Avslutningsvis ønsker vi å takke hverandre for et godt og lærerikt samarbeid.

Oslo, 27. mai 2022

Daniel Engan & Øyvind Brastad Gangsøy

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	2
Abstract	2
Forord.....	3
Innholdsfortegnelse	4
Figurer	7
Tabeller	8
1. Innledning	10
1.1 Problemstilling	10
1.2 Casene	11
1.3 Oppgavens struktur	13
2. Teori.....	14
2.1 Regnskapsteori	14
2.1.1 Hva er et regnskap?	14
2.1.2 Regnskapets formål	15
2.1.3 Regnskapsbrukerne.....	16
2.1.4 Ansvarsfordeling mellom ledelse, styret og revisor	17
2.1.5 Regnskapsspråk i Norge	19
2.1.6 Skjønnsmessige vurderinger.....	22
2.1.7 Regnskapskvalitet.....	23
2.1.8 Hva påvirker regnskapskvaliteten?.....	25
2.2 Regnskapsmanipulasjon	26
2.2.1 Hva er regnskapsmanipulering?	26
2.2.2 Hvorfor gjennomføres regnskapsmanipulering?	28
2.2.3 Forutsetninger for regnskapsmanipulasjon.....	32
2.2.4 Hvordan gjennomføres regnskapsmanipulering?	33
2.2.5 Hvem gjennomfører regnskapsmanipulering?.....	45

2.2.6 Hvem avdekker regnskapsmanipulering?	46
2.3 Resultatkvalitetsanalyse	48
2.3.1 Resultatkvalitet og analyse av omgivelsene	49
2.3.2 Ulike steg i resultatkvalitetsanalysen	50
2.3.3 Steg 1 – Kritiske regnskapsstørrelser	50
2.3.4 Steg 2 – Fleksibilitet og estimater	51
2.3.5 Steg 3 – Regnskapsstrategi og informasjonskvalitet	51
2.3.6 Steg 4 – Røde flagg	53
2.4 Oppsummering	64
3. Metode	66
3.1 Forskningsdesign og metode	66
3.2 Caseutvalg	67
3.3 Datainnsamling	67
3.4 Validitet	68
3.5 Reliabilitet	69
3.6 Feilkilder og svakheter	69
3.7 Oppsummering	71
4. Beskrivelse av selskapene	72
4.1 Gartnerhallen	72
4.2 Sponsor Service	73
4.3 Nedre Romerike Vannverk	75
4.4 Finance Credit	77
5. Analyse av regnskapsmanipulering i 4 regnskapsskandaler	79
5.1 Gartnerhallen	79
5.1.1 Resultatkvalitetsanalyse – Steg 1 til 3	79
5.1.2 Manipuleringsmetode	83
5.1.3 Resultatkvalitetsanalyse – Steg 4 – Røde flagg	84
5.1.4 Gjerningspersonene bak regnskapsmanipuleringen	88

5.1.5	Årsaker til regnskapsmanipuleringen	89
5.1.6	Konklusjon på analyse av regnskapsmanipulering med røde flagg i Gartnerhallen	92
5.2	Sponsor Service	93
5.2.1	Resultatkvalitetsanalyse – Steg 1 til 3	93
5.2.2	Manipuleringsmetode	99
5.2.3	Resultatkvalitetsanalyse – Steg 4 – Røde flagg	102
5.2.4	Gjerningspersonene bak regnskapsmanipulering	110
5.2.5	Årsaker til regnskapsmanipuleringen	112
5.2.6	Konklusjon på analyse av regnskapsmanipulering med røde flagg i Sponsor Service	114
5.3	Nedre Romerike Vannverk	115
5.3.1	Resultatkvalitetsanalyse – Steg 1 til 3	116
5.3.2	Manipuleringsmetode	120
5.3.3	Resultatkvalitetsanalyse – Steg 4 – Røde flagg	123
5.3.4	Gjerningspersonene bak regnskapsmanipuleringen	126
5.3.5	Årsaker til regnskapsmanipuleringen	126
5.3.6	Konklusjon på analyse av regnskapsmanipulering med røde flagg i NRV	129
5.4	Finance Credit	130
5.4.1	Manipuleringsmetode	131
5.4.2	Resultatkvalitetsanalyse – Steg 4 – Røde flagg	133
5.4.3	Gjerningspersonene bak regnskapsmanipuleringen	136
5.4.4	Årsaker til regnskapsmanipuleringen	137
5.4.5	Konklusjon på analyse av regnskapsmanipulering med røde flagg i Finance Credit	139
5.5	Sammenligning av casene	140
5.5.1	Manipuleringsmetode	141
5.5.2	Generelle røde flagg	143
5.5.3	Røde flagg relatert til regnskapsposter	146
5.5.4	Gjerningspersonene bak regnskapsmanipuleringen	147
5.5.5	Årsaker til regnskapsmanipuleringen	149
5.5.6	Konklusjon på sammenligning av casene	151
6.	Diskusjon og konklusjon	154

Referanseliste	157
Vedlegg	161
Resultatet til Gartnerhallen SA fra 2008 til 2017	161
Balansen til Gartnerhallen SA fra 2008 til 2017	162
Konsernresultatet til Sponsor Service ASA fra 1998 til 2001	163
Konsernbalansen til Sponsor Service ASA fra 1998 til 2001	164
Resultatet til Nedre Romerike Vannverk AS fra 2000 til 2005	165
Balansen til Nedre Romerike Vannverk AS fra 2000 til 2005	166

Figurer

Figur 1: Gruppering av interessenter. Kilde: (Baksaas & Stenheim, 2020, s. 120).	17
Figur 2: Vår definisjon av regnskapsmanipulasjon.	28
Figur 3: Mislighetstriangelet. Kilde: (Petersen, Plenborg, & Kinserdal, 2017).	30
Figur 4: Sponsor Service konsern ved utgangen av 2001. Kilde: (Sponsor Service ASA, 2002).	74
Figur 5: Leverandørgjeld i prosent endring før og etter korrigering for manipulering.	88
Figur 6: Mislighetstriangelet for Gartnerhallen.	91
Figur 7: Utvikling i goodwill og andre rettigheter og avskrivninger for Sponsor Service konsernet. Tall i 1000 NOK.	101
Figur 8: Prosentvis endring i salgsinntekter og opptjent provisjon sponsoravtaler.	108
Figur 9: Mislighetstriangelet for Sponsor Service konsernet.	113
Figur 10: Pengestrøm fra NRV/RA-2 via ulike leverandører eller direkte til administrerende direktør, hans selskaper, nærstående og deres selskaper. Kilde: (Nedre Romerike Distriktsrevisjon, 2007).	121
Figur 11: Mislighetstriangelet for Nedre Romerike Vannverk.	128
Figur 12: Mislighetstriangelet for Finance Credit.	138
Figur 13: Manipuleringsmetodene i Gartnerhallen, Sponsor Service, NRV og Finance Credit.	143

Figur 14: Røde flagg relatert til regnskapsposter for Gartnerhallen, Sponsor Service og NRV.	147
Figur 15: Kjennetegn ved gjerningspersonene i Gartnerhallen, Sponsor Service, NRV og Finance Credit.....	148

Tabeller

Tabell 1: Motiver til regnskapsmanipulering. Kilde: (Jones, 2011).	29
Tabell 2: Oversikt over teknikkene til Schilit og Perler (2010).	44
Tabell 3: Hvem avdekker hvitsnippkriminalitet. Kilde: (Gottschalk, 2012).	47
Tabell 4: Generelle røde flagg.	57
Tabell 5: Datakilder til analysen.	68
Tabell 6: Feilkilder og tiltak i vår undersøkelse.	70
Tabell 7: Regnskapstall for Gartnerhallen SA.	73
Tabell 8: Regnskapstall for Sponsor Service konsernet.	75
Tabell 9: Regnskapstall for Nedre Romerike Vannverk.....	77
Tabell 10: Salgsinntekter, varekostnad og dekningsbidrag for Gartnerhallen SA. Tall i 1000 NOK.....	80
Tabell 11: Kundefordringer og leverandørgjeld for Gartnerhallen SA. Tall i 1000 NOK.	80
Tabell 12: Annen driftskostnad for Gartnerhallen SA. Tall i 1000 NOK.....	81
Tabell 13: Varekostnad og varelager for Gartnerhallen SA. Tall i 1000 NOK.	81
Tabell 14: Finansinntekter for Gartnerhallen SA. Tall i 1000 NOK.	82
Tabell 15: Oversikt over overføring fra Gartnerhallen til bonden. Kilde: (Dom, 2018).	83
Tabell 16: Generelle røde flagg for Gartnerhallen.....	85
Tabell 17: Salgsinntekter, varekostnad og skyldig sponsortilskudd for Sponsor Service konsernet. Tall i 1000 NOK.....	94
Tabell 18: Kundefordringer, opptjent provisjon sponsoravtaler og avsetning til tap på kundefordringer for Sponsor Service konsernet. Tall i 1000 NOK.	95
Tabell 19: Leverandørgjeld og totale driftskostnader for Sponsor Service konsernet. Tall i 1000 NOK.....	95
Tabell 20: Lønnskostnader i Sponsor Service konsernet. Tall i 1000 NOK.....	96
Tabell 21: Innskutt egenkapital og gjeld til kredittinstitusjoner for Sponsor Service konsernet. Tall i 1000 NOK.	96

Tabell 22: Goodwill og andre rettigheter, avskrivninger og nedskrivninger for Sponsor Service konsernet. Tall i 1000 NOK.....	97
Tabell 23: Andre fordringer for Sponsor Service konsernet. Tall i 1000 NOK.	98
Tabell 24: Generelle røde flagg og spesifikke hendelser for Sponsor Service konsernet.	103
Tabell 25: Kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter for Sponsor Service konsernet. Tall i 1000 NOK.....	105
Tabell 26: Driftsresultat og kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter for Sponsor Service konsernet. Tall i 1000 NOK.....	106
Tabell 27: Skyldig sponsortilskudd i prosent av salgsinntekter for Sponsor Service konsernet. Tall i 1000 NOK.	107
Tabell 28: Kundefordringer, opptjent provisjon sponsoravtaler og avsetning til tap på kundefordringer for Sponsor Service konsernet. Tall i 1000 NOK.....	109
Tabell 29: Goodwill og andre rettigheter for Sponsor Service konsernet. Tall i 1000 NOK.	109
Tabell 30: Nedskrivning for Sponsor Service konsernet.	110
Tabell 31: Salgsinntekter og varekostnad for Nedre Romerike Vannverk. Tall i 1000 NOK.	117
Tabell 32: Kundefordringer og leverandørgjeld for Nedre Romerike Vannverk. Tall i 1000 NOK.....	117
Tabell 33: Obligasjonslån, gjeld til kredittinstitusjoner og neste års avdrag på langsiktig gjeld for Nedre Romerike Vannverk. Tall i 1000 NOK.	118
Tabell 34: Diverse anleggsmidler og avskrivninger for Nedre Romerike Vannverk. Tall i 1000 NOK.....	119
Tabell 35: Lønnskostnader for Nedre Romerike Vannverk. Tall i 1000 NOK.	119
Tabell 36: Generelle røde flagg hos Nedre Romerike Vannverk.	123
Tabell 37: Generelle røde flagg for Finance Credit.	133
Tabell 38: Generelle røde flagg for Gartnerhallen, Sponsor Service, NRV og Finance Credit.	144
Tabell 39: Mislighetstriangelet i Gartnerhallen, Sponsor Service, NRV og Finance Credit.	150

1. Innledning

1.1 Problemstilling

Regnskapsmanipulering er noe de fleste har hørt om gjennom media, men hvor ofte skjer det egentlig? I en undersøkelse av Dichev, Graham, Harvey og Rajgopal (2013) ble 375 økonomidirektører i amerikanske selskaper spurt om regnskapsmanipulering. De mener at mer enn 30 prosent av ikke-børsnoterte selskaper og nesten 20 prosent av børsnoterte selskaper bedriver regnskapsmanipulering (Dichev, Graham, Harvey, & Rajgopal, 2013). De fleste tilfeller av regnskapsmanipulering blir ikke oppdaget, siden det er vanskelig å avdekke. På starten av 2000-tallet ble det avdekket en rekke store regnskapsskandaler verden over, noe som rettet et stort fokus mot regnskapsmanipulasjon. Den kanskje mest kjente regnskaps-skandalen i verden er Enron-saken, men også i Norge har det vært store regnskapsskandaler, som blant annet Finance Credit-saken.

Vi, Daniel og Øyvind, skal begge begynne å jobbe som revisor høsten 2022. Kunnskap om regnskapsmanipulering kan komme godt til nytte i jobben som revisor, da det er et høyaktuelt tema innenfor revisjon. I tillegg synes vi regnskapsmanipulering er et spennende og utfordrende tema, hvor vi får muligheten til å bruke mye av kunnskapen vi har tilegnet oss så langt i studiet.

Formålet med denne masteroppgaven er å undersøke hvordan regnskapsmanipulering gjennomføres, og hvordan røde flagg kan hjelpe til med å avdekke regnskapsmanipulering tidligere. Røde flagg er sammenhenger og utviklingstrekk som avviker fra normale eller bransjemessige forhold. Dette kan indikere at selskapet har utført regnskapsmanipulering (Heskestad, Resultat kvalitetsanalyse, røde flagg og driftsinntekter, 2015). Som nevnt over blir de fleste tilfeller av regnskapsmanipulering ikke avdekket. Vi har en tanke om at kunnskap om manipuleringsmetode og røde flagg er essensielt i arbeidet med å avdekke flere tilfeller av regnskapsmanipulering. Vi vil besvare følgende problemstilling i denne masteroppgaven:

«Hvordan gjennomføres regnskapsmanipulering, og hvordan er det mulig å avdekke regnskapsmanipulering på et tidligere stadium ved hjelp av røde flagg?»

For å besvare dette skal vi, ved hjelp av relevant teori og data, gjennomføre en kvalitativ analyse av regnskapsmanipulasjon i fire caser, hvor hver case representerer en tidligere regnskapsskandale. Herunder vil det være naturlig å identifisere hvem som er gjerningspersonene bak regnskapsmanipuleringen og årsakene til regnskapsmanipuleringen.

Vi har valgt å avgrense problemstillingen ved kun å se på norske og velkjente regnskapsskandaler. I tillegg begrenser vi oss til lovverk som gjelder for norske selskaper. Oppgaven ville blitt altfor omfattende dersom vi ikke hadde gjort disse avgrensningene. Teorien vil dog være basert på både norsk og internasjonal litteratur.

1.2 Casene

Som nevnt over skal analysen bestå av en kvalitativ analyse med fire tidligere regnskapsskandaler i Norge. Casene vi analyserer i denne oppgaven er regnskapsskandalene i Gartnerhallen, Sponsor Service, Nedre Romerike Vannverk og Finance Credit. I dette delkapittelet skal vi gi en kort introduksjon til misligheten som ble gjennomført i disse selskapene. I kapittel fire vil vi gi en nærmere beskrivelse av hvert enkelt selskap.

Gartnerhallen

På forsommeren i 2017 anmeldte Gartnerhallen SA et grovt underslag som ble begått i en tiårs periode fra 2007 til 2017. Tidligere regnskapssjef og bonde (eier og produsent) i Gartnerhallen overført omtrent 49 millioner ut av Gartnerhallen-systemet, hvor 3,3 millioner ble overført til regnskapssjefen og resten ble overført til bonden. Regnskapssjefen overførte pengene etter sterk overtalelse og press fra bonden, og skjulte deretter overføringene ved å manipulere regnskapet til Gartnerhallen. Underslaget ble avdekket ved at regnskapssjefen selv varslet ledelsen i Gartnerhallen i mai 2017 (Dom, 2018).

Regnskapssjefen erkjente straffeskyld og ble dømt til fire år i fengsel. Bonden erkjente ikke straffeskyld og mente utbetalingene fra Gartnerhallen var lån, men ble dømt til fem år og ti måneder i fengsel (Dom, 2018).

Sponsor Service

Sponsor Service ASA gikk konkurs i starten av 2003. Tidligere konsernsjef og tidligere økonomidirektør ble tiltalt for grovt bedrageri ovenfor bank og investorer noen år etter konkursen. I flere år før konkursen hadde selskapet overvurdert resultatet og balansen. Regnskapet til selskapet visste dermed altfor gode tall og var grovt misvisende. Dette ble brukt til låneopptak, utvidelse av aksjekapital og utbetaling av bonus og utbytte. Selskapet tok blant annet opp lån i Nordea på 330 millioner kr. Konsernsjefen ble ansett som initiativtaker til regnskapsmanipuleringen, men økonomidirektøren var også delaktig (Dom, 2006).

Konsernsjefen ble dømt til fire år og seks måneder i fengsel i Agder lagmannsrett etter at han anket (Økokrim, 2012). Økonomidirektøren ble dømt til ni måneders fengsel og to års prøvetid i Oslo tingrett (Dom, 2006).

Nedre Romerike Vannverk

Økokrim reiste i 2007 tiltale mot tidligere administrerende direktør i Nedre Romerike Vannverk (heretter NRV) og Sentralrenseanlegget RA-2 (heretter RA-2), hans sønn, to andre personer og entreprenørselskapet PEAB AS. Denne saken kalles ofte for «Vannverksaken». De involverte ble tiltalt for grov økonomisk kriminalitet i de interkommunale selskapene NRV og RA-2. Vannverksaken hadde vært under etterforskning siden høsten 2005. Bakgrunnen for etterforskningen var en rekke artikler i Aftenposten (Dom, 2010). Aftenposten avslørte at administrerende direktør hadde bygd opp et privat jaktparadis bestående av ni farmer i Sør-Afrika, men han nektet å opplyse om hvor pengene kom fra. Like etterpå ble han permittert fra stillingen som administrerende direktør (Kielland Jenssen, Skjellbostad Yset, & Kumano-Ensby, 2008). Det visste seg at de tiltalte har tappet NRV og RA-2 for penger fra 1970-tallet og helt frem til 2005 (Nedre Romerike Distriktsrevisjon, 2007).

Administrerende direktør ble dømt til sju år og seks måneder i fengsel. Hans sønn ble dømt til fire års fengsel, og de to andre personene ble dømt til fengsel i henholdsvis to år og ti måneder, og ti måneder. PEAB AS fikk en bot på tre millioner kr (Dom, 2010).

Finance Credit

Finance Credit-saken anses som en av norgeshistoriens største bedragerisaker. Styreleder og administrerende direktør, som også startet Finance Credit-systemet (heretter FC-systemet) sammen, ble varetektsfengslet høsten 2002. Før dette hadde en rekke banker, som konsernet hadde lån til, anmeldt konsernet til politiet. Banken hadde begynt å få mistanke om regnskapsmanipulering siden en journalist i Kapital avslørte de egentlig økonomiske forholdene i FC-systemet. Styreleder og administrerende direktør hadde overvurdert resultatet og balansen fra 1998 til 2001, noe som gjorde at regnskapet ble grovt misvisende. Disse feilaktige regnskapene ble brukt til å ta opp lån på totalt 1,4 milliarder kr, hvor mesteparten ble lånt fra Sparebank1-gruppen og Nordlandsbanken (Dom, 2005). Konsernet gikk konkurs i 2002 som følge av avsløringene og mesteparten av lånebeløpet på 1,4 milliarder kr gikk tapt (Thomassen, 2021).

Administrerende direktør ble dømt til ni års fengsel i 2004, men anket saken. Anken ble aldri behandlet siden han døde før behandling. Styreleder ble dømt til syv år i fengsel i 2005. (Dom, 2005).

1.3 Oppgavens struktur

Oppgaven er strukturert på en naturlig måte og inneholder 6 kapitler. I kapittel 1 gir vi en introduksjon til problemstillingen og de fire casene. Videre presenterer vi relevant teori om regnskapet, regnskapsmanipulering, resultat kvalitetsanalyse og røde flagg i kapittel 2. I kapittel 3 presenterer vi forskningsdesign og metode som er brukt ved utvalg av case, innsamling av data og gjennomføring av analysen. I kapittel 4 gir vi en kort introduksjon til de ulike selskapene vi analyserer i kapittel 5. I kapittel 5 vil vi presentere vår analyse og funn. Avslutningsvis vil oppsummere hovedfunnene og gi en konklusjon i kapittel 6.

2. Teori

I dette kapitlet vil vi introdusere relevant teori til problemstillingen. Først vil vi gi en introduksjon i regnskapsteori. Videre vil vi presentere regnskapsmanipulering inkludert årsaker til regnskapsmanipulering og ulike manipuleringsmetoder. Deretter vil vi presentere resultat kvalitetsanalyse og ulike typer røde flagg, før vi til slutt gir en oppsummering av teorien som er presentert i dette kapitlet.

2.1 Regnskapsteori

I dette delkapitlet vil vi først gi en introduksjon til regnskapet, dets formål og brukere. Videre vil vi presentere ansvarfordelingen mellom ledelse, styret og revisor, og ulike regnskapsspråk i Norge inkludert regnskapsprinsipper. Deretter ser vi nærmere på skjønsmessige vurderinger i regnskapet. Til slutt vil vi presentere teori om regnskapskvalitet og hva som påvirker regnskapskvaliteten.

2.1.1 Hva er et regnskap?

Regnskap er et informasjonssystem som skal være med på å bidra til beslutningsnyttig informasjon. Det er mer enn bare en talloppstilling, men også et system hvor økonomisk informasjon blir behandlet, og viktige beslutninger blir tatt ut ifra den informasjonen vi henter ut (Kristoffersen, 2019).

Ut ifra behov vil regnskapet være tilpasset de ulike brukerne. Regnskap som styringsverktøy for ledelsen vil ha mer søkelys på lønnsomhet knyttet til for eksempel produkt- og avdelingsnivå. Videre vil regnskap som brukes eksternt ha større søkelys på resultat etter skatt, da blant annet eiere er svært interessert i egenkapitalen som vil tilfalle de. Regnskapet skal hovedsakelig være med å gi en best mulig ressursallokering ut ifra de ressursene en har tilgjengelig (Baksaas & Stenheim, 2020).

Regnskapspliktige foretak er blant annet aksjeselskaper, allmennaksjeselskaper og enkeltpersonforetak. Regnskapsloven forteller oss hva årsregnskapet skal inneholde. Et svært viktig krav er at årsregnskapet skal gi et rettvise bilde for å kunne si noe om hvordan det

står til med virksomheten, jf. (regnskapsloven, 1998, § 3-2 a). Ved regnskapsmanipulering vil årsregnskapet gi et misvisende bilde av den økonomiske situasjonen til selskapet. Dette bryter med kravet om rettvise bilde.

2.1.2 Regnskapets formål

Baksaas og Stenheim (2020) har følgende beskrivelse av regnskapets formål:

«Regnskapets formål er at de eksterne partene som foretaket er avhengig av, får den informasjonen de trenger som grunnlag for beslutninger om ressursallokering.»
(Baksaas & Stenheim, 2020, s. 118).

Det er avgjørende at regnskapet er relevant og troverdig for at det skal kunne gi beslutningsnyttig informasjon. For å kunne si mer om formålet til regnskapet, deler vi det opp i prognoseformålet og kontrollformålet. Det er to formål som vektlegges særlig av regnskapslitteraturen og regnskapsstandardsetterne. Et ikke like omtalt formål, men som fortsatt er relevant, er fordelingsformålet (Baksaas & Stenheim, 2020).

Prognoseformålet

For at et regnskap skal kunne tilfredsstillere prognoseformålet må det kunne si noe om fremtiden. Formålet er knyttet til regnskapsbrukernes behov for informasjon til ressursallokering. Ved hjelp av informasjonen fra regnskapet skal vi enten direkte eller indirekte bistå eierne ved beslutninger (Baksaas & Stenheim, 2020).

Kontrollformålet

Kontrollformålet skal ivareta behovet for informasjon til kontroll og oppfølging av blant annet investeringer foretatt av eierne. Her er prinsipal-agent problemet helt sentralt, hvor det ofte vil være et skille mellom eierne og ledelsen sine interesser. Det vil være risiko for at ledelsen handler ut fra sin egeninteresse fremfor eierskapets interesser, og på den måten opptrer opportunistisk. Det er derfor svært viktig at eierne sørger for at det er etablert gode kontrollrutiner (Baksaas & Stenheim, 2020).

Fordelingsformålet

For at fordelingsformålet skal være oppfylt må regnskapet gi informasjon som kan brukes til å fastsette og vurdere fordelingen av verdiskapningen mellom foretaket og andre interessenter. Videre skal regnskapet gi informasjon om den faktiske fordelingen som er foretatt av verdiskapningen (Baksaas & Stenheim, 2020). Et godt eksempel er utbytte, hvor den tekniske rammen for utbyttedeling er bestemt av regnskapet, men som videre justeres for hva som kan anses for forsvarlig egenkapital og likviditet, jf. (aksjeloven, 1997, §3-4).

Ved regnskapsmanipulering vil beslutninger bli tatt på feil grunnlag, regnskapet mangler kontrollfunksjonen og fordelingen av verdiskapningen blir feil. Dette viser hvilke konsekvenser regnskapsmanipulering kan gi. For å kunne oppdage regnskapsmanipulering er det derfor viktig å forstå formålet med regnskapet.

2.1.3 Regnskapsbrukerne

Det er helt overordnet at vi identifiserer brukerne som skal fatte beslutninger med utgangspunkt i regnskapet. Hvor stort omfang og innhold den enkelte bruker har behov for vil variere. IASB har derfor utarbeidet et rammeverk som viser en prioriteringsrekkefølge blant brukerne av regnskapet. Vi finner ikke et slikt rammeverk i GRS, så vi vil ta utgangspunkt i IASB sitt da dette også er relevant for GRS. Primærbrukerne i IASB sitt rammeverk er kapitaltilbydere, hvor vi finner eierne og långiverne. Informasjon som vurderer størrelsen på, tidspunktet for og usikkerheten ved fremtidig netto kontantstrømmer er noe både eiere og långivere etterspør, og som derfor vil være prioritet å få frem i regnskapet. Selv om regnskapet utarbeides med hensikt å gi eierne og långiverne den best mulige beslutningsnyttige informasjonen, vil også regnskapet kunne være til nytte for andre brukergrupper. Interessentmodellen i figur 1 gir oss et godt bilde av de ulike interessentgruppene (Baksaas & Stenheim, 2020). Regnskapsbrukerne er ment til å villedes av regnskapsmanipulering. Av den grunn vil det være hensiktsmessig å identifisere regnskapsbrukerne til selskapet.

Figur 1: Gruppering av interessenter. Kilde: (Baksaas & Stenheim, 2020, s. 120).

2.1.4 Ansvarsfordeling mellom ledelse, styret og revisor

Ansvaret til ledelsen og styret i en virksomhet er å sørge for at ekstern regnskapsrapportering følger de gjeldende regnskapsreglene, enten i samsvar med regnskapsloven og norsk god regnskapsskikk eller IFRS. I henhold til ISA 580 er det krav fra revisor om å innhente skriftlige uttalelser fra ledelsen som revisjonsbevis. Her må ledelsen blant annet skriftlig bekrefte at de erkjenner ansvaret for den interne kontrollen i foretaket både knyttet til utforming, iverksettelse og vedlikeholdet. Internkontroll er virksomhetenes sin egenkontroll, som skal sikre at de har systemer og rutiner som fanger opp eventuelle misligheter og feil. Videre skal ledelsen også bekrefte at det ikke foreligger noen vesentlige feil eller mangler i regnskapet. Ved eventuelle mistanker eller faktiske misligheter skal all fakta opplyses til revisor. Om styret ikke følger opp dette ansvaret og noen skulle bli påført tap grunnet det, kan den enkelte styremedlem bli stilt ansvarlig, og i verste fall få straff (Olsen, 2007).

I henhold til regnskapsloven (1998, § 3-5) kreves det at styremedlemmene og daglig leder underskriver regnskapet. Videre skal det være en generalforsamling hvor styret fremlegger regnskap og årsberetning. Selv om styret ikke nødvendigvis er en del av den daglige driften, er styret ansvarlig for forvaltningen av selskapet. Forvaltningsansvaret etter aksjeloven (1997, § 6-12) setter krav til styret om blant annet forsvarlig organisering av virksomheten, at de må

være orientert om selskapets økonomiske stilling og at de sørger for betryggende kontroll av virksomhetens regnskap og formuesforvaltning.

Det er krav om forsvarlig egenkapital og likviditet. Skulle det være slik at egenkapitalen er lavere enn det som anses som forsvarlig, må styret følge sin handleplikt, som går ut på at styret straks må behandle saken og innkalle til generalforsamling. Tiltak skal foreslås av styret og skulle disse ikke la seg gjennomføre, eller de ikke finner grunnlag for tiltak, vil det være nødvendig at styret foreslår at selskapet avvikles (Kvernmo, 2017).

Revisorloven (2020, § 2-1) tar for seg hvilke foretak som er revisjonspliktige. Her finner vi blant annet aksjeselskap. Aksjeselskap kan se bort fra revisjon hvis driftsinntekten er mindre enn 6 millioner kr, balansesummen er under 23 millioner kr og gjennomsnittlig ansatte ikke er over 10 årsverk (Altinn, 2021). Kravet til revisor er å bidra til å forebygge og avdekke misligheter og feil gjennom hele revisjonsprosessen. For å kunne identifisere og vurdere risikoen for feilinformasjon må revisor gjøre en risikovurdering av virksomheten og dens omgivelser, hvor spesielt kunnskap og forståelse av internkontrollen er sentralt. Videre må revisor vurdere risikoen for vesentlig feilinformasjon. Hva som anses som vesentlighet feilinformasjon vil variere ut ifra vesentlighetsgrense, som fastsettes av revisor basert på regnskapet (Bruu, 2019).

Det finnes ulike administrative tiltak, overtredelsesgebyr og straff revisor eller foretak kan få. Vi går ikke alt for nærme inn på dette, men vil nevne noe av dette for å forstå alvoret av revisor sin rolle. Selv om revisjonen blir utarbeidet etter de krav som stilles er det ikke garanti for at regnskapet er utført i henhold til lov og god regnskapsskikk. Ved oppdagelse av misligheter som ikke ble oppdaget av revisor vil det ikke automatisk bety at revisor vil bli stilt ansvarlig, men det vil være risiko for det hvis revisor ikke har utført en tilfredsstillende jobb. I henhold til revisorloven kan både statsautorisert revisor og revisorselskap risikere å få tilbakekalt og suspendert sin godkjenning som statsautorisert revisor eller revisorselskap, jf. (revisorloven, 2020, §§ 14-1 og 14-2). Ved grove overtredelser risikerer revisor straff som bøter og/eller fengsel inntil ett år, jf. (revisorloven, 2020, § 14-8 første ledd).

Ledelsen, styre og revisor har ansvar for utarbeidelse og kontroll av selskapets rutiner og regnskap. Som følge av dette vil ledelsen, styre og revisor være sentrale ved gjennomføring og avdekking av regnskapsmanipulering.

2.1.5 Regnskapsspråk i Norge

Regnskapsspråk er det regelsett som legges til grunn ved rapportering av økonomisk informasjon. Her betegner reglene hvilket beløp som skal måles, hvordan beløpene skal aggregeres og presenteres, og hvordan tilleggsinformasjonen som skal gis for å forklare tallmaterialet (Jusleksikon.no, 2012).

I Norge benytter vi regnskapsspråkene IFRS (International Financial Reporting Standards), forenklet IFRS og GRS (God regnskapsskikk). Hvilke regnskapsspråk som er tillatt er regulert i regnskapsloven, hvor børsnoterte selskap må benytte seg av IFRS, mens selskaper som ikke er børsnotert kan benytte seg av enten IFRS, GRS eller forenklet IFRS (Langli, 2016).

Den største forskjellen mellom disse regnskapsspråkene er at IFRS er mer balanseorientert og GRS mer resultatorientert. Videre har IFRS mer omfattende krav til regelverk og noter enn GRS. GRS-modellen er fleksibel, og har ingen definisjoner på balanselikningen. Dette gjør at flere løsninger aksepteres, så lenge det ikke går utover målsettingen om sammenstilling av inntekter og kostnader. Virksomhetene som benytter seg av GRS vil derimot ofte benytte seg av IFRS for å kunne løse ulike regnskapsmessige problemstillinger (Langli, 2016).

Regnskapsprinsipper

De grunnleggende regnskapsprinsippene er svært sentrale retningslinjer i den norske regnskapsmodellen, og setter en ramme for god regnskapsskikk. Regnskapsprinsippene legger premissene for måling av inntekter, kostnader, eiendeler og gjeld. For at et regnskap skal følge god regnskapsskikk er selskapet pliktet å følge disse prinsippene. Disse regnskapsprinsippene er lovfestet i regnskapsloven kapittel 4.

Transaksjonsprinsippet

«Transaksjoner skal regnskapsføres til verdien av vederlaget på transaksjonstidspunktet», jf. (regnskapsloven, 1998, § 4-1 annet ledd nr. 1).

For at transaksjonsprinsippet skal komme til anvendelse må det foreligge en transaksjon som påvirker selskapet. For å avgjøre om det påvirker selskapet må vi vurdere om det foreligger overføring av risiko og kontroll (Langli, 2016).

Opptjeningsprinsippet

«Inntekt skal resultatføres når den er opptjent», jf. (regnskapsloven, 1998, § 4-1 annet ledd nr. 2).

Opptjeningsprinsippet tar utgangspunkt i at når inntekten er opptjent skal den resultatføres. En inntekt er oppnådd når virksomheten har oppnådd et krav mot en kunde (Kristoffersen, 2019).

Sammenstillingsprinsippet

«Utgifter skal kostnadsføres i samme periode som tilhørende inntekt», jf. (regnskapsloven, 1998, § 4-1 annet ledd nr. 3).

Hovedformålet med sammenstillingsprinsippet er å sikre at inntektene og ressursforbruket i perioden skal knyttes til de samme aktivitetene. Dette for å sammenligne periodens opptjente inntekt mot tilhørende utgifter (Langli, 2016).

Beste estimat prinsippet

«Ved usikkerhet skal det brukes beste estimat, på bakgrunn av den informasjon som er tilgjengelig når årsregnskapet avlegges», jf. (regnskapsloven, 1998, § 4-2 første ledd).

Videre i lovteksten står følgende: «Ved endring av regnskapsestimat skal virkningen resultatføres i den perioden estimatet endres, med mindre resultatføringen kan utsettes i samsvar med god regnskapsskikk», jf. (regnskapsloven, 1998, § 4-2 annet ledd).

Forsiktighetsprinsippet

«Urealisert tap skal resultatføres», jf. (regnskapsloven, 1998, annet ledd nr. 4).

Ettersom estimatene kan være usikre vil bruken av beste estimat gi en del fleksibilitet ved utarbeidelse av regnskapet. Dette fører til at selskaper kan overvurdere den økonomiske stillingen og utviklingen. Som et motsvar på dette må årsregnskapet avlegges etter forsiktighetsprinsippet ved behandling av usikkerhet (Langli, 2016).

Sikringsprinsippet

«Ved sikring skal gevinst og tap resultatføres i samme periode», jf. (regnskapsloven, 1998, § 4-1 annet ledd nr. 5).

Når det foreligger sikring av valuta, skal regnskapet reflektere effekten av sikringen. For å unngå et misvisende bilde av regnskapet kan selskapene ikke se bort fra den urealiserte kursgevinsten ved valutasikringen. Vi må derfor bokføre både gevinst og tapet ved sikring i samme periode (Langli, 2016).

Kongruensprinsippet

«Alle inntekter og kostnader skal resultatføres», jf. (regnskapsloven, 1998, § 4-3 første ledd).

Prinsippanvendelse

«Årsregnskapet skal utarbeides etter ensartede prinsipper, som skal anvendes konsistent over tid. Prinsippanvendelsen i konsernregnskap og selskapsregnskapet kan være forskjellig», jf. (regnskapsloven, 1998, § 4-4).

Forutsetningen om fortsatt drift

«Årsregnskapet skal utarbeides under forutsetning om fortsatt drift så lenge det ikke er sannsynlig at virksomheten vil bli avviklet», jf. (regnskapsloven, 1998, § 4-5).

God regnskapsskikk – prinsippet

«Utarbeidelse av årsregnskap skal foretas i samsvar med god regnskapsskikk», jf. (regnskapsloven, 1998, § 4-6).

Måling av regnskapspostene vil variere ut ifra hvilke regnskapsspråk og regnskapsprinsipper selskapet velger. Feilaktig bruk av regnskapsprinsipper kan skape et misvisende regnskap. Det vil være hensiktsmessig å undersøke valg av regnskapsprinsipper hos selskapene, og hvorvidt dette har bidratt til regnskapsmanipulering.

2.1.6 Skjønnsmessige vurderinger

Skjønnsmessige vurderinger påvirker utarbeidelsen av regnskapet (Kristoffersen, 2019). Regnskapsmessige vurderinger baseres på estimer som igjen bygges på skjønnsmessige vurderinger (Gjesdal, 2003). Eksempel på skjønnsmessige vurderinger er beregning av økonomisk levetid ved avskrivning. Ved feil beregning av økonomisk levetid vil avskrivningen enten blir for lav eller for høy, noe som fører til feil resultat og balanseverdi på eiendelen.

Ved utforming av regnskapslover må myndighetene vurdere i hvor stor grad selskapene skal ha mulighet til å bruke skjønnsmessige vurderinger. Vi skiller mellom regelbasert og prinsippbasert lovverk. Ved prinsippbasert lovverk vil muligheten for bruk av skjønn være vesentlig mer til stede enn ved et regelbasert lovverk. Det er forskjeller fra land til land hvilken type lovverk myndighetene har valgt. I Norge har myndighetene helt klart valgt et prinsippbasert lovverk, som presentert ved prinsippene over. USA har derimot et regelbasert lovverk. Myndighetene i USA har utarbeidet detaljerte regnskapsregler som er nedfelt i nærmere 150 regnskapsstandarder. Det er ikke enkelt å velge mellom regelbasert og prinsippbasert lovverk. En av argumentene mot prinsippbasert lovverk er at det gir selskapene gode muligheter til å villedde regnskapsbrukeren ved hjelp av misvisende regnskaper. På den andre siden vil et regelbasert lovverk gi et lite informativt regnskap, siden selskapene må bruke sjablongregler som ikke tar hensyn til økonomiske realiteter (Gjesdal, 2003).

Som nevnt over vil selskapet ha mulighet til å manipulere regnskapet og villedde regnskapsbrukerne ved hjelp av skjønsmessige vurdering. Som følge av dette vil det være hensiktsmessig å undersøke de skjønsmessige vurderingene i regnskapet, for å avdekke om dette har bidratt til regnskapsmanipulering.

2.1.7 Regnskapskvalitet

For at regnskapet skal bidra til beslutningsnyttig informasjon er det ulike kvalitetskrav som må overholdes. Det overordnede kravet for IFRS er at finansregnskapet skal gi en dekkende fremstilling, noe som er ganske sammenfallende mot GRS sitt krav hvor regnskapet skal gi et rettviseende bilde, jf. (regnskapsloven, 1998, § 3-2 a). Vi kommer til å gå gjennom en del kvalitetskrav knyttet til IASBs rammeverk, men som fortsatt er svært relevant i henhold til GRS, da de samme kravene ligger implisitt der. Kvalitetskravene i IASBs rammeverk er delt inn i de to hovedgruppene fundamentale kvalitetskrav og forsterkende kvalitetskrav (Baksaas & Stenheim, 2020).

Fundamentale kvalitetskrav

Relevans og tro gjengivelse er de to fundamentale kvalitetskravene som må være oppfylt hvis informasjonen regnskapet gir skal være beslutningsnyttig. At informasjonen er relevant betyr at den må kunne brukes til å forme nye forventninger om fremtiden, altså at den har prediksjonsverdi. Hvis informasjonen kan brukes til å bekrefte eller justere forventninger som tidligere er tatt, så er også dette relevant informasjon og gir oss en bekreftelsesverdi. Dette henger sammen med kontrollformålet som vi tidligere gikk gjennom, da slik informasjon kan brukes til å vurdere og følge opp ledelsen. Vesentlighet betyr at ikke vesentlig informasjon for beslutningsformålet ikke er relevant (Baksaas & Stenheim, 2020).

Det er et krav om at regnskapet gir en tro gjengivelse av de faktiske forhold. At informasjonen som kommer frem har substans er derfor mer viktig enn den juridiske formen. At regnskapet gjenspeiler perfekt alle de underliggende økonomiske forholdene er noe som

skjer svært sjeldent, men er noe vi må etterstrebe så godt det lar seg gjøre (Baksaas & Stenheim, 2020).

Forsterkende kvalitetskrav

For å støtte opp om de fundamentale kvalitetskravene har vi de forsterkende kvalitetskravene sammenlignbarhet, verifiserbarhet, rettidighet og forståelighet. Ved hjelp av disse kravene ivaretar vi formålet om beslutningsnytte, og videre bidrar det til å skille mellom lavere og høyere beslutningsnyttig informasjon (Baksaas & Stenheim, 2020).

Sammenlignbarhet skal støtte opp under beslutningsnyttien ved at selskapet kan sammenligne regnskapet over flere år med sitt eget og andres. Informasjonen vi benytter skal være verifiserbar og på den måten bidra til å øke tilliten til regnskapet. Rettidighet er et krav som tilsier at informasjonen skal være relevant og beslutningsnyttig. Forståelighet betyr at regnskapet må være forståelig for at informasjonen skal bli nyttig (Baksaas & Stenheim, 2020).

Kost-nytte

Når regnskapet utarbeides, må vi vurdere kost-nyttien ved å fremskaffe informasjon. Det betyr ikke at vi kan se bort fra kravene i en IFRS standard eller regnskapslovgivningen fordi vi mener at kostnaden overstiger nytten. Hvis regnskapsreguleringen gir flere valgmuligheter kan kost-nytte-vurdering være relevant (Baksaas & Stenheim, 2020).

Kvalitetskrav under god regnskapsskikk

Som nevnt vil kvalitetskravene vi har gjennomgått i stor grad også gjelde for GRS. Kvalitetskravene for GRS finner vi implisitt i kravet om rettvise bilde, og de grunnleggende regnskapsprinsippene. Regnskapet i GRS må på samme måte som i IFRS også utarbeides innenfor rammene av kost-nytte. Alle regnskapspliktige i Norge må følge bokføringsreglene, hvor det foreligger kvalitetskrav som vil påvirke årsregnskapet (Baksaas & Stenheim, 2020). Grunnleggende bokføringsprinsipper finner vi i bokføringsloven (2004, §

4), hvor vi har kravene om ordentlig og oversiktlig regnskapssystem, fullstendighet, realitet, nøyaktighet, ajourhold, dokumentasjon av bokførte opplysninger, sporbarhet, oppbevaring, sikring og god bokføringsskikk. Videre vil vi presentere hvordan regnskapsmanipulering påvirker regnskapskvaliteten.

2.1.8 Hva påvirker regnskapskvaliteten?

Det er nyttig for regnskapsbrukerne å kunne skille mellom høy og lav regnskapskvalitet, siden regnskapskvaliteten er viktig for at regnskapet skal være beslutningsnyttig. For å avgjøre regnskapskvaliteten må vi avgjøre om regnskapet har mye eller lite regnskapsmessig støy. Det eksisterer fire kilder til støy i regnskapet (Baksaas & Stenheim, 2020):

1. Regnskapsreglenes utforming
2. Bevisste feil
3. Ubevisste feil
4. Måleusikkerhet

Regnskapsreglenes utforming kan skape støy. Dette følger av at regnskapsreglene ikke gir rom for å rapportere den økonomiske realiteten, som igjen følger av at regnskapsreglene er et resultat av flere kompromisser. Det er for eksempel vanskelig å finne informasjon som er både relevant og som vi kan stole på. Bevisste feil kan skyldes enten taktisk regnskapsrapportering innenfor regnskapsreglene eller manipulering av regnskapet.

Regnskapsmanipulering vil vi gå nærmere inn på i delkapittel 2.2. Ubevisste feil vil også redusere regnskapskvaliteten. Dette skyldes forhold hos den som utarbeider regnskapet, enten om det er selskapet selv eller en ekstern regnskapsfører. Sjansen for ubevisste feil vil øke ved for eksempel manglende kompetanse eller rutiner. Måleusikkerhet skyldes generell økonomisk risiko tilknyttet det man skal måles (Baksaas & Stenheim, 2020).

Regnskapsmanipulering svekker regnskapskvaliteten. Av den grunn vil det ved analyse av regnskapsmanipulering være hensiktsmessig å ha kunnskap om de ulike kvalitetskravene til regnskapet.

2.2 Regnskapsmanipulasjon

Første del av problemstillingen vår handler om hvordan regnskapsmanipulering gjennomføres. I dette delkapittelet vil vi introdusere relevant teori om regnskapsmanipulering. Først presenterer vi hva regnskapsmanipulering er, og hvorfor og hvordan det gjennomføres. Før vi til slutt presenterer kjennetegn ved gjerningspersonen og hvem som vanligvis avdekker manipuleringen.

2.2.1 Hva er regnskapsmanipulering?

Regnskapsreglene og -standardene beskrevet i delkapittelet om regnskapsteori er utarbeidet for at brukeren av regnskapet skal danne seg et inntrykk av den økonomiske situasjonen i selskapet. Manipulering av regnskapet vil villedde brukeren og gi et feilaktig inntrykk av den økonomiske situasjonen (Olsen, 2007).

Regnskapsmanipulering er et komplisert begrep, og det kan defineres, forstås og brukes på ulike måter. Det finnes mange begreper som er nære synonymer med regnskapsmanipulering: regnskapssvindel, regnskapsjuks, resultatstyring, kreativ regnskapsføring og rapporteringsstrategi. Dette tilsier at regnskapsmanipulering har et mangesidig innhold (Baksaas & Stenheim, 2020).

I internasjonal litteratur brukes begrepet earnings management for regnskapsmanipulering. Parfet (2000) skiller mellom «god» og «dårlig» earnings management. «Dårlig» earnings management handler om å skjule faktiske prestasjoner ved å bokføre falske poster i regnskapet eller strekke et regnskapsestimat utenfor rimelighetens grenser. I beste tilfelle vil slike handlinger være lite produktive og ikke skape reel verdi. På det verste kan slike handlinger innebære svindel. På den andre siden finner vi «god» earnings management. Dette handler om prosessen ved å styre et selskap på en vellykket måte gjennom å sette fornuftige budsjettmål, overvåke resultat- og markedsutviklingen, reagere på uventede trusler og muligheter som oppstår, og som oftest eller alltid oppfylle sine forpliktelser. Slik praksis er ikke sett på som ulovlig eller uetisk, men er en ferdighet markedet etterspør og belønner (Parfet, 2000).

En av de meste brukt definisjonene på regnskapsmanipulering er definisjonen til Healy og Wahlen fra 1999 (fritt oversatt av Langli (2016)):

«Regnskapsmanipulasjon foreligger når ledelsen bruker regelverkets fleksibilitet eller strukturerer transaksjoner på en slik måte at regnskapsrapportene enten feilinformerer noen interessenter om den underliggende utviklingen til selskapet eller påvirker utfallet på kontrakter knyttet til regnskapstall i en for motparten ugunstig retning.» (Langli, 2016, s. 759).

Heskestad (2016) definerer regnskapsmanipulasjon på følgende måte:

«Med regnskapsmanipulering menes at selskapets ledelse bevisst har utformet regnskapet på en slik måte at regnskapsbrukeren blir villedet.» (Heskestad, Røde flagg i regnskapet: Manipulering av kostnader, 2016, s. 34).

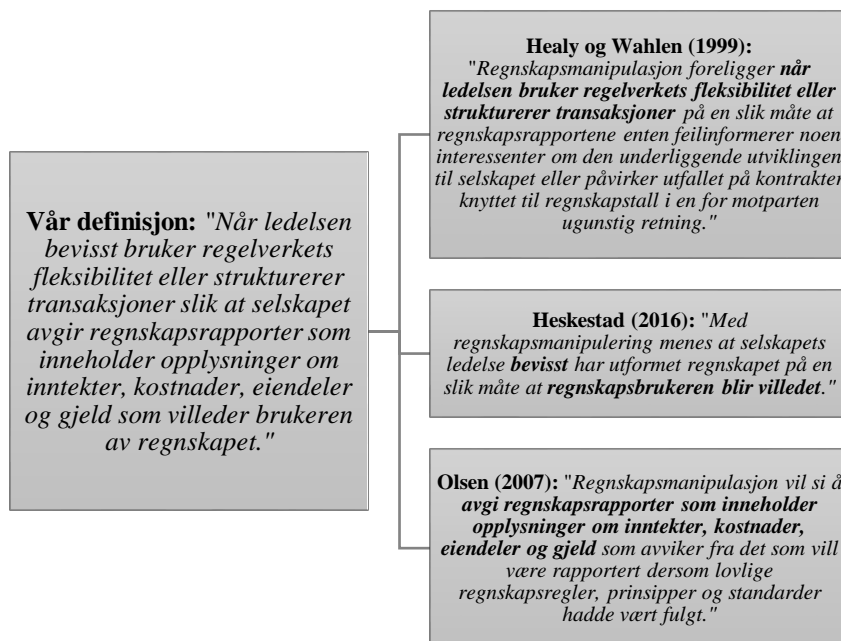
Olsen (2007) har følgende definisjon av regnskapsmanipulasjon:

«Regnskapsmanipulasjon vil si å avgi regnskapsrapporter som inneholder opplysninger om inntekter, kostnader, eiendeler og gjeld som avviker fra det som vill være rapportert dersom lovlige regnskapsregler, prinsipper og standarder hadde vært fulgt.» (Olsen, 2007, s. 77).

Definisjonen til Healy og Wahlen vektlegger ledelsens bruk av regelverkets fleksibilitet og strukturering av transaksjoner. I enkelte tilfeller vil det være nødvendig for ledelsen å ta avgjørelser som påvirker regnskapsrapporteringen. Eksempelvis ved valg av vurderingsmetode for varelager, hvor selskapet kan velge mellom blant annet LIFO-metoden, FIFO-metoden og gjennomsnittlig verdi. Ledelsen har mulighet til å strukturere transaksjonen på ulike måter slik at det påvirker regnskapsrapporteringen ulikt, for eksempel ved forskjellig krav til balanseføring ved ulike typer leieavtaler. I tillegg vektlegger definisjonen til Healy og Wahlen at ledelsen bevisst manipulerer regnskapet for å villedde interessenter (Healy & Wahlen, 1999). Definisjonen til Heskestad vektlegger også dette, mens definisjonen til Olsen fastsetter at regnskapsmanipulasjon er regnskapsrapporter som avviker fra lovverk. Feilvurderinger og utilsiktede feil i regnskapsrapporten vil dermed anses som regnskaps-

manipulering etter definisjonen til Olsen, men ikke etter definisjonen til Healy og Wahlen eller Heskestad. På bakgrunn av dette har vi laget vår egen definisjon som vises i figur 2. Teksten som er uthevet i mørkt i definisjonene fra Healy og Wahlen, Heskestad og Olsen er det vi har vektlagt i sammensetningen av vår definisjon. Ved videre omtale av regnskapsmanipulering vil det være vår definisjon som ligger til grunn.

Figur 2: Vår definisjon av regnskapsmanipulasjon.

2.2.2 Hvorfor gjennomføres regnskapsmanipulering?

For å avdekke om det er en risiko for regnskapsmanipulering, må vi vite om motivene til personer som gjennomfører regnskapsmanipulering. Motivene kan deles inn i to grupper (Giroux, 2004):

1. Regnskapsmanipulering for å maksimere verdi til eierne
2. Regnskapsmanipulering for å maksimere personlig gevinst

Regnskapsmanipulering for å maksimere verdi til eierne vil i de fleste sammenhenger handle om å øke resultatet eller egenkapitalen for å øke markedsverdien til selskapet. Lavere resultat kan også øke verdien til eierne, hvis det fører til lavere skatter og avgifter, høyere støtte,

mindre konkurranse på grunn av færre nyetableringer eller lavere bonusutbetalinger til de ansatte (Petersen, Plenborg, & Kinserdal, 2017).

Regnskapsmanipulering for å maksimere personlig gevinst er ofte relatert til bonusavtaler. Bonusavtaler reguleres ofte ut ifra inntekter eller aksjeprisen. Manipulering av regnskapet kan dermed føre til bedre bonus for ledelsen. Ledelsen kan også ha egne motiver for å manipulere regnskapet. De kan ønske å skjule dårlige avgjørelser for å se mer suksessfull ut for omverdenen. Å ha kontroll og levere som lovet er ansett som viktig hos de fleste ledere (Petersen, Plenborg, & Kinserdal, 2017).

Jones (2011) har studert 88 regnskapsskandaler og sett på hva som var motivet for regnskapsmanipulering i alle skandalene (Jones, 2011). Resultatet vises i tabell 1.

Tabell 1: Motiver til regnskapsmanipulering. Kilde: (Jones, 2011).

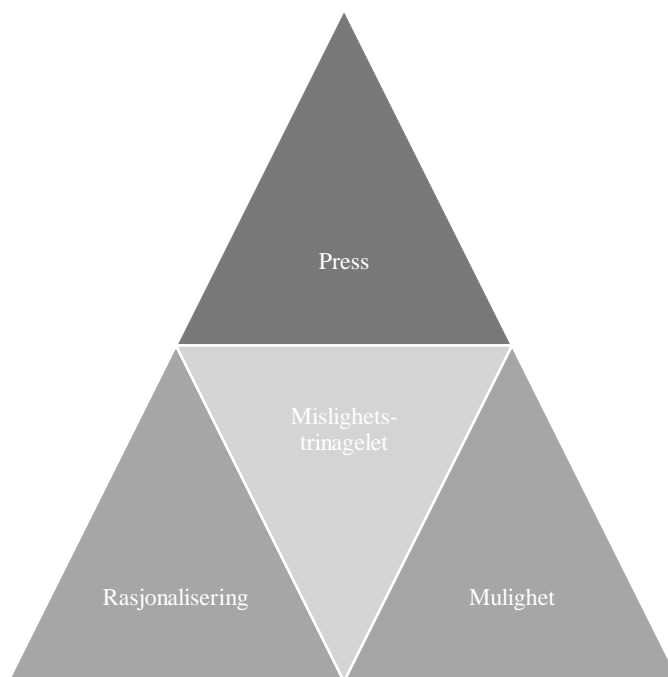
Motiv	Antall av utvalget på 88 skandaler
Personlig gevinst (bonusavtaler, tyveri, osv.)	35
Skjule dårlige prestasjoner	28
Klare fastsatte mål	5
Møte forventninger	2
Andre	6

Mislighetstriangelet

Mislighet er et begrep som ofte opptrer i revisjonssammenheng, og dekker da tilsiktet feilinformasjon som resultat av uredlig regnskapsrapportering (regnskapsmanipulering) og underslag av eiendeler. Ifølge ISA 240 er misligheter at en person bevisst har begått en uredlig handling for å oppnå en urettmessig eller ulovlig fordel. Misligheter skiller seg fra feil ved at handlingen som fører til feilinformasjonen er bevisst (Den norske Revisorforeningen, 2021). Mislighetstriangelet beskriver miljøet selskapet og ledelsen

opererer i. Press, mulighet og rasjonalisering er forhold som normalt er til stede i en viss grad når det gjennomføres regnskapsmanipulering (Petersen, Plenborg, & Kinserdal, 2017).

Figur 3: Mislighetstriangelet. Kilde: (Petersen, Plenborg, & Kinserdal, 2017).

I enkelte land måles suksess og straffes økonomisk svikt hardere enn i andre land. Dermed vil nivået av press varierer mellom ulike miljøer. Viktigheten av finansmarked i samfunnet påvirker også nivået av press. Aksjonærer med større eierandeler setter ofte høyere press på ledelsen, og dermed vil store innflytelsesrike eiere ofte føre til større risiko for regnskapsmanipulering (Petersen, Plenborg, & Kinserdal, 2017). Ifølge ISA 240 kan vanligvis ærlige personer begå misligheter dersom de utsettes for nok press fra omgivelsene (Den norske Revisorforeningen, 2021).

I tillegg til press må det være mulighet for å utføre regnskapsmanipulering. De involverte vil vurdere hvor lett det er å utføre regnskapsmanipulering uten å bli oppdaget. Dette påvirkes i stor grad av ekstern kontroll som lover, forskrifter, revisjon og autoriteter, samt internkontroll som kontrollere, internrevisjon, revisjonsutvalg og varsling fra ansatte. I tillegg påvirkes muligheten for regnskapsmanipulering av blant annet sannsynligheten for oppdagelse av

svindelen, antall personer som er involvert, kompleksiteten til de skjønsmessige regnskapsestimaterne og regnskapsreglene (Petersen, Plenborg, & Kinserdal, 2017).

Rasjonalisering spiller en viktig rolle ved utførelse av regnskapsmanipulering. Det er opp til hver enkelt om de ønsker å ta del i regnskapsmanipuleringen, selv gitt presset, belønningen og muligheten. Rasjonalisering er holdningen eller tankeprosessen hvor personen rettferdiggjør handlingene sine til seg selv eller andre. Eksempler på rasjonalisering er utsagn som «alle andre gjør det» eller «jeg gjorde det for å hjelpe selskapet, ikke for egen vinning». Sannsynligheten for kriminalitet og svindel er dog vanskelig å forutse, men forskning viser at muligheten for kriminalitet og svindel påvirkes i stor grad av personlighetstrekk som blant annet moral, økonomisk situasjon og ambisjoner (Petersen, Plenborg, & Kinserdal, 2017).

Spesifikke hendelser

I tillegg til de generelle motivene for regnskapsmanipulasjon og «miljøet» for regnskapsmanipulasjon beskrevet av mislighetstriangelet, finnes det enkelte spesifikke hendelser hvor regnskapsmanipulering skjer oftere (Petersen, Plenborg, & Kinserdal, 2017).

- Økonomisk krise
- Endring i kapitalstruktur
- Bytte i ledelsen
- Bytte av revisor
- Endring i lover og forskrifter
- Implementering av insentiver for ledelsen

Ved å undersøke motivet til gjerningspersonene og hvilke miljø gjerningspersonene opererer i vil vi bedre forstå målet med regnskapsmanipuleringen. Motivet, miljøet og målet vil kunne påvirke hvilke manipuleringsmetoder som blir benyttet. De spesifikke hendelsene anser vi som generelle røde flagg. Dette vil vi komme tilbake til under generelle røde flagg i 2.3.6.

2.2.3 Forutsetninger for regnskapsmanipulasjon

Det er fire sentrale forutsetninger som må være oppfylt for at regnskapsmanipulering kan gjennomføres. Disse forutsetningene er interessekonflikt, informasjonsasymmetri, rapporteringsfrihet og rettferdiggjøring (Baksaas & Stenheim, 2020). Kun forutsetningene om interessekonflikt, informasjonsasymmetri og rapporteringsfrihet blir presentert her. Forutsetningen om rettferdiggjøring overlapper med forholdet om rasjonalisering i mislighetstriangelet, som ble presentert under mislighetstriangelet i avsnitt 2.2.2, og blir dermed ikke presentert her. Videre vil forutsetningen om rettferdiggjøring inngå under rasjonalisering i mislighetstriangelet.

Interessekonflikt

Den første forutsetningen er at det finnes en interessekonflikt mellom ledelsen og én eller flere av interessentene. Dette er kjernen i prinsipal-agent-teorien. Agenten og prinsipalen vil ha ulike interesser, og agenten vil dermed handle i egeninteresse. Interessekonflikten vil påføre prinsipalen agentkostnader. Agenten vil kun handle i samme interesse som prinsipalen dersom de har samme interesse, eller fordi agenten er lojal og bevisst handler i prinsipalens interesse. Interessekonflikten kan oppstå som følge av ulik risikoholdning, ulik tilgang på ressurser i selskapet og/eller ulik tidshorisont. Prinsipalen iverksetter ofte to tiltak for å redusere interessekonflikten, og som følge av det agentkostnadene. Disse tiltakene er mer kontroll og overvåking av agenten, og kontrakter som gir agenten insentiver til å handle i prinsipalens interesse (Baksaas & Stenheim, 2020). Eksempler på slik tiltak er låneavtaler med gitte krav til de økonomiske nøkkeltallene i selskapet.

Informasjonsasymmetri

Den neste forutsetningen er at det må eksistere informasjonsasymmetri. Ledelsen vil trolig sitte med mer og bedre informasjon om den økonomiske situasjonen til selskapet enn andre interessenter. Det er ledelsens sitt ansvar å utarbeide regnskapet, og dermed informere de andre interessentene om de økonomiske forholdene i selskapet. Regnskapet kan dermed være et virkemiddel til å redusere informasjonsasymmetrien, som kalles for ikke-opportunistisk rapportering. Ledelsen kan derimot utnytte informasjonsasymmetrien og rapportere villedende informasjon til interessentene, som kalles for opportunistisk rapportering. I slike

tilfeller vil regnskapet opprettholde eller øke informasjonsasymmetrien. I tilfeller hvor regnskapsmanipulering er vanskelig å avsløre på grunn av informasjonsasymmetri, kan regnskapsmanipulering være en rasjonell rapporteringsstrategi for ledelsen. Risikoen for regnskapsmanipulering vil dermed øke som følge av betydelig informasjonsasymmetri (Baksaas & Stenheim, 2020).

Rapporteringsfrihet

Rapporteringsfrihet er den tredje forutsetningen. Uten rapporteringsfrihet vil det være lite rom for regnskapsmanipulering, siden rapporteringsvalget er tatt av myndighetene. Et kontantregnskap vil gi lite rom for rapporteringsfrihet, siden det er lite skjønnsmessige vurderinger. Derimot vil et regnskap som baseres mer på virkelig verdi gi større rom for rapporteringsfrihet. Dette følger av at langt fra alle eiendeler og forpliktelser har observerbare markedsverdier. Regnskap basert på virkelig verdi vil dermed ha lav pålitelighet, lav verifiserbarhet og stor grad av skjønnsmessig frihet. Dette vil øke risikoen for regnskapsmanipulering (Baksaas & Stenheim, 2020).

Baksaas og Stenheim (2020) sier at dersom forutsetningene ikke er til stede vil ikke regnskapsmanipulering kunne gjennomføres. Av den grunn vil det være hensiktsmessig å undersøke om disse var til stede i våre fire caser.

2.2.4 Hvordan gjennomføres regnskapsmanipulering?

Vi vil nå presentere ulike måter å manipulere regnskapet på, som vi kaller manipuleringsmetoder. Det er stor variasjon i manipuleringsmetodene som benyttes, og metodene inneholder de fleste postene i regnskapet (Petersen, Plenborg, & Kinserdal, 2017).

Schilit og Perler (2010) presenterer sju metoder å manipulere regnskapet på. Metode én til fem øker nåværende resultat, mens metode seks og sju øker fremtidig resultat (Schilit & Perler, 2010):

1. Resultatføre inntekter for tidlig
2. Resultatføre fiktive inntekter

3. Øke inntekten ved hjelp av engangs- eller lite fornuftige hendelser
4. Flytte nåværende kostnader til en senere periode
5. Bruke andre metoder for å skjule kostnader og tap
6. Flytte nåværende inntekt til en senere periode
7. Flytte fremtidige kostnader til en tidligere periode

Petersen, Plenborg og Kinserdal (2017) presenterer seks metoder for regnskapsmanipulering, som er basert på noen av de mest velkjente manipuleringskandalene i verden (Petersen, Plenborg, & Kinserdal, 2017):

1. Resultatføre inntekt for tidlig
2. Transaksjoner med nærstående parter for å øke resultatet, unngå nedskrivning og skjule gjeld
3. Balanseføre utgifter istedenfor å kostnadsføre de
4. Overvurdere eiendeler ved å utsette nedskrivninger
5. Bokføre falske eiendeler
6. Manglende avsetning for forpliktelser

Vi velger å fokusere på metodene til Schilit og Perler (2010). Det følger av at metodene til Petersen, Plenborg og Kinserdal (2017) overlapper med noen av teknikkene Schilit og Perler (2010) presenterer under hver metode. Av den grunn mener vi metodene til Schilit og Perler (2010) er mer utfyllende.

Metode 1 – Resultatføre inntekter for tidlig

Vi vil nå presentere fire teknikker for å resultatføre inntekter for tidlig. Den første teknikken er at selskapet resultatfører inntekter før de oppfyller sine forpliktelser i henhold til kontrakten. Enkelte selskaper er villig til å gå langt for å få resultatført inntekter før periodens slutt. Noen er kreative når de setter sluttdato for kvartalet og periodiserer fremtidige inntekter til inneværende periode. Eksempelvis hadde ledelsen i et IT selskap for vane å strekke siste måneden i kvartalet så langt som 35 dager, slik at de fikk resultatført så mye inntekter som mulig uten å bli avslørt av revisor eller eiere (Schilit & Perler, 2010).

Den andre teknikken er at selskapet resultatfører inntekter som tilsvarer en vesentlig høyere fullføringsgrad av kontrakten enn reelt. Denne typen manipulering oppnås ved å resultatføre nåverdien eller den fulle verdien av langsiktige kontrakter ved inngåelse. Ved å gjøre dette vil selskapet «bruke opp» fremtidig inntekt i nåværende periode, og selskapet vil få problemer med å skape sammenlignbar inntektsvekst i fremtiden. Enkelte langsiktige kontrakter kan delvis resultatføres selv om det gjenstår arbeid. Resultatføring av disse langsiktige kontraktene baseres på estimater utarbeidet av selskapet. Selskapet kan dermed skape høyere inntekter ved å overvurdere disse estimatene. Eksempler på slike langsiktige kontrakter er anleggskontrakter som inntektsføres basert på prosent fullført, leieavtaler, og kontrakter som inneholder levering av flere varer eller tjenester (Schilit & Perler, 2010).

De to første teknikkene har fokusert på selgers prestasjon av forpliktelsene i kontrakten. De to siste teknikkene vil skifte fokuset over til kjøperen. Den tredje teknikken er at selskapet resultatfører inntekten før kjøpers endelige godkjennelse av produktet. Slik manipulering kan gjennomføres på ulike måter. En måte er å resultatføre inntekten før produktet er sendt til kjøper. Dette gjøres vanligvis ved såkalte «salg-og-hold» transaksjoner, hvor selskapet selger produktet og oppbevarer det for kjøper. Denne transaksjonen er kun lovlig på kjøpers initiativ, men selgende selskap foreslår ofte dette for å fremskynde inntektsføringen av salget. En annen måte som benyttes er å resultatføre inntekten etter frakt, men produktet er sendt til noen andre enn kunden. Bekreftelse på forsendelse blir ofte brukt som revisjonsbevis for inntekter, og på denne måten kan selskapet muligens unngå å bli avslørt av revisor. Den tredje måten er å resultatføre inntekter hvor kunden fortsatt har mulighet til å heve kjøpet. Enkelte selskaper tilbyr åpent kjøp en i gitt periode, og skal vente med full inntektsføring til den perioden er over. Allikevel velger enkelt selskaper å manipulere inntektene ved å resultatføre all inntekt med en gang (Schilit & Perler, 2010).

Den siste teknikken er at selskapet resultatfører inntekter når kunden ikke har muligheten til å betale, eller selskapet ikke ber om betaling fra kunden før lenge etter salget. Slik type manipulering kan gjennomføres på flere måter. Kjøper av produktet kan være avhengig av ekstern finansiering, og det er avtalt at kjøpet kan heves dersom finansieringen ikke er mulig. En annen måte er at selskapet som selger produktet tilbyr finansiering til kjøper gjennom lån,

utvidet betalingsfrister eller fleksibel betaling. I begge tilfellene kan ikke inntekten resultatføres før selskapet vet de får betalt, men enkelte selskaper resultatfører inntekten umiddelbart (Schilit & Perler, 2010).

Metode 2 – Resultatføre fiktive inntekter

Enkelte selskaper resultatfører inntekter som knapt eksisterer. Her vil vi presentere fire teknikker som benyttes for å resultatføre fiktive inntekter. Den første teknikken er å resultatføre inntekter fra transaksjoner som mangler økonomisk substans. Det eksisterer utallige måter å skape transaksjoner uten økonomisk substans på. Et amerikansk IT selskap valgte til og med å tape penger for å øke inntektene. De solgte produktene sine til en mellommann, som igjen solgte de videre til kunden. IT selskapet bestakk kunden slik at de fortsatt å kjøpe produktene fra mellommannen, som førte til at mellommannen måtte kjøpe mer produkter fra IT selskapet. På denne måten skapte de falsk etterspørsel. Bestikkelsen fra IT selskapet var en betaling som inneholdt beløpet kunden betalte til mellommannen pluss et tillegg. Dette førte til at bestikkelsen til kunden var høyere enn inntekten fra salget (Schilit & Perler, 2010).

Den andre teknikken er å resultatføre inntekt fra transaksjoner med nærstående parter. I enkelte tilfeller er inntekt fra transaksjoner med nærstående parter tillat, men prosessen for å vurdere relasjonen mellom partene må være god. Inntekten fra disse transaksjonene kan i enkelte tilfeller være oppblåste eller falske. I 2003 solgte et smultring selskap utstyr for 700.000 dollar til et franchise selskap. Smultring selskapet skulle i samme periode kjøpe opp dette franchise selskapet, og valgt å betale nøyaktig samme sum for franchise selskapet. Allikevel valgte smultring selskapet å resultatføre inntekten fra salget av utstyret. Dette skulle ikke vært gjort da disse transaksjonene ikke hadde noen reel økonomisk virkning for smultring selskapet (Schilit & Perler, 2010).

Vi vil nå presentere en teknikk hvor falske inntekter baseres på innbetalinger fra aktiviteter som ikke er inntektsskapende. Ikke alle innbetalinger til et selskap kan anses som inntekt. Det kan komme innbetalinger i forbindelse med finansiell aktivitet som lån eller emisjon, som ikke skal anses som inntekt. Det finnes flere kreative måter å øke inntektene ved slik

manipulering. En bildelprodusent tok i desember 2000 opp et kortsiktig lån på 200 millioner dollar, som burde vært bokført som gjeld i balansen. Selskapet valgte istedenfor å resultatføre beløpet på 200 millioner dollar som inntekt, slik at inntektene deres for år 2000 økte betydelig (Schilit & Perler, 2010).

Den siste teknikken er å resultatføre inntekt fra korrekte transaksjoner, men beløpet som inntektsføres virker overvurdert eller villedende. Overvurdert eller villedende inntekt kan stamme fra valg av feil metode for å vurdere inntekten, eller overvurdere inntekten for å fremstille selskapet som større enn reelt. Et amerikansk reisebyrå manipulerte regnskapet ved å overvurdere inntektene. Reisebyrået selger fly og hotell til kunder på vegne av en tredjepart, hvor de tar en liten del av salget som avgift for jobben de har gjort. Denne avgiften vil være inntekten til reisebyrået. Istedenfor valgte de å inntektsføre hele beløpet kunden betalte for reisen, og kostnadsføre det tredjeparten skulle få tilbakebetalt fra reisebyrået for reisen. På den måten ble resultatet det samme, men inntektene til reisebyrået ble vesentlig høyere (Schilit & Perler, 2010).

Metode 3 – Øke inntekten ved hjelp av engangs- eller lite fornuftige hendelser

Selskaper som sliter økonomisk vil fristes av muligheten til å gi selskapet en rask og midlertid økning i inntekter. Vi skal presentere to teknikker som benyttes for å øke inntektene ved hjelp av engangs- eller lite fornuftige hendelser. Den første teknikken er å øke inntektene ved hjelp av engangshendelser. For eksempel kan et selskap selge en avdeling til et annet selskap for en redusert pris, mot at det kjøpende selskapet må kjøpe gitte produkter fra det selgende selskapet til høyere pris enn normalt i en gitt periode frem i tid. På denne måten vil det selgende selskapet få mindre gevinst eller tap fra salget av avdelingen med en gang, men vil skape en gjentakende inntektsstrøm i en gitt tid fremover (Schilit & Perler, 2010).

Ved vurdering av den operasjonelle driften til et selskap er det viktig å analysere operasjonelle inntekter og kostnader, og ekskludere ikke-operasjonelle inntekter og kostnader, som for eksempel renteinntekter. Den siste teknikken er å øke operasjonelt resultat ved å klassifisere inntekter og kostnader feil. Enkelte selskaper velger å klassifisere operasjonelle kostnader som ikke-operasjonelle. En vanlig måte å gjøre dette på er å

gjennomføre store nedskrivninger, slik at selskapet slipper avskrivninger, siden nedskrivninger anses som en ikke-operasjonell kostnad. Enkelte selskap gjør det motsatt, nemlig å klassifisere ikke-operasjonelle inntekter som operasjonelle. Dette er en mer krevende øvelse, men et selskap kan for eksempel klassifisere gevinst ved salg av en eiendel, som normalt er ikke-operasjonell, som operasjonell. En annen måte å anvende denne teknikken er å bokføre tap som normalt skal i resultatet på balansen, og gevinst som normalt skal på balansen i resultatet. Dermed klassifiseres postene i balansen feil og operasjonell inntekt øker. Et eksempel på dette var når et amerikansk selskap på midten av 1990-tallet valgte å skjule tap fra tilknyttede selskap i balansen, mens gevinst fra de samme selskapene ble resultatført som operasjonell inntekt (Schilit & Perler, 2010).

Metode 4 – Flytte nåværende kostnader til en senere periode

Når en utgift betales, er ikke nødvendigvis tjenesten eller varen selskapet har betalt blitt brukt. Dermed balansefører selskapet utgiften i påvente av at den brukes. Når selskapet bruker tjenesten eller varen, flyttes utgiften fra balansen til resultatet. Hvor lang tid dette tar varierer. Et anleggsmiddel vil gradvis kostnadsføres over den økonomiske levetiden på for eksempel 20 år, mens driftskostnader som lønn er ofte ikke innom balansen, siden denne kostnaden benyttes med en gang. Vi vil her presentere fire teknikker hvor selskaper utsetter kostnadsføring av balanseposter til en senere periode (Schilit & Perler, 2010).

Den første teknikken demonstrerer hvordan enkelte selskap velger å feilaktig balanseføre driftskostnader, og ikke innregner de i resultatet. Dette er en teknikk som brukes mye ved manipulering av regnskap. På 1990-tallet inngikk et amerikansk telekomselskap langsiktige leieavtaler med et annet telekomselskap for tilgang på deres nettverket. I starten innregnet telekomselskapet leiekostnadene i resultatet, som de skulle. Når dot-com boblen sprakk begynte inntektene til det amerikanske telekomselskapet å falle kraftig. For at fallet i inntektene ikke skulle påvirke resultatet begynte selskapet å balanseføre leiekostnadene istedenfor å kostnadsføre de. Dermed ble flere milliarder dollar i leiekostnader holdt unna resultatet mellom 2000 og 2002 (Schilit & Perler, 2010).

Som nevnt i første avsnitt er det enkelte eiendeler som skal balanseføres og gradvis kostnadsføres over den økonomiske levetiden til eiendelen, som kalles avskrivning. Teknikk nummer to presenterer hvordan enkelte selskaper velger å avskrive en eiendel over lengre tid enn normalt, slik at kostnaden per periode blir redusert. I 1994 brukte et amerikansk selskap store midler på markedsføring for å skaffe nye kunder. De manipulerte regnskapet ved å balanseføre og avskrive disse kostnadene over 12 måneder. I tillegg valgte selskapet i 1995 å omgjøre avskrivningsperiode fra 12 til 24 måneder, slik at kostnaden per periode ble enda lavere. Selskapet gikk egentlig med underskudd, men fikk positivt resultat som følge av manipuleringen (Schilit & Perler, 2010).

Dersom selskapet har balanseført utgiften på korrekt måte, men den har falt i verdi før den blir brukt, må den nedskrives til den reelle verdien. Den tredje teknikken viser hvordan enkelte selskaper velger å ikke nedskrive utgiften i en slik situasjon. På den måten slipper de å kostnadsføre nedskrivningen og resultatet blir bedre. Som et eksempel kan vi vurdere et anleggsmiddel som i utgangspunktet skulle avskrives over ti år, men i år fem slutter anleggsmiddelet å fungere. Da skal selskapet nedskrive den resterende bokførte verdien av anleggsmiddelet i år fem. Istedenfor velger selskapet å fortsette avskrivningsplanen på ti år. På denne måten manipulerer de regnskapet slik at resultatet i år fem blir bedre enn reelt (Schilit & Perler, 2010).

Den siste teknikken omhandler ubetalte kundefordringer og verdifall i investeringer. De færreste selskaper har kunder som alltid betaler og/eller investeringer som aldri faller i verdi. Hver periode skal det beregnes en avsetning for forventet tap på kundefordringer, som skal kostnadsføres. Investeringer som får et permanent verdifall skal nedskrives. Enkelte selskaper velger å unngå disse kostnadene slik at resultatet i perioden blir bedre enn reelt. Nedskrivning av investeringer er en krevende og subjektiv øvelse for ledelsen. Ledelsen i et amerikansk selskap valgte i midten av 2005 å ikke nedskrive verdien på sine investeringer, til tross for at verdien til investeringene hadde falt betydelig. Dette førte til at de i februar 2006 måtte nedskrive disse investeringene med 262 millioner dollar (Schilit & Perler, 2010).

Metode 5 – Bruke andre metoder for å skjule kostnader og tap

Noen selskaper velger å ikke innregne enkelte utgifter i hverken balansen eller resultatet. Her presenterer vi fire teknikker hvor selskapet skjuler kostnader og tap. Den første teknikken demonstrerer hvordan enkelte selskaper velger å ikke innregne hele eller deler av kostnaden fra en transaksjon. En relativt enkel måte å skjule kostnader på er å unnlate å innregne kostnaden i nåværende periode ved å late som du ikke så fakturaen før neste periode. På slutten av året 1999 valgte regnskapsavdelingen til et amerikansk selskap å gjøre nettopp dette, ved å slutte å innregne kostnader fra fakturaer de mottok. Resultatet for 1999 ble 28 millioner dollar bedre enn reelt som følge av dette. Et selskap kan også skjule kostnader ved å motta forskuddsbetalte rabatter fra leverandører. For eksempel kan selskapet si til leverandøren at de skal kjøpe varer for 9 millioner dollar den neste perioden, men at de kommer til å betale 10 millioner dollar for det. Det avtales at leverandøren utbetaler 1 million dollar til selskapet nå og selskapet innregner dette som reduksjon i kostnader i nåværende periode (Schilit & Perler, 2010).

Noen ganger velger ledelsen bevisst å ikke innregne nødvendige avsetninger for forventede fremtidige utgifter, eller reversere tidligere utgifter. Dette vil bedre resultatet til selskapet. Teknikk nummer to omhandler dette. Disse posteringene baseres på forutsetninger og skjønnsmessige estimater utarbeidet av ledelsen. Dermed kan ledelsen manipulere regnskapet ved å endre på forutsetningene og estimatene. En amerikansk PC produsent valgte fra 2003 til 2007 å manipulere regnskapet ved hjelp av denne teknikken. De solgte PC-er som fulgte med to års garanti. Selskapet skulle dermed lagd en avsetning for forventet framtidige garantikostnader på tidspunktet PC-en ble solgt. Selskapet beregnet avsetningen feil og innregnet den ikke alltid i resultatet (Schilit & Perler, 2010).

Den tredje teknikken demonstrer hvordan selskapets avgjørelser om regnskapsprinsipper og estimater kan brukes for å skjule kostnader. Enkelte selskaper velger å ikke innregne eller velger å redusere kostnader ved hjelp av urimelige forutsetninger. Denne teknikken kan for eksempel brukes ved beregning av kostnader for pensjon og andre goder til ansatte ved pensjon. Selskapet kan endre forutsetningene i beregningen av kostnaden for å redusere periodens pensjonskostnad. Slik manipulering kan også gjøres ved beregninger i forbindelse med utleie til kunde. Utleier skal avskrive eiendelen de leier ut, men kun ned til forventet

restverdi for eiendelen når kunden leverer den tilbake. Denne restverdien må beregnes av utleier. Et amerikansk selskap valgte å manipulere regnskapet ved bruke av denne teknikken på slutten av 1990-tallet. Selskapet endret forutsetningene ved beregning av restverdien, slik at restverdien på eiendelene de leide ut ble høyere enn den skulle vært. På den måten ble avskrivningene lavere og resultatet høyere (Schilit & Perler, 2010).

Den siste teknikken omhandler gjeldsreserver som har oppstått fra tidligere kostnadsføring. Enkelte selskaper har balanseførte gjeldsreserver som kommer fra kostnadsføring i en tidligere periode. Selskapet kan manipulere regnskapet ved å innregne denne gjeldsreserven i regnskapet for å redusere kostnadene. Disse gjeldsreservene er vanskelig å finne, siden de ofte blir gjemt godt i balansen, og av og til er de gjemt så lenge at regnskapsbrukeren ikke vet hvordan den oppstod. I internasjonal litteratur kalles disse gjeldsreservene kalles ofte for «cookie jar reserves». Et amerikansk selskap valgt å utnytte dette når de skulle gjennomføre en stor omstrukturering. Som følge av omstruktureringen oppstod det kostnader som ble innregnet i resultatet, og i balansen som gjeldsreserver som skulle brukes til fremtidige utgifter ved omstruktureringen. I tillegg til dette balanseførte selskapet en del «cookie jar» gjeldsreserver, som i senere perioder ble brukt til å øke inntektene og skape et bilde av en vellykket omstrukturering (Schilit & Perler, 2010).

Metode 6 – Flytte nåværende inntekt til en senere periode

De fem første metodene har handlet om hvordan selskapet manipulerer regnskapet for å øke resultat i nåværende periode, mens de to siste handler om hvordan selskapet øker fremtidig resultat. Hvorfor ønsker selskapet å øke fremtidig resultat og ikke nåværende? I mange sammenhenger ønsker ledelsen å imponere eierne med å ha forutsigbar og stabil vekst. Dette gjelder spesielt for børsnoterte selskaper. Mindre selskaper ønsker ofte å betale mindre i skatt. Vi vil nå presentere fire teknikker hvor selskapet flytter nåværende inntekt til en senere periode.

Den første teknikken omhandler balanseføring av inntekt som er opptjent i nåværende periode. Dersom et selskap får en stor økning i inntekter, kan det være fristende for selskapet å «spare» deler av inntekten til en senere periode, og dermed manipulere inntektene. En måte

er å balanseføre deler av inntekt, som egentlig er opptjent i nåværende periode, som utsatt inntekt. Når selskapet ønsker å benytte seg av den «sparte» inntekten flytter de bare inntekten fra balansen til resultatet. Dette er en enkel måte som ikke nødvendigvis oppdages lett av revisor. En amerikansk kjemikalieprodusent benyttet seg av denne teknikken på starten av 1990-tallet. Selskapet fikk uforventet økning i inntektene, og valgte å balanseføre deler av inntekten. Denne «sparte» inntekten ble senere fordelt i årene mellom 1991 og 1995, som gjorde at selskapet hadde en stabil vekst i inntekter fra 23 til 37 prosent i samme periode. Denne reelle veksten i inntekter varierte fra minus 8 til pluss 61 prosent (Schilit & Perler, 2010).

Som nevnt i første avsnitt ønsker enkelte selskaper å oppnå forutsigbar og stabil vekst i inntekter. Enkelte selskaper manipulerer dermed inntektene for å oppnå det. Den andre teknikken forklarer hvordan enkelte selskaper bruker feil regnskapsføring av derivater for å skape en stabil inntekt. Et amerikansk finansselskap manipulerte regnskapet ved bruk av denne teknikken. Selskapet klassifiserte derivatene feil og innregnet ikke reduksjonen i derivatene korrekt. Dette førte til at de innregnet gevinst og tap på derivatene når det passet seg, slik at de oppnådde stabil vekst (Schilit & Perler, 2010).

Ved virksomhetssammenslutning kan det være fristende for det overtakende selskapet å be det overtatte selskapet om å holde tilbake litt av inntekten før sammenslutningen, slik at det sammenslåtte selskap kan innregne inntekten i en senere periode. Den tredje teknikken viser hvordan enkelte selskaper bokfører gjeldsreserver i forbindelse med virksomhetssammenslutning, som deretter inntektsføres i en senere periode. Dette er en enkel måte å manipulere regnskapet på ved virksomhetssammenslutning. Når sammenslutningen er annonsert, instruerer overtakende selskapet det overtatte selskapet om å balanseføre inntekt inntil sammenslutningen er gjennomført. Når sammenslutningen er gjennomført innregnes den «sparte» inntekten i resultatet til det sammenslåtte selskapet. Ved en fusjon av to amerikanske selskaper i 1997 ble regnskapet manipulert ved bruk av denne teknikken. De to selskapene hadde ulike regnskapsår, og det var derfor to måneder ventetid før avslutning av regnskapet og fusjonen ble gjennomført. I den perioden valgte det overtatte selskapet å balanseføre inntekt på 600 millioner dollar, slik at det kunne innregnes i resultatet til det fusjonerte selskapet i en senere periode (Schilit & Perler, 2010).

De første tre teknikkene har presentert flytting av inntekter til en senere periode i ulike sammenhenger. Den siste teknikken demonstrer hvordan et selskap rett og slett bokfører salg i en senere periode. Se for deg et selskap som er inne i et godt økonomisk år, hvor alle mål er nådd og salget fortsetter i høyt tempo. Ledelsen ønsker å sikre seg gode bonuser også neste år. Dermed velger de mot slutten av året å bokføre salgene fra nåværende år i neste års regnskap. Dette er en enkel metode som er vanskelig for revisor å avdekke (Schilit & Perler, 2010).

Metode 7 – Flytte fremtidige kostnader til en tidligere periode

Vi vil nå presentere to teknikker hvor selskapet flytter fremtidige kostnader til en tidligere periode. Disse teknikkene baseres på to generelle regler, hvor selskapet gjør det motsatt av hovedpoengene i metode nummer fire og fem. Istedenfor å beholde utgiften på balansen for lenge (metode nummer fire), så innregnes utgiften som kostnad med en gang, og istedenfor å skjule kostnader ved å ikke innregne dem (metode nummer fem), så innregnes alle kostnadene umiddelbart, jo tidligere desto bedre. Enkelte selskaper skaper til og med fiktive kostnader (Schilit & Perler, 2010).

Som presentert under metode nummer 4 skal eiendeler innregnes i balansen når de kjøpes, for deretter å avskrives over den økonomiske levetiden til eiendelen. Enkelte selskaper velger å gjøre dette over lengre tid enn normalt, som presentert under metode nummer fire, mens første teknikk presenterer hvordan enkelte selskaper gjør dette over kortere tid enn normalt, for å minimere fremtidige avskrivninger. Det eksisterer flere ulike måter og grunn for å gjennomføre slik manipulering. Enkelte selskaper har tidligere manipulert regnskapet ved å balanseføre driftskostnader, som presentert under metode nummer fire. Dersom summen balanseførte driftskostnader begynner å bli høy, kan det være selskapet ønsker å avskrive disse for å unngå det i fremtiden. En annen måte å manipulere regnskapet på er ved å avskrive store deler av varelageret fordi de mener det har foreldet, slik at fremtidig resultat øker. Andre selskaper manipulerer fremtidig resultat ved å avskrive immaterielle eiendeler over kortere tid enn normalt. En annen årsak til slik manipulering er bytte av administrerende direktør. Da er det vanlig å manipulere regnskapet ved å gjøre store nedskrivninger av anleggsmidler, for da starter den nye lederen med et «rent» regnskap og gode muligheter for vekst i fremtiden (Schilit & Perler, 2010).

Den andre teknikken omhandler bruk av fiktive gjeldsreserver og fremtidige kostnader for å øke fremtidig resultat. I denne teknikken innregner selskapet fremtidige kostnader i nåværende periode, men enkelte selskaper lager også fiktive kostnader. Ved bruk av denne teknikken vil nåværende operasjonelle kostnader reduseres og/eller selskapet reverserer de fiktive gjeldsreservene i fremtiden, som fører til reduserte kostnader i fremtiden. En måte å oppnå det førstnevnte på er å gjennomføre en omorganisering hvor man sier opp en rekke ansatte. Ved å gjøre dette vil fremtidige lønnskostnader for de ansatte som sies opp byttes ut med oppsigelseskostnader i nåværende periode. Disse oppsigelseskostnadene anses som engangshendelser og er derfor en ikke-operasjonell kostnad. Et selskap kan benytte omorganisering til å skape fiktive gjeldsreserver også. Se for deg at selskapet sier opp 100 ansatte i omorganiseringen, men velger å innregne oppsigelseskostnader som tilsvarer oppsigelse av 200 ansatte. Differansen i faktisk utbetalt og innregnet oppsigelseskostnader vil skape en fiktiv gjeldsreserve. Denne gjeldsreserven reverserer selskapet i fremtiden, og dermed reduserer fremtidige kostnader (Schilit & Perler, 2010).

Tabell 2 viser en full oversikt over alle teknikkene under hver manipuleringsmetode av Schilit og Perler (2010).

Tabell 2: Oversikt over teknikkene til Schilit og Perler (2010).

	Teknikk 1	Teknikk 2	Teknikk 3	Teknikk 4
Metode 1	Resultatføre inntekt før oppfyllelse av sine forpliktelser.	Resultatføre inntekt som tilsvarer høyere fullføringsgrad enn reelt.	Resultatføre inntekt før kjøpers endelige godkjenning.	Resultatføre inntekt når kunden ikke kan betale eller selskapet ber om betaling.
Metode 2	Resultatføre inntekt fra transaksjoner uten økonomisk substans.	Resultatføre inntekt fra transaksjoner med nærstående parter.	Resultatføre inntekt fra transaksjoner som ikke er inntekts-skapende.	Resultatføre inntekt som er overvurdert eller villedende.
Metode 3	Øke inntekt ved hjelp av engangshendelser.	Øke operasjonelt resultat ved å klassifisere inntekter og kostnader feil.		

Metode 4	Feilaktig balanseføring av driftskostnader.	Avskrive en eiendel over lengre tid enn normalt.	Unngå nedskrivning ved verdifall.	Unngå kostnadsføring av tapsavsetning og ved verdifall i investeringer.
Metode 5	Unngå kostnadsføring av hele eller deler av beløpet.	Unngå å resultatføre avsetninger for forventede fremtidige utgifter eller reversere tidligere utgifter.	Unngå å innregne eller redusere kostnader ved hjelp av urimelige forutsetninger.	Innregne gjeldsreserver som kommer fra kostnadsføring i en tidligere periode.
Metode 6	Balanseføre inntekt som er opptjent i nåværende periode, så det kan brukes senere.	Feil regnskapsføring av derivater for å skape stabil inntekt.	Holde tilbake litt av inntekten før virksomhets-sammenslutning, så inntektsføres det etter.	Resultatføre inntekt i en senere periode.
Metode 7	Avskrive en eiendel over kortere tid enn normalt.	Bokføre gjeldsreserver i dag, så redusere kostnader med de i fremtiden.		

Ulike manipuleringsmetoder vil påvirke regnskapet forskjellig, og derav skape ulike røde flagg i regnskapet. Det vil være hensiktsmessig å undersøke om manipuleringsmetodene som er brukt i våre fire caser samstemmer eller avviker med manipuleringsmetodene til Schilit og Perler (2010).

2.2.5 Hvem gjennomfører regnskapsmanipulering?

Det eksisterer neppe noen personlighetsprofil som med stor grad av troverdighet som stemmer med personer som har vært involvert i misligheter og korrupsjon. Det følger av at det eksisterer mange ulike former for økonomisk kriminalitet, ulike motiver, situasjoner og årsakssammenhenger. Gjerningspersonen i mislighetssaker har kjennetegn som også kan knyttes til andre personer i tilsvarende stillinger som gjerningspersonen. Ved å studere mislighetssaker har man funnet flere kjennetegn ved gjerningspersoner som har en tendens til å gå igjen (Olsen, 2007):

- Gjerningspersonene i mislighetssaker er ofte menn i aldersgruppen 30 til 40 år.
- De har ofte høy personlig gjeld, og har eventuelt vært utsatt for store personlige økonomiske tap.

- De lever ofte over evne, og kan derfor ikke finansiere livsstilen sin med vedkommendes lovlige vanlige inntekt.
- Gjerningspersonene opplever ofte press om å oppnå resultater og suksess.
- Egenmotivasjonen for å oppnå fortjeneste er høy.

Kjennetegnene over samstemmer med resultatet fra studie til Jones (2011), vist i tabell 1. Resultatet fra studiet til Jones (2011) viste at det var personlig gevinst som var det største motivet til regnskapsmanipulering, noe som samstemmer med at gjerningspersonene ofte har høy gjeld og må finansiere livsstilen sin gjennom misligheter. Opplevelse av press for å oppnå resultater og suksess samstemmer med det nest største motivet i studiet til Jones (2011), som var å skjule dårlige prestasjoner.

Som følge av at det ikke eksisterer en eksakt personlighetsprofil som samstemmer med gjerningspersoner i mislighetssaker, ønsker vi å undersøke om gjerningspersonene i våre fire caser samstemmer med kjennetegnene til Olsen (2007).

2.2.6 Hvem avdekker regnskapsmanipulering?

Det er vanskelig å avdekke økonomiske kriminalitet, siden det er vanskelig å få øye på forbrytelsen. Bevisene på økonomisk kriminalitet, som handlinger, dokumenter og data, er vanskelig observerbare. Istedenfor skapes det mistanker om økonomisk kriminalitet basert på indikasjoner og signaler. Mistanken kan komme fra noen som har sett noe som kan ha sammenheng med økonomisk kriminalitet, men først etter nærmere undersøkelse kan det avklares om det er behov for å ta kontakt med myndigheter som kan etterforske og forfølge saken. Som følge av dette har politiet i liten grad mulighet til å avdekke økonomisk kriminalitet. Etterforskning kan bli startet når det foreligger en anmeldelse eller etter tips. Det er omtrent bare 20 prosent av all økonomisk kriminalitet som blir anmeldt til politiet. Det kan også startes etterforskning dersom Økokrim har blitt varslet om mistenkelige transaksjoner. Enkelte arbeidsgrupper, som banker, forsikringsselskap, revisorer og regnskapsførere, har plikt til å rapportere om slike mistenkelige transaksjoner (Olsen, 2007).

Det er naturlig å tenke at ekstern revisor er en sentral kilde til avdekking av økonomisk kriminalitet. Både myndigheter og revisjonsstandarder vektlegger ansvaret til revisor når det gjelder dette. Til tross for det, er det i liten grad slik at ekstern revisor avdekker økonomisk kriminalitet. Det kan være flere grunner til dette. Ekstern revisor skal være objektiv og uavhengig, noe som gjør at revisor kun er hos kunde noen få dager i året. Ekstern revisor må i tillegg jobbe effektivt og målrettet, og har begrenset med tid til observasjon. Det er dermed krevende for ekstern revisor å oppdage de få signalene på økonomisk kriminalitet som måtte være til stede (Olsen, 2007).

I flere saker om økonomisk kriminalitet er det journalister som avdekker forbrytelsen. Pressen har en samfunnsmessig oppgave, og avdekking av økonomisk kriminalitet kan være et bidrag til å oppfylle denne. Journalister skal ikke sitte passivt å vente på informasjon fra andre om økonomisk kriminalitet. De skal selv aktivt søke etter fakta i saken. Det deles hvert år ut en SKUP-pris til de beste journalistiske arbeidene hvor journalister har brukt undersøkende metoder til å avdekke forhold som tidligere ikke er dokumentert. Det er flere eksempler på tilfeller hvor journalistisk arbeid som har avdekket økonomisk kriminalitet har mottatt SKUP-prisen. Journalister har rammer for kildevern som gjør at de kan ha større effektivitet i avdekking av enkelte saker enn andre granskere, som for eksempel revisorer. I tillegg kan de inneha kunnskap om og tilgang til ressurser og metoder som gjøre det mulig å avdekke forhold som gir gode reportasjer (Olsen, 2007).

Gottschalk (2012) studerte 236 saker med hvitsnippkriminalitet¹ og undersøkte hvem som avdekker de (Gottschalk, 2012). Resultatet vises i tabell 3.

Tabell 3: Hvem avdekker hvitsnippkriminalitet. Kilde: (Gottschalk, 2012).

Journalist	61 saker	26 %
Offer	42 saker	18 %
Revisor	21 saker	9 %

¹ Synonym for økonomisk kriminalitet. Kilde: (Olsen, 2007).

Internt	18 saker	8 %
Bostyrer	17 saker	7 %
Skatt	17 saker	7 %
Bank	9 saker	4 %
Politi	10 saker	4 %
Børs	5 saker	2 %
Andre	36 saker	15 %
Sum	236 saker	100 %

Vi skal analysere regnskap fra årene før regnskapsmanipuleringen ble avdekket. Av den grunn vil vi videre ikke fokusere på hvem som avdekket regnskapsmanipuleringen.

2.3 Resultat kvalitetsanalyse

Den siste delen av problemstillingen vår handler om å identifisere røde flagg slik at regnskapsmanipulering kan avdekkes på et tidligere tidspunkt. I dette delkapittelet vil vi presentere resultat kvalitetsanalyse. Vi vil først gi en introduksjon til resultat kvalitetsanalyse, før vi introduserer de ulike stegene i analysen. I steget om røde flagg vil vi presentere flere ulike typer røde flagg.

Resultat kvalitetsanalyse er en metode som brukes for å tolke informasjonen som vi får ut av årsregnskapet. Et regnskap vil være påvirket av ulike regnskapsregler, hvilke prinsipper et foretak velger å benytte seg av, og videre estimerer som ofte er basert på ulike vurderinger og skjønn. En resultat kvalitetsanalyse vil være med å avdekke hvilken betydning de ulike vurderingene og skjønnen vil utgjøre for regnskapet, og på den måten kunne erstatte regnskapstallene med beregninger vi selv mener gir et mer riktig bilde av regnskapet. Selv om foretaket har utarbeidet regnskapet etter de beste hensikter og fulgt alle regnskapsregler, er det ikke sikkert at det gir et riktig bilde av foretaket (Heskestad, Røde flagg i regnskapet: Manipulering av kostnader, 2016).

En revisor vil også gjøre vurderinger knyttet til om regnskapet gir et riktig bilde av foretaket, og at ulike estimater er vurdert på riktig måte, men dette er heller ingen garanti og feil kan forekomme i regnskapet (Heskestad, Resultat kvalitetsanalyse, røde flagg og driftsinntekter, 2015). Watts & Zimmerman (1981) hevder i sin forskning at revisoren ofte vil handle i interessen til de lederne i en virksomhet som har ansatt dem, fremfor interessen til en investor. Videre hevdes det at revisor er mer bekymret for å minimere sitt juridiske ansvar enn å øke troverdigheten til den finansielle rapporteringen (Watts & Zimmerman, 1981).

I enkelte tilfeller ønsker selskapet å villedde regnskapsbrukeren, og selskapet bruker derfor vurderingene og skjønnnet til bevisst å manipulere regnskapstallene. Som nevnt over skal en resultat kvalitetsanalyse avdekke hvilken betydning de ulike vurderingene og skjønnnet vil utgjøre for regnskapet. Ut ifra dette vil en resultat kvalitetsanalyse kunne hjelpe til med å avdekke regnskapsmanipulering (Gjesdal, 2003). Som følge av dette vil vi benytte resultat kvalitetsanalyse til å identifisere røde flagg i våre fire caser.

2.3.1 Resultat kvalititet og analyse av omgivelsene

Det må alltid ligge til grunn at det utøves profesjonell skepsis gjennom hele analysen. Dette betyr at vi stiller spørsmål og er oppmerksom på ulike forhold som kan indikere feilinformasjon knyttet til misligheter. Målet med analysen er at de eksterne brukerne av regnskapet skal få en bedre forståelse av det som er rapport, og at de skal kunne stole på kvaliteten til regnskapet. Først og fremst kreves det at vi opparbeider tilstrekkelig bransjekunnskap og markedsforståelse (Penman, 2013). En feil flere regnskapsbrukere ofte gjør er å legge for mye fokus på det som står i årsrapporten, uten å reflektere hvordan lønnsomheten er og mulig vil bli for bransjen virksomheten opererer i. For å kunne opparbeide seg denne forståelsen finnes det ulike metoder for å analysere en bransje og markedet. Velkjente og godt etablert metoder er Porters «Five Forces» og SWOT-analysen. Porters «Five Forces» er analyse av kreftene som driver konkurransen i en bransje, og videre SWOT-analysen undersøker hvilke muligheter og trusler som er til stede (Heskestad, Resultat kvalitetsanalyse, røde flagg og driftsinntekter, 2015).

Kunnskap om omgivelsene gir informasjon om forhold som påvirker regnskapet, og vi får mulighet til å sammenligne utviklingen i bransjen og markedet mot regnskapet. For å opparbeide oss tilstrekkelig kunnskap om omgivelsene i våre fire caser vil vi gjennomføre analyse av bransjen og markedet ved hjelp av Porters «Five Forces» og SWOT-analysen. Vi vil presentere en kort beskrivelse av omgivelsene til selskapene i kapittel 4.

Konkurransesituasjonen vil ikke bli presentert i vår analyse, da vi anser dette som forkunnskap for å kunne gjennomføre de ulike stegene i resultat kvalitetsanalysen.

2.3.2 Ulike steg i resultat kvalitetsanalysen

Etter vi har gjennomført en analyse av omgivelsene går vi videre til ulike steg i resultat kvalitetsanalysen. Disse stegene er å se på kritiske regnskapsstørrelser, fleksibilitet og estimer, regnskapsstrategi og informasjonskvalitet og til slutt det viktigste og mest sentrale steget, som er å identifisere røde flagg. Vi vil komme nærmere inn på disse da det er helt sentralt å ha en forståelse hva stegene innebærer før vi utfører analysen (Heskestad, Resultat kvalitetsanalyse, røde flagg og driftsinntekter, 2015).

2.3.3 Steg 1 – Kritiske regnskapsstørrelser

Ved identifisering av kritiske poster i regnskapet vil vi ofte starte med kostnader og inntekter som er av forbigående natur, og de regnskapsstørrelsene som har stor betydning for virksomheten. Videre vil vi se på balanseposter som krever skjønnsmessige vurderinger, som for eksempel ved en fusjon, hvor virksomheter kan benytte seg av oppkjøpsmetoden eller kontinuitetsmetoden. Et annet eksempel knyttet til inntektsføring er entreprenørvirksomheter som inntektsfører anleggskontrakter etter løpende avregningsmetode, og ikke fullført metode. Løpende avregning er den anbefalte metoden å benytte seg av, men dette kan være gjenstand for betydelig skjønn, og dermed skape usikkerhet om regnskapet gir et rettvisende bilde (Heskestad, Resultat kvalitetsanalyse, røde flagg og driftsinntekter, 2015). Det er derfor viktig å være oppmerksom på hvilke konsekvenser feil estimat vil gi for virksomheten sitt regnskap, spesielt i situasjoner hvor det er mye press for å levere resultater (Gjesdal, 2003).

Kritiske regnskapsposter er ofte vesentlig for virksomheten, og de inneholder ofte bruk av skjønn. Bevisst feilvurdering av skjønn vil gi misvisende regnskap. Av den grunn vil det være

hensiktsmessig å identifisere kritiske regnskapsposter, som igjen hjelper med å identifisere røde flagg.

2.3.4 Steg 2 – Flexibilitet og estimater

Videre i analysen bør vi gjøre vurdering av graden av fleksibilitet, også omtalt som elastisiteten i regnskapet.

«De tall som rapporteres er videre en funksjon av ledelsens valg av prinsipper, og en lang rekke skjønsmessige vurderinger. Dette gir resultatmålingen en elastisitet som ikke bør ignoreres.» (Gjesdal, 2003, s. 67).

I flere tilfeller åpner regnskapsloven opp for at virksomhetene kan benytte seg av ulike regnskapsprinsipper når de skal gjøre ulike vurderinger, og på den måten åpner det seg opp en mulighet å rapportere opportunistisk. Å få en oversikt over hvilke regnskapsprinsipper som er benyttet og valgmulighetene som ligger til grunn vil derfor være viktig i analysen (Heskestad, Resultat kvalitetsanalyse, røde flagg og driftsinntekter, 2015).

Det vil også være nødvendig å gjøre vurdering og identifisering av kritiske skjønsmessige estimater. Under kritiske regnskapsstørrelser så vi på kritiske estimater knyttet til løpende avregning. Andre tilfeller hvor det kan være aktuelt er ulike avsetninger, avskrivninger og pensjonsforplikter (Heskestad, Resultat kvalitetsanalyse, røde flagg og driftsinntekter, 2015).

Feil bruk av regnskapsprinsipper og estimater kan føre til misvisende regnskap. Selskapet kan dermed bruke dette bevisst til å manipulere regnskapet. Som følge av dette vil det være hensiktsmessig å identifisere regnskapsprinsipper og estimater.

2.3.5 Steg 3 – Regnskapsstrategi og informasjonskvalitet

En viktig del av analysen er å vurdere virksomhetens regnskapsstrategi. Dette gjør vi ved å vurdere om regnskapsstrategien faktisk reflekterer virksomheten. Først må vi bedømme om strategien til virksomheten fungerer. For eksempel hvis virksomheten driver et eksklusivt

hotell vil vi forvente høyere vedlikeholdskostnader og en kortere avskrivningstid sammenlignet med et hotell som ikke har den samme standarden. Å se på hva normen er i bransjen og hos lignende virksomheter vil være til stor hjelp ved slike vurderinger. Videre må vi vurdere om det er insentiver til å rapportere opportunistisk for ledelsen eller andre i selskapet. Det er flere grunner som kan ligge til grunn for opportunistisk rapportering, som for eksempel at virksomheten har resultatbasert bonusordning til ledelsen (Heskestad, Resultat kvalitetsanalyse, røde flagg og driftsinntekter, 2015).

Ved vurdering av informasjonskvalitet ser vi spesielt på notene som vi finner i årsregnskapet. En brukerundersøkelse utført av EY viser at notene er den viktigste informasjonskilden i årsregnskapet. Årsaken er at vi kan ved hjelp av notene vurdere om kvaliteten på vurderinger og forutsetninger er riktig. Krav til notene varierer etter hvilket regnskapspråk virksomheten benytter. Det kreves enda flere noter etter IFRS enn GRS. Ofte blir notene en opprøpning av prinsipper som er anvendt og gir ikke alltid like god informasjon. Regnskapsloven sier at i tillegg til de obligatoriske notene skal vesentlig informasjon komme frem av notene. Spesielt er dette viktig når vi vurderer om en forpliktelse skal balanseføres eller ikke. Kravene for GRS finner vi i norsk regnskapsstandard 13. Her er det krav om over 50 % sannsynlighet for at forpliktelsen skal inntreffe hvis den skal balanseføres, og videre er det ulike krav forhold til estimering av beløp. Usikre forpliktelser under 50 % sannsynlighet skal opplyses om i notene, slik at vi selv kan gjøre en vurdering av forpliktelsene (Heskestad, Resultat kvalitetsanalyse, røde flagg og driftsinntekter, 2015).

Flere manipuleringsmetoder vil baseres på regnskapsmessige beslutninger som er utenfor bransjemessig og normal praksis. I tillegg vil selskapet prøve å skjule informasjon om manipulering fra notene, for å ikke bli oppdaget. På grunn av dette vil det være hensiktsmessig å vurdere regnskapsstrategien og informasjonskvaliteten i notene.

I vår analyse vil vi slå sammen steg 1 til 3 i resultat kvalitetsanalyse. Analysen i disse stegene knyttes direkte opp mot de ulike postene i regnskapet. Vi anser det som hensiktsmessig å slå sammen disse stegene for å unngå gjentakelse av enkelte regnskapsposter. I tillegg får vi gjort en samlet vurdering for hver regnskapspost om bruken av skjønn og forutsetninger, grad av

fleksibilitet, hvor kritiske den er og hvordan den reflekterer regnskapsstrategien og omgivelsene.

2.3.6 Steg 4 – Røde flagg

Å identifisere røde flagg er det viktigste i en resultat kvalitetsanalyse. Røde flagg i regnskapet kan indikere at selskapet bevisst eller ubevisst har utformet regnskapet for å villedde regnskapsbrukeren. Dermed kan røde flagg hjelpe til med å avdekke regnskapsmanipulering (Heskestad, Resultat kvalitetsanalyse, røde flagg og driftsinntekter, 2015).

Heskestad (2015) har følgende definisjon av røde flagg:

«Med røde flagg menes sammenhenger og utviklingstrekk som avviker fra det normale over tid og til bransjemessige forhold.» (Heskestad, Resultat kvalitetsanalyse, røde flagg og driftsinntekter, 2015, s. 35).

Grunnlaget for å identifisere røde flagg på en god måte, legges gjennom de ulike stegene i resultat kvalitetsanalysen, som er presentert over (Heskestad, Resultat kvalitetsanalyse, røde flagg og driftsinntekter, 2015). Her vil vi se på generelle røde flagg som bør vurderes ved avdekking av regnskapsmanipulering. I tillegg skal vi se på røde flagg ved manipulering av inntekter og relevante regnskapsposter, og ved manipulering av kostnader og relevante balanseposter.

Generelle røde flagg

Det finnes noen generelle røde flagg som ikke er knyttet til noen konkrete poster i regnskapet, men som kan indikere at vi bør gjøre en grundigere vurdering av virksomheten med tilhørende regnskap. (Heskestad, Resultat kvalitetsanalyse, røde flagg og driftsinntekter, 2015).

Det finnes en rekke generelle røde flagg (Heskestad, Resultat kvalitetsanalyse, røde flagg og driftsinntekter, 2015):

- Brudd på lånebetingelser
- Svake styrever
- Komplisert og uoversiktlig selskapsstruktur
- Skifte av revisor
- Svak internkontroll
- Ikke «normale» revisjonsberetninger
- Uklare og unødvendige kompliserte noter
- Året før børsnotering (IPO)
- Endringer i regnskapsprinsipper og/eller estimer
- Endringer mot slutten av et regnskapsår

I tillegg til disse har vi noen spesifikke hendelser hvor regnskapsmanipulasjon skjer oftere (Petersen, Plenborg, & Kinserdal, 2017):

- Økonomiske krise
- Endring i kapitalstruktur
- Skifte i ledelsen
- Endring i lover og forskrifter
- Implementering av insentiver for ledelsen

Videre vil vi omtale de spesifikke hendelsene presentert av Petersen, Plenborg og Kinserdal (2017) som generelle røde flagg. De spesifikke hendelsene er hendelser hvor regnskapsmanipulering skjer oftere. Av den grunn vil de gi en indikasjon på at regnskapsmanipulering kan foreligge dersom de er til stede.

I avsnitt 2.1.4 gikk vi gjennom ansvaret som styret og ledelsen har. Manglende kompetanse, kontroll og likegyldighet, eller en blanding av dette hos styret og/eller ledelsen kan være et rødt flagg. Om ikke selskapet innehar for eksempel den nødvendige kompetansen i et styre for å forstå og tolke et regnskap, vil det øke sjansen for at regnskapsmanipulasjon kan

forekomme uten at det blir oppdaget. Videre vil etablering av ny ledelse i en virksomhet være et rødt flagg. Den nye ledelsen ønsker å vise til øyeblikkelige gode resultater, og kan derfor ha som insentiv å manipulere regnskapet. Måter å utføre dette på kan være å bokføre kostnader mot tidligere perioder, eller avvenne inntektsføringen slik at inntektene kommer med på perioden den nye ledelsen står ansvarlig for (Penman, 2013).

Bytte av revisor kan skje av helt naturlige årsaker, enten ved at virksomheten ønsker å gjøre et bytte, eller at revisor ikke ønsker å påta seg oppdraget lenger. Det viser seg derimot at dette er et rødt flagg som vi må ta hensyn til. Å skifte revisor kan føre til ekstra arbeidsbelastning for virksomheten, dermed ønsker ofte ikke virksomheten å bytte. Det viser seg at skifte av revisor ofte kommer av situasjoner hvor det har vært en tvist mellom lederne og revisoren. Slike tvister kan være uenighet rundt estimer og avsløringer som blir gjort ved revisjonen (Petersen, Plenborg, & Kinserdal, 2017).

Selskaper med mangelfulle interne rutiner og internkontroll åpner opp for at misligheter kan utøves uten at det blir oppdaget. For en revisor vil det derfor være viktig å få en oversikt over hvilke interne kontroller og rutiner en virksomhet har, og videre etterprøve disse. Skulle det oppdages at dette ikke gjennomføres på tilfredsstillende måte, eller det ikke er kontroller og rutine som er etablert, vil dette være et rødt flagg hvor grundigere undersøkelser kreves (Bruu, 2019).

Økonomisk krise er når en virksomhet er i fare for å gå konkurs ved at inntektene, egenkapitalen eller andre finansielle nøkkeltall ikke er tilfredsstillende. Ulike studier viser at ved slike situasjoner vil en virksomhet ofte ha et insentiv for å manipulere regnskapet (Petersen, Plenborg, & Kinserdal, 2017). Et annet rødt flagg som kan indikere en krevende økonomisk situasjon er brudd på lånebetingelser (Heskestad, Resultat kvalitetsanalyse, røde flagg og driftsinntekter, 2015)

Ved endring i kapitalstruktur som blant annet børsnotering, fusjon og oppkjøp er det en tendens til at selskapet øker markedsverdien ved å manipulere regnskapet (Petersen,

Plenborg, & Kinserdal, 2017). Incentivene til å øke verdsettelsen er for eksempel at det vil være lettere å innhente kapital hvis selskapet kan vise til gode resultater.

En uoversiktlig og komplisert selskapsstruktur øker mulighetene for å gjennomføre regnskapsmanipulasjon uten at det blir oppdaget. Å få oversikt over det som blir rapportert i finansregnskapet kan være svært krevende, spesielt ved interne transaksjoner og urealiserte transaksjoner i et konsern, hvor for eksempel betydelig fortjeneste ikke blir eliminert. I sammenheng med dette vil også uoversiktlige og unødvendige kompliserte noter være med på å gjøre det krevende å oppdage manipulering av regnskapet (Heskestad, Resultat kvalitetsanalyse, røde flagg og driftsinntekter, 2015).

Nye og endrede lover og forskrifter kan føre til endringer i hvordan selskapet utarbeider regnskapet. Som en konsekvens kan det være nødvendig å endre regnskapsprinsipp og estimater. I slike omstendigheter vil sannsynligheten for regnskapsmanipulasjon øke. Ved implementering av de nye reglene og forskriftene kan det være ulike feiltolkninger, både bevisst og ubevisst, og i noen tilfeller hender det at virksomheten ikke følger de nye reglene og forskriftene hvis det påvirker de negativt. Å ha god oversikt over aktuelle endringer i lover og forskrifter vil derfor være viktig ved analyse av selskapet (Petersen, Plenborg, & Kinserdal, 2017).

Incentiv kontrakter for ledelsen kan være resultatbaserte bonuser, hvor ledelsen får utbetalt penger eller aksjer i selskapet basert resultatet (Petersen, Plenborg, & Kinserdal, 2017). En slik incentiv kontrakt vil være et rødt flagg som må undersøkes.

Tabell 4 presenterer en tabell som lister opp de generelle røde flaggene presentert av Heskestad (2015) og Petersen, Plenborg og Kinserdal (2017). Vi vil bruke denne tabellen i analysen for å presentere graden av relevans for de ulike generelle røde flaggene til hver case. Grad av relevans vil bli vurdert ved enten lav, moderat eller høy. Høy tilsier at det er et generelt rødt flagg som er veldig relevant for regnskapsmanipuleringen. Moderat tilsier at det

er et generelt rødt flagg, men ikke like relevant for regnskapsmanipuleringen. Lav tilsier at det ikke er et generelt rødt flagg.

Tabell 4: Generelle røde flagg.

<i>Generelle røde flagg</i>	<i>Grad av relevans</i>	<i>Kommentar</i>
Brudd på lånebetingelser		
Svake styrer		
Komplisert og uoversiktlig selskapsstruktur		
Skifte av revisor		
Svak internkontroll		
Ikke «normale» revisjonsberetninger		
Uklare og unødvendige kompliserte noter		
Året før børsnotering (IPO)		
Endringer i regnskapsprinsipper og/eller estimater		
Endring mot slutten av et regnskapsår		
Økonomisk krise		
Endring i kapitalstruktur		
Skifte i ledelsen		
Endring i lover og forskrifter		
Implementering av insentiver for ledelsen		

Røde flagg tilknyttet inntekter og relevante regnskapsposter

Manipulering av inntekter står sentralt i en rekke store regnskapsskandaler i Norge. Schilit og Perler (2010) presenterte fire metoder for hvordan inntektene kan manipuleres; resultatføre inntekter for tidlig, resultatføre fiktive inntekter, øke inntektene ved hjelp av engangs- og lite fornuftige hendelser, og flytte nåværende inntekter til en senere periode. Det finnes en rekke røde flagg tilknyttet disse metodene, som vi nå skal presentere.

Ved vurdering av inntektene til et selskap, vil det være hensiktsmessig å analysere lønnsomheten til selskapet. Ved en slik analyse er vi kun opptatt av den operasjonelle inntekten i selskapet. Dermed trekker vi ut den ikke-operasjonelle inntekten og engangshendelser. Lønnsomhet som avviker vesentlig fra konkurrentene vil være et rødt flagg, og burde dermed undersøkes nærmere for å finne årsaken (Heskestad, Manipulering av inntekter og "røde flagg", 2014).

To av de vanligste metodene for å manipulere inntektene er ved å resultatføre inntekter for tidlig og resultatføre fiktive inntekter. Ved anvendelse av slik manipulering vil kundefordringene til selskapet øke. Dermed vil det røde flagget være at kundefordringer øker mer i prosent enn omsetningsveksten skulle tilsi, som tilsvarer redusert omløpshastighet. Den reduserte omløpshastigheten kan følge av lengre kredittider og manglende tapsavsetning, som dermed kan anses som røde flagg i seg selv (Heskestad, Manipulering av inntekter og "røde flagg", 2014). Kundefordringer vil normalt sett betales innen kort tid, så enkelte selskaper velger å resultatføre inntekter for tidlig ved hjelp av «langsiktede» kundefordringer. Betydelig økning i «langsiktede» kundefordringer er et klart rødt flagg på manipulering av inntekter (Schilit & Perler, 2010). Ved unormalt høy økning i kundefordringer vil gjerne ikke netto operasjonell kontantstrøm samstemme med driftsresultat. Derfor anses dette som et rødt flagg ved manipulering av inntekter (Heskestad, Manipulering av inntekter og "røde flagg", 2014).

Ved beregning av uopptjent inntekt vil ledelsen måtte gjøre en rekke vurderinger. Uopptjent inntekt kommer ofte fra et salg hvor deler er opptjent og resten er uopptjent. Selskapet kan dermed manipulere inntekten ved å undervurdere den uopptjente inntekten eller den underliggende varen/tjenesten, og dermed vil den opptjente inntekten øke. Det røde flagget i en slik situasjon er dersom uopptjent inntekt i prosent av omsetningen er lavere enn tidligere år og det som er vanlig i bransjen. Det er viktig å understreke at det er stor variasjon i praksis (Heskestad, Manipulering av inntekter og "røde flagg", 2014). Betydelig økning i ufakturert inntekt fra forrige regnskapsår til i år anses også som et rødt flagg for manipulering av inntekter. I mange tilfeller er ikke den ufakturert inntekten en fordring, siden disse bokføres ofte i løpet av produksjonen, hvor varen/tjenesten ikke er levert og kunden ikke er forpliktet til å betale (Schilit & Perler, 2010).

Mange selskaper selger varer med garanti eller reklamasjonsrett, og må dermed gjøre en avsetning for dette i forbindelse med salget. Denne avsetningen baseres på erfaringstall og vil derfor inneholder betydelig bruk av skjønn. Selskapet kan øke driftsresultatet ved å bevisst avsette for lite. Dermed vil det være et rødt flagg dersom avsetningen i prosent av selskapet produksjonskostnader er lavere enn tidligere år og det som er vanlig i bransjen (Heskestad, Manipulering av inntekter og "røde flagg", 2014). Enkelte selskaper velger det motsatte, nemlig å avsette for mye. En betydelig økning i slike avsetninger fra forrige regnskapsår til i år anses som et rødt flagg. Dette følger av at for høy avsetning skaper skjulte reserver som selskapet kan reversere i en senere periode for å øke inntekten (Schilit & Perler, 2010).

Inntekter knyttet til transaksjoner med nærstående parter kan i enkelte tilfeller være korrekt gjennomført og bokført, men regnskapsbrukeren burde følge nøye med ved slike transaksjoner. I mange tilfeller skaper ofte slike transaksjoner overvurderte eller fiktive inntekter (Schilit & Perler, 2010). Dermed inneholder inntekter knyttet til transaksjoner med nærstående parter alltid risiko. Vesentlige transaksjoner med nærstående parter anses av den grunn som et rødt flagg og burde undersøkes nærmere (Heskestad, Manipulering av inntekter og "røde flagg", 2014).

Som presentert av Schilit og Perler (2010) er det enkelte selskaper som øker inntekter ved hjelp av engangs- og lite fornuftige hendelser. Et eksempel på dette er dersom enkelte selskaper selger en avdeling av selskapet til en kjøper, velger de samtidig å inngå en avtale om salg av varer eller tjenester til samme kjøper. På den måten kan de manipulere inntektene ved å allokere deler av kjøpesummen til salg av varer eller tjenester, og deler til gevinst eller tap ved salg av eiendeler. Som følge av dette er det et rødt flagg knyttet til transaksjoner hvor et selskap blander salg eller oppkjøp av virksomheter med fremtidig salg av produkter (Schilit & Perler, 2010).

Enkelte selskaper ønsker å bedre fremtidig resultat ved å flytte nåværende inntekt til en senere periode. Dette kan gjøres ved bruk av derivater, som presentert av Schilit og Perler (2010). Regnskapsbrukeren burde være observant på store gevinster fra hedging av derivater,

da disse kan inneholde store spekulasjoner. Dermed anses dette som et rødt flagg som burde undersøkes nærmere (Schilit & Perler, 2010).

Røde flagg tilknyttet kostnader og relevante balanseposter

Schilit og Perler (2010) presenterte tre metoder for hvordan et selskap kan manipulere kostnadene; flytte nåværende kostnader til en senere periode, bruke andre metoder for å skjule kostnader og tap, og flytte fremtidige kostnader til en tidligere periode. Det finnes en rekke røde flagg tilknyttet kostnader og relevante balanseposter. Vi skal nå presentere flere av disse.

Det vil også være hensiktsmessig å analysere lønnsomheten til et selskap ved vurdering av røde flagg tilknyttet kostnader og relevante balanseposter, på samme måte som det var med inntekter. Dersom lønnsomheten til selskapet er bedre enn konkurrentene, kan det være at kostnadene er undervurdert. Dermed burde dette undersøkes nærmere for å finne årsaken (Heskestad, Røde flagg i regnskapet: Manipulering av kostnader, 2016).

Som presentert tidligere kan manglende tapsavsetning på kundefordringer anses som et rødt flagg. Et selskap skal jevnlig justere kundefordringene slik at det reflekterer fordringene som forventes å betales. Som følge av dette skal selskapet beregne en avsetning for forventet tap på kundefordringer. Manglende tapsavsetning vil gi et feilaktig resultat (Schilit & Perler, 2010). Denne tapsavsetningen må vurderes i sammenheng med konjunkturutviklingen. Det røde flagget for manglende tapsavsetning på kundefordringer er at kundefordringene øker mer i prosent enn omsetningsveksten, som tilsvarer lavere omløpshastighet. Som presentert tidligere kan redusert omløpshastighet også komme av lengre kredittid og manipulering av inntekter (Heskestad, Røde flagg i regnskapet: Manipulering av kostnader, 2016).

I tillegg til kundefordringer eksisterer det fordringer for forskuddsbetalte kostnader. Et selskap kan flytte nåværende kostnader til en senere periode ved å overvurdere disse kostnadene. Det fører til lavere kostnader i nåværende periode og dermed bedre resultat. Det røde flagget tilknyttet forskuddsbetalte kostnader er en ikke uvesentlig økning av denne

posten i balansen, samtidig som selskapet rapporterer bedre lønnsomhet enn det man kan forvente i forhold til konkurrentene (Heskestad, Røde flagg i regnskapet: Manipulering av kostnader, 2016).

Betingede utfall og avsetninger er poster i regnskapet det er knyttet betydelig bruk av skjønnsmessig vurderinger til. Betingede utfall er hendelser som skjer frem i tid, men forpliktelsen mot selskapet foreligger nå. For eksempel om man vinner eller taper en rettsak. Slike avsetninger skal innregnes i regnskapet dersom det er sannsynlighetsovervekt, altså over 50 prosent sannsynlighet (Kinserdal, 2014). Det gjøres en rekke andre avsetninger i regnskapet også. Avsetning for forventet tap på kundefordringer er dekket tidligere. Det eksisterer også avsetninger for annen kortsiktig gjeld, miljøavsetninger, søksmål, og avgifts- og skattesaker. Annen kortsiktig gjeld er en diversepost som ofte inneholder flere ubetalte kostnader. Et selskap kan oppnå et høyere resultat enn reelt dersom de undervurderer gjeldspostene nevnt over. Avtagende avsetning i prosent av inntektene er det røde flagget som er tilknyttet manglende avsetninger. Dette er viktig å understreke at dette burde sammenlignes med resten av bransjen (Heskestad, Røde flagg i regnskapet: Manipulering av kostnader, 2016). Det er viktig at det heller ikke bevisst avsettes for mye. En betydelig økning i slike avsetninger kan bety at selskapet ønsker å skape skjulte reserver som kan brukes til å redusere kostnader (eller øke inntekter) i fremtiden. En betydelig nedgang kan bety at selskapet har brukt de skjulte reservene til å redusere kostnadene i nåværende periode. Dermed anses dette som røde flagg og må undersøkes nærmere (Schilit & Perler, 2010).

Varelageret skal vurderes til laveste verdi av anskaffelseskost og virkelig verdi. Verdien på varelageret skal dermed nedskrives hvis det oppstår ukurans. Manglende nedskrivning vil gi overvurdert varelager, for lav varekostnad og for høyt resultat. Det røde flagget tilknyttet overvurdert varelager er at det øker mer i prosent enn økningen i varekostnad, som tilsvarer redusert omløpshastighet. Dette burde dermed undersøkes nærmere. Det er viktig å understreke at det alltid burde vurderes i sammenheng med konkurrentene (Heskestad, Røde flagg i regnskapet: Manipulering av kostnader, 2016).

Enkelte utgifter skal balanseføres og innregnes i resultatet når de brukes, mens andre utgifter skal ikke innom balansen, typisk driftskostnader. Enkelte selskaper velger å manipulere regnskapet ved å balanseføre utgifter som ikke skal balanseføres, slik at resultatet blir høyere enn reelt. Dermed vil betydelig økning i enkelte eiendelsposter anses som et rødt flagg og burde undersøkes nærmere. I tillegg burde vi være oppmerksomme på nye og uvanlige eiendelsposter, spesielt de som øker betydelig, da dette kan indikere feilaktig balanseføring (Schilit & Perler, 2010). Utgifter til forskning og utvikling kan etter GRS både kostnadsføres og balanseføres, men selskapet må være konsistent. Selskaper med gode regnskapstall ønsker ofte å kostnadsføre, mens de med dårligere regnskapstall ønsker ofte å balanseføre. Dermed er det et rødt flagg tilknyttet selskaper som har svak lønnsomhet og lav egenkapital, og samtidig balansefører immaterielle investeringer (Heskestad, Røde flagg i regnskapet: Manipulering av kostnader, 2016).

Enkelte store utgifter skal innregnes i resultatet over den økonomiske levetiden, altså avskrives. Avskrivninger inneholder betydelig bruk av skjønn som følge av vurdering av dekomponering, utrangeringsverdi og økonomisk levetid. Dermed er det et rødt flagg tilknyttet selskaper som har en annen avskrivningspolitikk enn det som er vanlig i bransjen, og spesielt dersom det benyttes en lengere avskrivningstid enn det som er vanlig i bransjen (Heskestad, Røde flagg i regnskapet: Manipulering av kostnader, 2016). Et selskap oppnår lavere avskrivning og dermed høyere resultat enn reelt ved å avskrive eiendelen for sakte. Vi burde være ekstra observant dersom et selskap velger å endre til lengre avskrivningstid (Schilit & Perler, 2010). Enkelte selskaper vurderer varige driftsmidler etter virkelig verdi (kalt verdireguleringsmetoden), og det er en tendens at selskaper som vurderer eiendeler til virkelig verdi har betydelig større gjeldsgrad i forhold til markedsværdien enn de selskapene som ikke gjør det. Som følge av dette er det et rødt flagg tilknyttet selskaper som benytter verdireguleringsmetoden og samtidig har svak egenkapital (Heskestad, Røde flagg i regnskapet: Manipulering av kostnader, 2016).

Dersom en balanseført utgift har falt i verdi før selskapet har fått brukt varen eller tjenesten, skal den nedskrives. Eksempel på dette er verdifall på et varig driftsmiddel eller verdifall i varelageret. Enkelte selskaper velger å ikke nedskrive eiendelen for å øke resultatet i nåværende periode. Ved mistanke om manglende nedskrivning av varelageret vil det være

hensiktsmessig å vurdere omløpshastigheten til varelageret opp mot veksten i selskapet (Schilit & Perler, 2010). Vurdering av en eiendels verdifall inneholder betydelig bruk av skjønn, spesielt ved immaterielle eiendeler. Vi burde være oppmerksomme på selskaper som ikke gjennomfører nedskrivning når det ellers er normalt å gjøre det ut fra markedsforholdene i bransjen, da dette anses som et rødt flagg. Dette gjelder spesielt for immaterielle eiendeler (Heskestad, Røde flagg i regnskapet: Manipulering av kostnader, 2016). Enkelte selskaper gjør det motsatte, nemlig å nedskrive mer i nåværende periode for å slippe nedskrivninger i senere perioder. Dette er spesielt vanlig ved bytte av administrerende direktør. Dermed burde vi være oppmerksomme på betydelige nedskrivninger i samme periode som selskapet gjennomførte bytte i ledelsen (Schilit & Perler, 2010).

Ved ytelsesbaserte pensjonsordninger vil selskapet påta seg pensjonsforpliktelser, som skal balanseføres. Pensjonskostnadene vil påløpe samtidig som lønnskostnadene. Beregningen av pensjonsforpliktelser og pensjonskostnad bygger på en rekke forutsetninger og inneholder derfor betydelig bruk av skjønn. Forutsetningene som velges har en stor betydning for den balanseførte verdien på pensjonsforpliktelsen. Vi burde være oppmerksomme på selskaper som benytter «snillere» antakelser enn det som er anbefalt av NRS, da dette anses som et rødt flagg tilknyttet pensjonsforpliktelser. Ved å vurdere endringen i nøkkeltallet «pension accounting factor» (PAF) kan vi evaluere antakelsene som er lagt til grunn for beregningen av pensjonsforpliktelsen (Heskestad, Røde flagg i regnskapet: Manipulering av kostnader, 2016).

PAF beregnes på følgende måte (Heskestad, Røde flagg i regnskapet: Manipulering av kostnader, 2016):

$$PAF = \frac{(1 + \text{lønnsvekst})^t - \text{folketrygdandel}(1 + \text{Gvekst})^t}{(1 + \text{diskonteringsfaktor})^t}$$

Jo lavere PAF er, desto mer aggressive forutsetninger er lagt til grunn. Det røde flagget tilknyttet PAF er hvis et selskap har lavere PAF enn det som er forventet, og at den faller over tid (Heskestad, Røde flagg i regnskapet: Manipulering av kostnader, 2016).

Vi burde være oppmerksomme dersom et selskap har høy utsatt skatt eller lav utsatt skattefordel, da dette anses som et rødt flagg tilknyttet utsatt skatt. I slike tilfeller kan nemlig balanseførte verdi av eiendeler være overvurderte eller gjeldsposter undervurdert. Dette gjelder spesielt hvis den utsatt skatten/skattefordelen ikke blir reversert over tid (Heskestad, Røde flagg i regnskapet: Manipulering av kostnader, 2016).

Røde flagg i regnskapet kan vise sammenhenger og utviklingstrekk som indikerer regnskapsmanipulering. Vi vil identifisere røde flagg i årene før regnskapsmanipuleringen ble avdekket i våre fire caser, og videre belyse om disse røde flaggene kunne hjulpet å avdekke regnskapsmanipuleringen på et tidligere stadium.

2.4 Oppsummering

Først i teorikapittelet omtaler vi regnskapsteori. Dette er generell regnskapsteori som er relevant ved analyse av regnskap hvor det er utført regnskapsmanipulering. I vår analyse vil denne regnskapsteorien bli mest brukt i steg én til tre i resultat kvalitetsanalysen. Første del av vår problemstilling handler om hvordan regnskapsmanipulering blir utført. For å besvare dette omtaler vi sju metoder av Schilit og Perler (2010) i delkapittelet om regnskapsmanipulering. Disse metodene presenterer hvordan et selskap kan øke resultatet i nåværende eller fremtidig periode ved å manipulere inntekter, kostnader og/eller balanseposter. I analysen vår vil vi identifisere manipuleringsmetodene som er benyttet i våre fire caser.

Andre del av vår problemstilling handler om hvordan det er mulig å avdekke regnskapsmanipulering på et tidligere tidspunkt ved hjelp av røde flagg. Vi har valgt å benytte resultat kvalitetsanalyse for å identifisere røde flagg. Før vi starter en resultat kvalitetsanalyse burde vi opparbeide oss tilstrekkelig kunnskap om omgivelsene til selskapet vi skal analysere. Vi vil omtale konkurransesituasjonen til selskapene i våre fire caser kort i kapittel fire, men ikke i analysen i kapittel fem. Steg én i resultat kvalitetsanalysen vil identifisere vesentlige regnskapsposter og bruk av skjønn. Videre vil steg to vurdere prinsippvalgene og estimater hos selskapet. I steg tre vil vi vurdere om virksomheten til selskapet gjenspeiles i regnskapet og graden av informasjonskvalitet i notene. I vår analysen

vil vi slå sammen steg én til tre. Ved hjelp av steg én til tre vil vi opparbeide oss en forståelse av regnskapet, noe som vil gjøre det lettere å identifisere røde flagg. I steg fire vil vi identifisere røde flagg. Røde flagg hos selskapet i årene før regnskapsmanipuleringen ble avdekket kan indikere regnskapsmanipulering. I analysen vil vi identifisere relevante generelle røde flagg og røde flagg relatert til regnskapsposter i våre fire caser.

Under vår problemstilling er det naturlig å identifisere hvem som er gjerningspersonene bak regnskapsmanipuleringen. Gjerningspersoner i mislighetsaker kjennetegnes ofte ved at de er menn i aldersgruppen 30 til 40 år, har høy personlig gjeld eller opplevd stort økonomisk tap, lever over evne, opplever press etter suksess og resultater, og har høy egenmotivasjon for fortjeneste. I tillegg er det naturlig å identifisere årsaken til regnskapsmanipuleringen under vår problemstilling. En gjerningsperson gjennomfører regnskapsmanipulering for å maksimere eiernes verdi eller personlig gevinst. Forhold som press, mulighet og rasjonalisering er ofte til stede i en viss grad ved regnskapsmanipulering. I tillegg må forutsetningene om interessekonflikt, informasjonsasymmetri, rapporteringsfrihet og rettfærdiggjøring være til stede ved regnskapsmanipulering. Både gjerningspersonene bak og årsaker til regnskapsmanipulering vil bli identifisert i vår analyse.

3. Metode

I dette kapittelet vil vi først redegjøre for forskningsdesign og valg av metode. Videre vil vi forklare hvordan vi har valgt ut de ulike casene og samlet inn data. Avslutningsvis vil vi diskutere validitet, reliabilitet, feilkilder og svakheter ved vår analyse.

3.1 Forskningsdesign og metode

Forskningsdesignet og metoden vi har valgt er vurdert ut ifra problemstillingen vår, som er: «*Hvordan gjennomføres regnskapsmanipulering, og hvordan er det mulig å avdekke regnskapsmanipulering på et tidligere stadium ved hjelp av røde flagg?*». Det er vanlig å skille mellom tre hovedtyper av forskningsdesign: eksplorativt design, deskriptivt design og kausalt design. Det er tre faktorer som avgjør hvilket design vi velger. Disse faktorene er erfaring fra saksområdet som skal undersøkes, kjennskap til teori og ambisjonsnivå (Gripsrud, Olsson, & Silkoset, 2016). Vi har valgt å bruke et eksplorativt design, siden vi i utgangspunktet vet lite om regnskapsmanipulering og røde flagg, og ønsker å opparbeide større kunnskap og forståelse av saksområdet.

Vi skiller mellom kvalitativ og kvantitativ metode i forskning. Hvilken metode som passer best, avhenger av problemstillingen og hva som er formålet med oppgaven. Hovedforskjellen mellom kvalitativ og kvantitativ metode er ikke kvaliteten, men prosessen for å samle inn data og tolkningen av resultatene. Ghauri og Grønhaug (2005) forklarer kvalitativ metode som en prosessorientert metode som vektlegger forståelse, og som ofte benytter data i form av tekst. Fokuset ved denne metoden er å forstå og komme tett på det vi undersøker. Denne metoden kan gi en mer utdypende forklaring, siden vi kan se på den enkeltes tanker, holdninger og motiver som ligger bak det vi undersøker. Kvantitativ metode forklares av Ghauri og Grønhaug (2005) som en resultatorientert metode som vektlegger testing og bekreftelse. Denne metoden er en strukturert og statistisk metode hvor vi ofte benytter tall som data. Fokuset er på fakta og/eller årsakssammenhenger. Denne metoden kan gi en god overordnet oversikt over det store bildet, siden det er mulig å benytte seg av et stort antall observasjoner (Ghauri & Grønhaug, 2005). Vår problemstilling omhandler saksområde som er vanskelig å måle og tallfeste. I tillegg ønsker vi å opparbeide oss større kunnskap og forståelse om regnskapsmanipulering og røde flagg. Med utgangspunkt i dette er en kvalitativ metode mest hensiktsmessig for oss.

Eksempler på kvalitative analyser er casestudier (Ghauri & Grønhaug, 2005). Casestudie passer best når spørsmål med hvordan og hvorfor stilles, og når saken har en virkelighetskontekst. Dette passer derfor bra til vår problemstilling. Casestudie vil ikke egne seg til å kartlegge det empiriske omfanget, men gi en forståelse og forklaring av handlinger og prosesser (Andersen, 2013). Det er viktig å poengtere at vi ikke gjennomfører en fullverdig casestudie, siden vi ikke inkluderer en fullstendig analyse av konkurransesituasjonen. Vi skal ved hjelp av relevant teori og data gjennomføre en analyse av regnskapsmanipulasjon i fire regnskapsskandaler (se delkapittel 3.2 for utvalg av case). Vi vil analysere hver case enkeltvis, før vi deretter sammenligner casene for å se etter likheter og ulikheter.

3.2 Caseutvalg

Ved utvalg av selskap var det i første omgang viktig å se på selskaper hvor det har foreligget regnskapsmanipulering. I tillegg har vi kun valgt å se på norske selskaper, slik at vi på en relativt enkel måte kunne hente ut tilstrekkelige regnskapstall og annen informasjon. Dette ville vært betydelig mer krevende dersom vi analyserte utenlandske selskaper. Vi har valgt å analysere kjente regnskapsskandaler som har fått større medieoppmerksomhet, og hvor det foreligger dommer. Dette gjør det mer interessant å undersøke selskapene og hvordan regnskapsmanipuleringen kunne blitt oppdaget på et tidligere tidspunkt. For å få en størst mulig bredde i analysen ønsket vi å analysere regnskapsskandaler av ulik størrelse og med både ulike og like manipuleringsmetoder. I tillegg ønsket vi at selskapene opererte i forskjellige bransjer. Utvalget er preget av oppgavens tidsbegrensing. For å kunne oppnå best mulig kvalitet på analysen har vi valgt ut fire regnskapsskandaler. Vi mener et utvalg på fire regnskapsskandaler vil gi gode forutsetninger for å svare på vår problemstilling.

3.3 Datainnsamling

For å opparbeide oss større kunnskap og forståelse om regnskapsmanipulering og røde flagg har vi funnet relevant teori i bøker og artikler. Bøkene og artiklene er hovedsakelig funnet via Google Scholar eller Oria (universitets bibliotek på nett). Vi har benyttet både norsk og internasjonal teori. Deler av teorien presentert i kapittel 2 i oppgaven er fritt oversatt fra

engelsk, men er ikke skrevet direkte av til tross for oversettelsen, og er derfor ikke satt i sitat. Videre har vi innhentet en rekke data til analysen vår.

Innsamlet data kan enten være primær- eller sekundærdata. Primærdata er data som er samlet inn av oss selv, og kjennetegnes ved at det er spesielt tilpasset og samlet inn for å besvare vår problemstilling. Sekundærdata er data som er samlet inn av noen andre og med andre formål (Gripsrud, Olsson, & Silkoset, 2016). Vi benytter kun sekundærdata i vår analyse. Det følger av at det er svært krevende å innhente primærdata fra de aktuelle personene og selskapene som var involvert eller berørt av regnskapsmanipuleringen. Gjerningspersonene er ilagt bøter og/eller fengselsstraffer. I tillegg har flere av selskapene vi analyserer gått konkurs. Vi har valgt å ikke ta kontakt med noen av gjerningspersonene eller selskapene, da det vil være svært krevende å få de til å uttale seg. Vi gjorde dog ett unntak, og tok kontakt med Gartnerhallen SA for å høre om å få tilsendt deres interne granskningsrapport, men vi fikk ingen svar. Dataen vi har benyttet i analysen er regnskapstall hentet fra Proff Forvalt, årsrapporter for de aktuelle selskapene, granskningsrapport og rettsdokumenter, som vist i tabell 5. På grunn av uoversiktlig og komplisert selskapsstruktur har vi kun fått tilgang på rettsdokumenter til analysen av Finance Credit. Dette omtaler vi nærmere i innledningen til analysen av Finance Credit.

Tabell 5: Datakilder til analysen.

<i>Kilder</i>	<i>Proff Forvalt (regnskapstall)</i>	<i>Årsrapporter</i>	<i>Rettsdokumenter (dommer)</i>	<i>Granskningsrapport</i>
Gartnerhallen	X	X	X	
Sponsorservice	X	X	X	
Nedre Romerike Vannverk	X	X	X	X
Finance Credit			X	

3.4 Validitet

Ved planlegging av en analyse er det viktig å vurdere kvaliteten på undersøkelsen. Det er da undersøkelsens validitet (gyldighet) og reliabilitet (pålitelighet) som må vurderes. Validitet handler om hvor godt vi måler det vi har til hensikt å måle (Gripsrud, Olsson, & Silkoset, 2016). Vi skal besvare problemstillingen i denne oppgaven ved å analysere fire regnskapsskandaler. Ved bruk av en slik analyse får vi muligheten til å gå detaljert inn i hver regnskapsskandale. Hver regnskapsskandale varierer på en eller annen måte, så funnene fra

en case vil ikke nødvendigvis kunne overføres til en annen case. Dette svekker generaliserbarheten. Vi har prøvd å forbedre generaliserbarheten ved å sammenligne de fire regnskapsskandalene avslutningsvis i analysen, for å se etter likheter og ulikheter.

3.5 Reliabilitet

Reliabilitet handler om i hvilken grad vi kan stole på at resultatene er pålitelig. Vil vi få de samme resultatene hvis de gjennomfører undersøkelsen på nytt, enten med samme metode eller en annen metode (Gripsrud, Olsson, & Silkoset, 2016). For å analysere hver case har vi valgt å bruke resultat kvalitetsanalyse. Resultat kvalitetsanalyse veileder oss stegvis til hvordan vi på best mulig måte kan identifisere røde flagg, noe som er hensiktsmessig for vår problemstilling. Dette bedrer muligheten for å finne eventuelle røde flagg i regnskapet og dermed reliabiliteten. For å gjennomføre en god resultat kvalitetsanalyse kreves det forkunnskaper om selskapet, og bransjen og markedet selskapet opererer i. Dette kan være avgjørende for å finne eventuelle røde flagg, og svekker dermed reliabiliteten.

3.6 Feilkilder og svakheter

Det eksisterer flere feilkilder og svakheter ved vår undersøkelse. Vi har prøvd å hensynta disse i undersøkelsen. Vi har kun brukt sekundærdata i analysen, siden det hadde vært svært krevende å skaffe primærdata. En svakhet ved sekundærdata er at det er utarbeidet med et annet formål enn å svare på vår problemstilling.

Ved bruk av sekundærdata vil ikke gjerningspersonene i stor grad få uttalt seg om sitt synspunkt på regnskapsskandalene. Rettsdokumentene omtaler gjerningspersonenes synspunkt til en viss grad. Vi har prøvd å benytte oss av dette til å vinkle casene på en så god måte som mulig. Denne svakheten vil være svært relevant ved analyse av hvorfor gjerningspersonene utførte regnskapsmanipuleringen, siden vi har lite informasjon om gjerningspersonenes opplevelser i den gitte tidsperioden.

Regnskapstallene vi har brukt er hentet fra Proff. Oppsettet av resultat- og balanseregnskapet er ofte annerledes i Proff enn i årsrapporten, siden Proff har en standardisert mal for alle

bedrifter, og selskapet har oppsett som er spesifisert for deres virksomhet. Som følge av dette kan kritiske regnskapsposter i årsrapporten rapporteres samlet med andre regnskapsposter i regnskapstallene fra Proff. Vi har prøvd å korrigere regnskapstallene fra Proff der vi ser avvik som er vesentlig for vår analyse. Det kan være enkelte avvik vi ikke har oppdaget. Dette kan være en feilkilde i vår analyse.

En svakhet ved vår analyse er at vi kun har hatt muligheten til å analysere fire caser. Dette følger av tidsbegrensingen for oppgaven. Ved analyse av flere caser kunne vi generalisert i større grad, noe som kunne skapte et bredere oversikt over manipuleringsmetoder og røde flagg. I tillegg fikk vi ikke hentet ut regnskapstall og årsrapporter til analysen av Finance Credit, noe som setter begrensinger for analysen av det caset. Dette blir nærmere begrunnet i innledningen til analysen av Finance Credit. Det er viktig å påpeke at det kan eksistere flere feilkilder og svakheter i vår undersøkelse som vi ikke har oppdaget, og derfor ikke tatt hensyn til.

Tabell 6: Feilkilder og tiltak i vår undersøkelse.

<i>Feilkilder</i>	<i>Tiltak</i>
Kun sekundærdata i analysen	Svært krevende å anskaffe primærdata til denne undersøkelsen. Derfor vil det ikke være mulig å redusere denne feilkilden.
Ved bruk av sekundærdata vil ikke gjerningspersonene få uttalt seg om saken	Benyttet rettsdokumenter for å vinkle casene på en så riktig måte som mulig.
Regnskapstall fra Proff Forvalt kan avvike fra årsrapportene	Korrigert regnskapstallene fra Proff Forvalt mot årsrapportene.
Antall caser	Vi har valgt ulike caser for å kunne generalisere så mye som mulig. På grunn av tidsbegrensning hadde vi ikke mulighet til å analysere flere caser.

Mangel på data for Finance Credit	Svært krevende å få tilgang på regnskapstall og årsrapporter. Derfor vil det ikke være mulig å redusere denne feilkilden.
-----------------------------------	---

3.7 Oppsummering

På bakgrunn av vår problemstilling har vi valgt et eksplorativt forskningsdesign og en kvalitativ metode. For å svare på problemstillingen vil vi gjennomføre en analyse av regnskapsmanipulering i fire velkjente norske regnskapsskandaler. Regnskapsskandalene er av ulikt omfang og selskapene som er involvert operer i forskjellige bransjer. Vi benytter kun sekundærdata i analysen, hvor datakildene er regnskapstall fra Proff Forvalt, årsrapporter, rettsdokumenter og granskningsrapporter. Det eksisterer flere svakheter og feilkilder ved vår undersøkelse. Vi har prøvd å gjennomføre tiltak for å redusere disse.

4. Beskrivelse av selskapene

I dette kapittelet vil vi ta opp igjen tråden fra kapittel én, og gi en beskrivelse av Gartnerhallen, Sponsor Service, NRV og Finance Credit. Dette vil være en forberedelse til analysen i kapittel fem. Selskapene er forskjellige, men vi har presentert de likt og derfor vil ulike deler bli brukt videre i analysen. Beskrivelsen av hvert selskap vil avsluttes med en kort presentasjon av omgivelsene til selskapene. For Sponsor Service og Finance Credit var det krevende å beskrive omgivelsene, siden selskapene gikk konkurs for omtrent 20 år siden. I tillegg er det liten tilgjengelig informasjon om hvordan bransjene deres var for 20 år siden.

4.1 Gartnerhallen

Gartnerhallen er et samvirkeforetak som eies i felleskap av over 1000 grønt produsenter over hele Norge. Eierne selger sine produkter til Gartnerhallen, og Gartnerhallen selger produktene videre til kunden. Formålet til selskapet er å fremme medlemmenes næringsmessige og økonomiske interesser på kort og lang sikt (Gartnerhallen SA, 2021). Fra sin oppstart i 1930 frem til i dag, har selskapet utviklet seg til å bli Norges største leverandør av norsk frukt, bær, grønnsaker og poteter. Gartnerhallen selger frukt og grønt til dagligvarekjeder, storhusholdning og industri. I 1997 ble det inngått en samarbeidsavtale med NorgesGruppen og Bama. Som følge av denne avtalen har Gartnerhallen ansvar for produksjon, produktutvikling og forsyning, hvor salget til dagligvarene skjer via Bama (Gartnerhallen SA, 2022).

Organisasjonsstruktur

Gartnerhallen er som nevnt organisert som et samvirkeforetak. Dette betyr at alle eiere har én stemme, hvor hver stemme teller like mye uansett størrelse på produsenten. Selskapet er organisert i åtte regioner, som er grunnpilarene, og det er på regionenes årssamlinger at det blir valgt ut et regionråd som blir utsendinger til Gartnerhallens årsmøte. Videre består styret, som velges i årsmøtet, av styreleder, nestleder og fem styremedlemmer. Administrasjonen, som skal ivareta den daglige driften, har variert mellom 10 og 20 årsverk fra 2008-2017 (Gartnerhallen SA, 2022).

Økonomi

Målet til Gartnerhallen er å skape verdi for de 1000 eierne ved å levere norske kvalitetsprodukter. Gartnerhallen har derfor ikke som målsetning å tjene mest mulig, men å styrke de ulike produsentene som er eiere (Gartnerhallen SA, 2022). På grunn av denne målsetningen har driftsresultatet i selskapet være negativt i så og si alle år fra 2008 til 2017, som vist i tabell 7. Årsresultatet er ofte positivt som følge av høye finansinntekter. De høye finansinntektene kommer fra resultat i tilknyttede selskap og utbytte fra investeringer.

Tabell 7: Regnskapstall for Gartnerhallen SA.

År	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Driftsinntekter	1 409 260	1 513 389	1 506 624	1 525 309	1 707 414	1 862 198	2 047 112	2 230 429	2 303 158	2 430 061
Driftskostnader	1 410 178	1 511 192	1 508 028	1 531 550	1 709 640	1 902 985	2 049 362	2 233 462	2 304 777	2 452 529
Driftsresultat	-918	2 197	-1 404	-6 241	-2 226	-40 787	-2 250	-3 033	-1 619	-22 467
Resultat før skatt	5 390	25 575	9 210	-5 211	9 273	-26 697	13 216	42 235	14 357	-765
Årsresultat	4 961	25 171	8 920	-6 379	9 461	-27 251	12 546	41 407	13 959	-1 128

Regnskapstall er hentet fra (Proff Forvalt, 2022).

Sterk konkurranse fra utenlandske aktører

Landbruket er i konstant skifte, hvor det kommer ny teknologi på løpende bånd. Samarbeid slik som Bama og Gartnerhallen vil gi stordriftsfordeler for norsk landbruk mot den sterke konkurransen fra utenlandske aktører (Gartnerhallen SA, 2022). Norsk-andelen innenfor bransjen var i 2017 på 30,9 prosent, hvor norsk-andelen var 52,6 prosent innenfor grønnsaker, 69,3 prosent innenfor poteter, 2,7 prosent innenfor frukt og 29 prosent innenfor bær. Dette betyr at konkurransen fra utenlandske aktører er spesielt sterk innenfor frukt og bær (Opplysningskontoret for frukt og grønt, 2018). De andre selskapene i frukt og grønt-bransjen i Norge driver i betydelig mindre skala enn Gartnerhallen. Dermed opplever Gartnerhallen størst konkurranse fra utenlandske aktører.

4.2 Sponsor Service

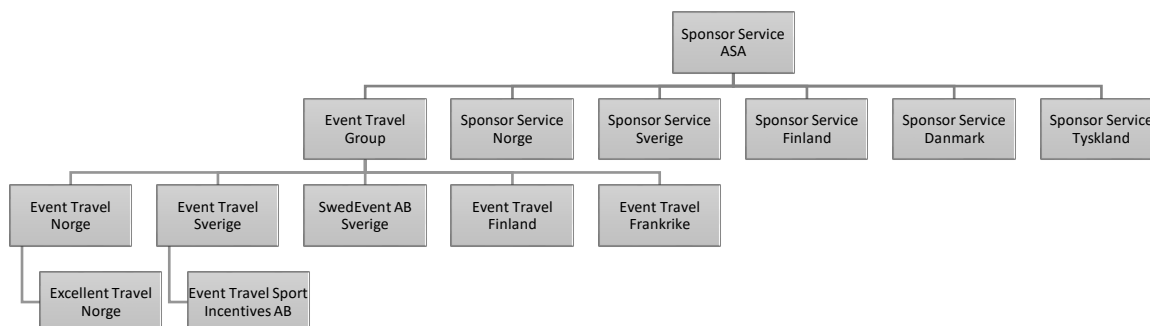
Sponsor Service ASA ble stiftet i 1982 av konsernsjefen og noen andre interessenter. Selskapet var en stor aktør innenfor sponsing, hospitality, events og TV/medierettigheter. Primærvirksomheten i selskapet var videreformidling av sponsoravtaler og TV/medierettigheter innenfor idrett og etter hvert kultur. Målet til selskapet var å bli en

ledende aktør innenfor dette i Norden og ha sterke bånd til resten av Europa (Sponsor Service ASA, 2002).

Selskapsstruktur

Som følge av målet om å være en ledende aktør i Norden med sterke bånd til Europa opprettet Sponsor Service flere datterselskaper i Sverige, Finland, Danmark og Tyskland. I tillegg gjennomførte selskapet oppkjøp av flere konkurrenter i både Norge og utlandet for å få en større markedsandel. Morselskapet og hovedkontoret i konsernet var Sponsor Service ASA. Figur 4 viser selskapsstrukturen i konsernet ved utgangen av 2001 (Sponsor Service ASA, 2002).

Figur 4: Sponsor Service konsern ved utgangen av 2001. Kilde: (Sponsor Service ASA, 2002).

Økonomi

Selskapet hadde god vekst i årene før konkursen, som visst i tabell 8. Driftsinntektene har en betydelig økning, og driftskostnadene har den samme tendensen. Dette fører til at årsresultat er relativt stabilt i årene før konkursen. Ekspansjonen og oppkjøpene i Norden og Europa er i stor grad finansiert av aksjeemisjoner og låneopptak (Dom, 2006).

Tabell 8: Regnskapstall for Sponsor Service konsernet.

År	1998	1999	2000	2001
Driftsinntekter	289 337	417 943	690 956	784 328
Driftskostnader	271 359	393 369	649 596	737 761
Driftsresultat	17 978	24 574	41 360	46 567
Resultat før skatt	15 521	19 295	33 397	31 448
Årsresultat	12 052	10 855	19 493	15 743
Egenkapital	83 276	107 856	167 929	189 565
Kortsiktig gjeld	155 299	219 816	236 781	292 693
Langsiktig gjeld	22 185	70 395	68 446	108 605

Regnskapstall er hentet fra (Proff Forvalt, 2022).

Dominerende stilling i bransje

Primærvirksomheten til Sponsor Service var unikt i Norge når de startet opp i 1982. Selskapet skaffet seg dermed en dominerende posisjon i bransjen i Norge (Dom, 2006). Konsernet hadde flere store kunder innenfor idrett både i Norge og Europa, som blant annet det norske håndballforbundet, det norske skiforbundet og det europeiske håndballforbundet. Etter hvert begynte også konsernet å kjøpe TV/medierettigheter til idrettsarrangementer. I tillegg skaffet de seg etter hvert store prosjekter innenfor kultur, som blant annet Oslo sitt 1000-års jubileum (Sponsor Service ASA, 2002). Fra 1999 kom det en markant nedgang i bransjen. Interessen for sponsorvirksomhet ble mindre og TV/medierettigheter til idrettsarrangementer falt i verdi (Dom, 2006).

4.3 Nedre Romerike Vannverk

NRV ble stiftet i 1971 som et andelslag med formål om å levere vann til eierkommunene Fet, Lørenskog, Nittedal, Rælingen, Skedsmo og Sørumsund. Eierandeler mellom kommunene ble fordelt ut ifra folketall. I 2003 ble selskapet omdannet til et aksjeselskap som var 100 prosent kommunalt eid. Selskapet kan i tillegg til å levere vann til eierkommunene, også sørge for vannforsyning til andre kunder, og drive annen virksomhet som er naturlig tilknyttet den vanlige driften, hvor eierskap i andre selskaper også er mulig (Nedre Romerike Distriktsrevisjon, 2007).

Hovedfokuset i oppgaven vil være på NRV og vi vil benytte deres regnskap, men det er også viktig å ha kjennskap til RA-2. NRV og RA-2 hadde felles ledelse og driftspersonell, og brukte mye av det samme materielle og utstyret. Gjerningspersonene utførte samme regnskapsmanipulering i både NRV og RA-2. RA-2 ble stiftet i 1965 og er eid av kommunene Lørenskog, Rælingen og Skedsmo. Hovedvirksomheten til selskapet er rensing av kloakk (Nedre Romerike Distriktsrevisjon, 2007).

Selskapsstruktur

Strukturen til NRV besto av et representantskap og et styre frem til 2003, hvor representantskapet ble endret til en generalforsamling etter omdanningen til aksjeselskap. Eierkommunene har anledning til å styre NRV/RA-2 gjennom generalforsamlingen, hvor det er representanter fra hver eierkommune. I generalforsamlingen har hver kommune ett medlem per 5000 innbygger. Kommunene sine interesser blir da ivaretatt gjennom sine representanter. Styremedlemmene sin oppgave er derimot å være lojale og ivareta selskapets interesser. I NRV var det ordførerne i eierkommunene som satt i styret og i RA-2 var det både ordførere og andre folkevalgte. Dette medførte at styrene hadde en sterkt politisk tyngde i forhold til generalforsamlingen. Selv om selskapsformen ble endret i 2003 for NRV vil aksjelovens regler være relevante ved gjennomgang av saken før omdanningen. NRV og RA-2 har en samarbeidsavtale om fordeling av felleskostnader og lønnskostnader med felles ansatte som har variert fra 51 til 66 årsverk fra 2000 til 2005 (Nedre Romerike Distriktsrevisjon, 2007).

Økonomi

Selskapets seks eierkommuner er de eneste kundene til NRV. Eventuelt overskudd skal akkumuleres i selskapet og komme kundene i eierkommunene til gode når prisen skal fastsettes. Det er generalforsamlingen som setter prinsipper for hvordan vannlevering og pris skal fastsettes. NRV er finansiert ved hjelp av ulike lån og egenkapital. Eventuelt underskudd skal dekkes av eierkommune og lån som NRV tar opp skal de garantere for (Nedre Romerike Distriktsrevisjon, 2007). Økonomien til selskapet er solid med positivt årsresultat alle årene utenom 2003. Egenkapitalen øker fra 2000 til 2005 på grunn av positivt årsresultat. På starten av 2000-tallet var det økende utbyggingstakt, spesielt i områdene rundt Gardermoen. Dette økte NRV sin omsetning. Behovet for investeringer i vann og anlegg økte i takt med dette.

Tabell 9: Regnskapstall for Nedre Romerike Vannverk

År	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Driftsinntekter	72 844	76 753	77 741	79 016	83 679	85 377
Driftskostnader	56 453	73 459	72 266	76 043	77 220	65 841
Driftsresultat	16 391	3 294	5 475	2 973	6 459	19 536
Resultat før skatt	12 773	2 510	5 437	-21	4 497	16 961
Årsresultat	12 773	2 510	5 437	-21	4 497	10 271
Egenkapital	126 439	128 948	134 385	134 364	138 869	157 212
Kortsiktig gjeld	29 096	26 073	48 384	40 689	45 030	39 383
Langsiktig gjeld	89 657	75 845	84 172	69 767	56 195	41 599

Regnskapstall er hentet fra (Proff Forvalt, 2022).

Monopol i markedet

Selskapet opererer i et marked hvor konkurransesituasjonen er svært begrenset ettersom vannforsyning ikke er et frikonkurransemarked, men et monopolistisk marked. Muligheten for å vokse til andre markeder/kommuner er begrenset ettersom det er andre selskaper som har monopol i andre kommuner.

4.4 Finance Credit

Høsten 1996 ble det første selskapet i FC-systemet stiftet, som var Finance Credit Norge AS. Selskapet ble stiftet av administrerende direktør og styreleder i selskapet, som til sammen eide totalt 85 prosent av aksjene (Dom, 2005). Virksomheten til Finance Credit var å kjøpe opp fordringer til underkurs, for deretter å kreve inn disse (Dom, 2005).

Selskapsstruktur

I årene etter 1996 og frem til konkurs ble det stiftet en rekke selskaper både i Norge og i utlandet. Noen av selskapene inngikk i et konsern, mens andre formelt sett var uavhengige. Alle selskapene var enten direkte eller indirekte kontrollert av overnevnte administrerende direktør og styreleder, og ble derav kalt for FC-systemet. Det var disse to personene som tok alle viktige beslutninger for Finance Credit. Det dominerende selskapet i FC-systemet var til og med år 2000 Finance Credit Norge ASA. Finance Credit Norge ASA ble fusjonert med Finance Credit Group AS med virkning fra 1. januar 2001, dermed ble Finance Credit Group

AS det dominerende selskapet i FC-systemet fra og med 2001 (Dom, 2005). Flere av selskapene i FC-systemet har skiftet navn og endret sin tilknytning til konsernet i tiden de eksisterte. FC-systemet hadde uoversiktlig og forvirrende selskapsstruktur.

Økonomi

Forretningsmodellen til Finance Credit var å kjøpe fordringsporteføljer til underkurs og sikre seg fortjeneste ved innfordring av disse. De administrerte klientene sine fakturaer og kjøpte opp forfalte, kredittverdige fordringer et par dager etter forfall for en viss prosent av pålydende (Jahr, 2002). Fordringene som ble kjøpt opp skulle være A og B-ratede fordringer, altså fordringer med lav risiko for mislighold. Administrerende direktør og styreleder tok med seg lån på til sammen 15-20 millioner kr inn i Finance Credit Norge AS ved stiftelse i 1996. Dette gjorde at selskapet gikk med underskudd allerede fra start. Finance Credit tok stadig opp nye lån, og lånene fikk et betydelig omfang (Dom, 2005).

Ledende aktør i bransjen

Selskapet kjøpte opp en rekke selskaper og etablerte seg i Nord-Europa i begynnelsen av 2000-tallet (Jahr, 2002). Vi har begrenset med informasjon om antall konkurrenter, men det kommer frem av informasjon som er tilgjengelig at Finance Credit var en av de ledende aktørene. Perioden hvor selskapet ble etablert var preget av vekst i økonomien og samtidig økende gjeld i husholdningen (Statistisk Sentralbyrå, 2021). Dette skulle tilsi at mulighetene for vekst i bransjen var til stede.

5. Analyse av regnskapsmanipulering i 4 regnskapsskandaler

I dette kapittelet vil vi presentere vår analyse av regnskapsmanipulering med røde flagg i Gartnerhallen, Sponsor Service, NRV og Finance Credit. Problemstillingen vi ønsker å finne svar på ved hjelp av denne analysen er: «*Hvordan gjennomføres regnskapsmanipulering, og hvordan er det mulig å avdekke regnskapsmanipulering på et tidligere stadium ved hjelp av røde flagg.*». På bakgrunn av problemstillingen vil det være naturlig å identifisere gjerningspersonene bak og årsaker til regnskapsmanipuleringen i hver case.

For å identifisere røde flagg vil vi benytte oss av resultat kvalitetsanalysen. Ved en slik analyse er det en forutsetning at vi har den nødvendige kunnskap om omgivelsene til selskapet. Vi kommer ikke til å presentere dette i analysen, men denne kunnskapen vil ligge implisitt gjennom hele analysen. Vi kommer til å analysere hver case enkeltvis, før vi til slutt vil gjøre en sammenligning av funnene i de ulike casene.

5.1 Gartnerhallen

I dette delkapittelet vil vi presentere vår analyse av regnskapsmanipulering med røde flagg i Gartnerhallen. Analysen er basert på regnskapsårene fra 2008 til og med 2017, siden vi hadde tilgang på regnskapstall og årsrapporter for alle disse årene.

5.1.1 Resultat kvalitetsanalyse – Steg 1 til 3

Formålet til selskapet er å skape verdi for produsentene som eier selskapet, hvor de skal arbeid for at eierne får best mulig økonomisk resultat av sin produksjon (Gartnerhallen SA, 2022). Regnskapsstrategien til selskapet vil være å følge formålet til virksomheten, men allikevel være en virksomhet med solid økonomi.

Salgsinntekter og varekost

Salgsinntekter, varekostnad, kundefordringer og leverandørgjeld utgjør store deler av resultat- og balanseregnskapet. Salgsinntekter innregnes når frukt og grønt leveres til kunden i henhold til opptjeningsprinsippet. Salgsinntekter og varekostnad innregnes i samme periode i henhold til sammenstillingsprinsippet (Gartnerhallen SA, 2018). Som presentert i tabell 10

er salgsinntekter og varekostnad nesten identiske hvert regnskapsår, som følger av formålet om at fortjenesten skal ligge hos bonden istedenfor hos Gartnerhallen. I tillegg er selskapet en grossist innenfor frukt og grønt, noe som gjør det naturlig med høy varekostnad. Vi anser salgsinntekter og varekostnad som kritiske regnskapsposter for Gartnerhallen.

Tabell 10: Salgsinntekter, varekostnad og dekningsbidrag for Gartnerhallen SA. Tall i 1000 NOK.

År	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Salgsinntekter	1 379 002	1 477 401	1 479 351	1 500 515	1 681 616	1 839 237	2 019 741	2 200 570	2 270 489	2 398 561
Varekostnad	1 369 753	1 469 011	1 479 405	1 501 141	1 681 686	1 835 238	2 018 038	2 199 392	2 269 622	2 396 279
Dekningsgrad	0,67 %	0,57 %	0,00 %	-0,04 %	0,00 %	0,22 %	0,08 %	0,05 %	0,04 %	0,10 %

Grunntall er hentet fra (Proff Forvalt, 2022).

Leverandørgjeld og kundefordringer

Gartnerhallen benytter avregning mot produsentene, hvor utbetalinger fra selskapet avregnes mot leveringer fra produsentene (Dom, 2018). Denne avregningsmetoden bokføres under leverandørgjelden og utgjør en stor andel av leverandørgjelden. Leverandørgjelden i tabell 11 viser at Gartnerhallen ved utgangen av hvert år har gjeld til produsentene og andre leverandører for varer og tjenester de har levert. Det motsatt ville vist at Gartnerhallen har som praksis å utbetale penger til produsenter før frukt og grønt blir levert, noe som kan utgjøre en risiko dersom leveringene uteblir. Det vil være nødvendig med tilstrekkelig kontroll tilknyttet avregninger mot produsenter, slik at det ikke utbetales store summer uten levering fra produsent. Gartnerhallen selger frukt og grønt til store kunder med solid økonomi (Gartnerhallen SA, 2018). Kundefordringene ved utgangen av året har variert, til tross for jevnt stigende salgsinntekter. Det gjennomføres avsetning til tap på kundefordringer, men oppgis lite info om dette i notene. Dette burde vært mer spesifisert i notene. Ut ifra disse vurderingene anser vi leverandørgjeld og kundefordringer som kritiske regnskapsposter.

Tabell 11: Kundefordringer og leverandørgjeld for Gartnerhallen SA. Tall i 1000 NOK.

År	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Kundefordringer	87 319	95 476	105 781	112 060	120 613	171 781	146 527	140 026	160 163	250 559
Leverandørgjeld	77 982	88 936	85 314	96 769	119 244	105 838	93 759	104 748	119 886	220 450

Regnskapstall er hentet fra (Proff Forvalt, 2022).

Annen driftskostnad og pensjonsforpliktelse

Regnskapet i 2013 viser et betydelig hopp for regnskapsposten annen driftskostnad, som vist i tabell 12. Dette følger av en tapsføring på grunn av bytte fra ytelsesbasert til innskuddsbasert pensjonsordning. Pensjonsforpliktelsen og kostnad ved ytelsesbasert pensjon beregnes ut ifra en rekke estimater og forutsetninger. Vi anser ikke dette som en post som inneholder stor risiko i regnskapet til Gartnerhallen, da de kun har én pensjonist som fortsatt omfattes av ytelsesbasert pensjon. Alle de nåværende ansatte har byttet til innskuddsbasert pensjonsordning.

Tabell 12: Annen driftskostnad for Gartnerhallen SA. Tall i 1000 NOK.

År	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Annen driftskostnad	22 357	23 661	18 335	18 581	14 765	53 731	15 922	18 053	17 929	34 162

Regnskapstall er hentet fra (Proff Forvalt, 2022).

Varelager

Varelageret til Gartnerhallen er relativt lavt med tanke på varekostnaden deres, noe som forteller at de har høy omløpshastighet. Gartnerhallen lager produksjonsplaner i samråd med kunder og produsenter, og produktene blir fraktet direkte fra produsenten til kunden (Gartnerhallen SA, 2022). Dette medfører lav grad av kapitalbinding for Gartnerhallen og liten risiko tilknyttet svinn.

Tabell 13: Varekostnad og varelager for Gartnerhallen SA. Tall i 1000 NOK.

År	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Varekostnad	1 369 753	1 469 011	1 479 405	1 501 141	1 681 686	1 835 238	2 018 038	2 199 392	2 269 622	2 396 279
Varelager	11 961	16 093	18 579	17 451	32 472	13 450	14 885	26 790	19 988	1 926

Regnskapstall er hentet fra (Proff Forvalt, 2022).

Avskrivning og nedskrivning

Selskapet har kun betydelige avskrivninger eller nedskrivninger i 2008 og 2009. Disse avskrivningene og nedskrivningene er tilknyttet betalt vederlag for markedsadgang for produsentenes varer (immateriell eiendel) og en ferieleilighet (Gartnerhallen SA, 2018). Avtalen om markedsadgang skulle avskrives over 15 år, men ble nedskrevet i sin helhet i 2010 som følge av at avtalen ble avløst av nye avtaler. Ferieleiligheten ble avskrevet ned til Gartnerhallen sin andel av leiligheten, da denne ble kjøpt sammen med Gartnerhallens interesseforening og bokført i sin helhet i regnskapet til Gartnerhallen ved kjøp (Gartnerhallen SA, 2010). Vi anser disse vurderingene som hensiktsmessige.

Finansinntekter

Gartnerhallen har betydelige finansinntekter som dekker opp driftsunderskuddet. Disse finansinntektene stammer fra andeler i tilknyttede selskaper og utbytte fra andre aksjer (Gartnerhallen SA, 2018). Selskapet har valgt å bokføre investeringer i tilknyttede selskaper etter egenkapitalmetoden og ikke kostmetoden. Dermed måles investeringen etter deres andel av egenkapital. Som konsekvens av dette innregnes Gartnerhallen sin andel av årsresultatet som finansinntekt og i balansen. Vi anser dette som en kritisk regnskapspost for Gartnerhallen som følge av betydningen for årsresultatet.

Tabell 14: Finansinntekter for Gartnerhallen SA. Tall i 1000 NOK.

År	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Finansinntekter	7 196	24 150	11 096	5 593	13 750	14 675	18 094	47 227	16 795	22 098

Regnskapstall er hentet fra (Proff Forvalt, 2022).

Skjønnsmessige vurderinger og informasjonskvalitet

Det er lite bruk av estimater og andre skjønnsmessige vurderinger i regnskapet til Gartnerhallen, noe som reduserer risikoen tilknyttet regnskapspostene. Gartnerhallen følger kravene som er satt etter GRS for noter, og oppgir noe tilleggsinformasjon relatert til disse. Vi savner god utfyllende informasjon i form av tekst som kan være med å gjøre det lettere for regnskapsbrukeren å få en forståelse av ulike vurderinger som er lagt til grunn i regnskapet.

Vi vurderer regnskapspostene salgsinntekter, varekost, leverandørgjeld, kundefordringer og finansinntekter som kritiske regnskapsposter. Disse kritiske regnskapspostene vil være hensiktsmessig å vurdere ved identifisering av manipuleringsmetode og røde flagg.

5.1.2 Manipuleringsmetode

Størrelsen på utbetalingene fra Gartnerhallen til bonden varierte fra år til år, som presentert i tabell 15. I starten var overføringene ment som hjelp til bonden slik at han skulle komme seg over en økonomisk «kneik», og skyldig beløp ble redusert i 2009. Overføringene økte betraktelig i 2010 og fortsatte frem til mai 2017.

Tabell 15: Oversikt over overføring fra Gartnerhallen til bonden. Kilde: (Dom, 2018).

År	Netto bank	Sum til kreditorer	Netto overføring	Fradrag for salg av gulrot og potet	Sum overføring etter fradrag	Sum akkumulert
2007	2 729 579		2 729 579	-2 192 559	537 020	537 020
2008	2 604 302		2 604 302	-1 990 440	613 862	1 150 882
2009	2 127 570		2 127 570	-2 258 595	-131 025	1 019 857
2010	8 098 499	132 000	8 230 499	-712 804	7 517 695	8 537 552
2011	4 059 659	1 263 140	5 322 799	-519 723	4 803 076	13 340 628
2012	3 657 688	290 348	3 948 036	-1 311 492	2 636 544	15 977 172
2013	7 171 780	1 392 642	8 564 422	-2 131 527	6 432 895	22 410 067
2014	7 408 500	1 467 250	8 875 750	-1 368 025	7 507 725	29 917 792
2015	4 129 228	1 040 437	5 169 665	-2 969 055	2 200 610	32 118 402
2016	12 554 007		12 554 007	-3 355 214	9 198 793	41 317 195
2017	4 963 767		4 963 767	-613 304	4 350 463	45 667 658
Sum	59 504 579	5 585 817	65 090 396	-19 422 738	45 667 658	

Regnskapssjefen skjulte utbetalingene ved hjelp av fiktive reskontroer og leverandørgjeld. Utbetalingene til bonden ble bokført i regnskapet som en åpen debetsaldo på reskontroen til bonden. Deretter ble den åpne debetsaldoen flyttet over til «Bama Trading», som var en fiktiv reskontro. Ved årsslutt og revisjoner har regnskapssjefen fordelt debetsaldoen fra «Bama Trading» over på opptil 23 aktive leverandører, for deretter å flytte de tilbake til «Bama Trading» når årsoppgjøret var ferdig. Regnskapssjefen har også skjult utbetalingene til seg selv via den fiktive reskontroen «Bama Trading» og leverandørgjeld (Dom, 2018). På denne

måten har regnskapssjefen fordelt små beløper utover leverandørreskontroene, som vil fremstå som betaling av leverandørgjeld i regnskapet. Dermed ser det ut som Gartnerhallen har betalt mer av leverandørgjelden enn reelt ved årsslutt og revisjon. I tillegg vil ikke utbetalingene vises som åpne poster på saldolister eller reskontroer.

Schilit og Perler (2010) presenterte flere metoder som brukes ved regnskapsmanipulering. I motsetning til manipuleringsmetodene til Schilit og Perler (2010), som bygger på forutsetningen om at manipuleringen skal bedre resultatet, skiller Gartnerhallen seg ut siden manipuleringen ikke har en effekt på resultatet. I mange tilfeller er det øverste leder i selskapet som utfører regnskapsmanipulering for å oppnå personlig gevinst eller skjule dårlige prestasjoner. Dette er ikke tilfelle i underslagssaken i Gartnerhallen, hvor det er regnskapssjefen som utfører manipuleringen, mens bonden får store deler av overføringene. En konsekvens av regnskapsmanipuleringen blir siste teknikk i metode fire av Schilit og Perler (2010), som handler om å flytte nåværende kostnader til en senere periode. Ifølge årsregnskapet for 2017 må Gartnerhallen bokføre et tap, etter forventet dividende fra konkursbo, på 31,75 millioner kr direkte mot egenkapitalen i 2017 (Gartnerhallen SA, 2018). Dette følger av at regnskapet fra 2007 til 2016 er vesentlig feil, siden de urettmessige utbetalingene til bonden burde vært avsatt til tap når de først har funnet sted. Dette ville med stor sannsynlighet ha avslørt manipuleringen på et tidligere tidspunkt, og ble derfor ikke gjort.

Manipuleringsmetoden regnskapssjefen benytter gir ingen direkte resultateffekt for Gartnerhallen. Dette avviker fra manipuleringsmetodene til Schilit og Perler (2010), som bygger på forutsetningen om at manipulering skal bedre resultatet.

5.1.3 Resultatkvalitetsanalyse – Steg 4 – Røde flagg

Vi vil nå presentere de røde flaggene i Gartnerhallen fra 2008 til 2017. Ut ifra årsrapporter fra 2008 til 2017 og rettsdokumentene har vi vurdert hvor relevant de generelle røde flaggene er for regnskapsskandalen i Gartnerhallen. Tabell 16 lister vi opp de generelle røde flaggene, og i hvilken grad de er relevant. Det er få forhold i Gartnerhallen som tilsier at det er utført regnskapsmanipulering. Som følge av dette har de fleste generelle røde flagg lav relevans.

Styret stilte seg ikke kritisk til manglende internkontroll i selskapet. Svak internkontroll og endringer mot slutten av regnskapsåret muliggjorde regnskapsmanipulering.

Tabell 16: Generelle røde flagg for Gartnerhallen.

<i>Generelle røde flagg</i>	<i>Grad av relevans</i>	<i>Kommentar</i>
Brudd på lånebetingelser	Lav	Ingen store betydelige lån i selskapet, og ingen lånebetingelser er brutt.
Svake styrer	Moderat	Svak kontroll av styret.
Komplisert og uoversiktlig selskapsstruktur	Lav	Selskapet er et enkeltstående selskap og ikke i et konsern.
Skifte av revisor	Lav	Ingen endring av revisor.
Svak internkontroll	Høy	Svak internkontroll i Gartnerhallen.
Ikke «normale» revisjonsberetninger	Lav	Ingen ikke «normale» revisjonsberetninger.
Uklare og unødvendige kompliserte noter	Lav	Notene er kortfattet og stort sett oversiktlige.
Året før børsnotering (IPO)	Lav	Selskapet er ikke børsnotert.
Endringer i regnskapsprinsipper og/eller estimater	Lav	Ingen betydelige endringer i regnskapsprinsipper eller estimater.
Endring mot slutten av et regnskapsår	Høy	Betydelige endringer i leverandørgjelden ved slutten av året som følge av manipulering.
Økonomisk krise	Lav	Ingen økonomisk krise i selskapet.
Endring i kapitalstruktur	Lav	Ingen endring i kapitalstruktur.
Skifte i ledelsen	Lav	Ingen endringer i ledelsen.
Endring i lover og forskrifter	Lav	Ingen betydelige endringer i lover eller forskrifter.

Implementering av insentiver for ledelsen	Lav	Ingen implementering av insentiver for ledelsen, som for eksempel bonusavtale.
---	-----	--

Svak internkontroll

Vi stiller oss spørrende til hvordan regnskapssjefen hadde mulighet til å overføre litt over 49 millioner kr fra Gartnerhallen over ti år uten å bli oppdaget. Det kommer frem i dommen fra 2018 at Gartnerhallen hadde krav om dobbeltkontroll ved utbetaling. Regnskapssjefen la utbetalingen inn og var første godkjenningssledd. Andre godkjenningssledd var den samme ansatte i Gartnerhallen ved alle utbetalinger. Denne ansatte var opplært av regnskapssjefen og var ikke klar over at hun kunne sjekke underlaget før godkjenning (Dom, 2018). Dermed logget hun seg bare inn og godkjente utbetalingen, som gjorde at dobbeltkontrollen ikke hadde noen reell effekt. I tillegg hadde regnskapssjefen tilgang til hennes kodebrikke (Dom, 2018). Mangel på kontroll ved utbetalingene fører til svak internkontroll.

Regnskapssjefen hadde kontroll over alt regnskapsmateriell og avregninger mot produsentene (Dom, 2018). Gartnerhallen hadde ingen kontrollere eller andre ansatte som kontrollerte regnskapet og avregningene mot produsentene. Dermed hadde regnskapssjefen kontroll over alle økonomiske transaksjoner i selskapet, noe som bidrar til å svekke internkontrollen. Det ville vært naturlig for et selskap som omsetter for flere milliarder kr å ha flere ansatte som kontrollerer regnskapet og avregningene. Selskapet har etter denne regnskapsskandalen ansatt flere kontrollere som blant annet har som oppgave å kontrollere avregninger mot produsentene.

Som understreket i revisors beretning er det styret og daglig leders ansvar at det er tilstrekkelig internkontroll i selskapet. Det er naturlig å stille spørsmål om det har vært tilstrekkelig kontroll fra styret og daglig leder i Gartnerhallen. I tillegg har revisor ansvar for å teste internkontrollen i selskapet, så det er underlig at det ikke er gjort endringer i dobbeltkontroll av utbetalinger og kontroll av avregninger på et tidligere tidspunkt.

Svakt styre

Styret i Gartnerhallen består av bønder som er eiere i selskapet (Gartnerhallen SA, 2018). Dette er personer som selv driver et selskap (gården), og de burde ha tilstrekkelig kompetanse til å dekke styrets ansvarsområder. I tillegg er de tett tilknyttet driften siden de er produsenter for Gartnerhallen. Av disse grunnene stiller vi oss spørrende til hvorfor styret ikke har vært kritiske til manglende internkontroll i selskapet, som for eksempel mangel på kontrollere. Dette kan tyde på manglende kompetanse om økonomi hos styret.

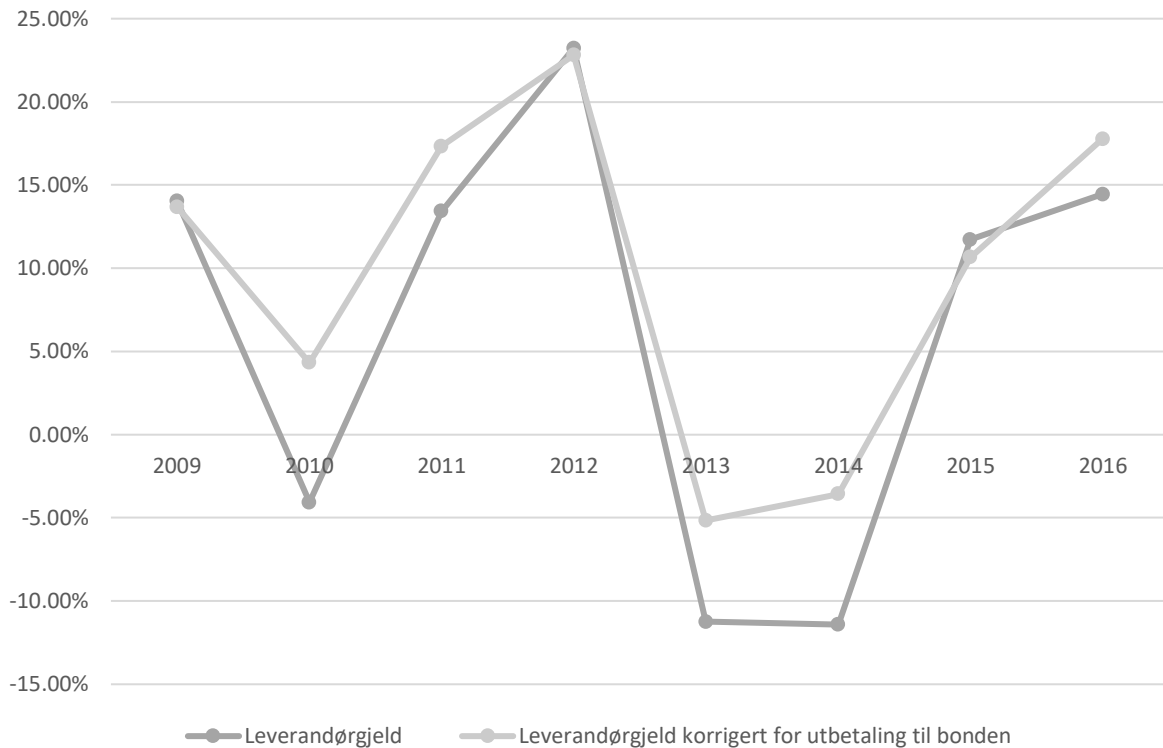
Endring mot slutten av et regnskapsår

Ved regnskapsmanipuleringen flyttet regnskapssjefen utbetalingene fra «Bama Trading» til 23 aktive leverandører (Dom, 2018). Vi stiller oss spørrende til at dette ikke er blitt oppdaget av revisor ved kontroll av transaksjoner like før årsslutt eller ved saldobekreftelse fra leverandører. Revisor setter en vesentlighetsgrense ved revisjon, som i dette tilfelle kunne vært 0,5 til 5 prosent av salgsinntekter. Vesentlighetsgrensen vil dermed mest sannsynlig være høyere enn den årlige utbetalingen, noe som gjør det mer krevende for revisor å avdekke manipuleringen.

Røde flagg relatert til regnskapsposter

Videre er det hensiktsmessig å indentifisere røde flagg relatert til ulike regnskapsposter. Ut ifra regnskapstallene finner vi ingen røde flagg relatert til regnskapspostene. Det følger av at utbetalingene gir små utslag på utviklingen til de involverte regnskapspostene. Figur 5 presenterer dette for leverandørgjelden, som er posten hvor utbetalingene skjules ved årsslutt og revisjon. I tilfeller hvor endring i regnskapsposten som følge av manipuleringen er liten sammenlignet med det opprinnelige beløpet, er det vanskelig å indentifisere røde flagg relatert til regnskapsposter. Dette er en svakhet ved røde flagg relatert til regnskapsposter.

Figur 5: Leverandørgjeld i prosent endring før og etter korrigering for manipulering.

Svak internkontroll og betydelige endringer mot slutten av regnskapsåret anses som klare generelle røde flagg hos Gartnerhallen. Vi mener regnskapsmanipuleringen kunne blitt oppdaget tidligere dersom disse røde flaggene hadde blitt avdekket. Utbetalingene gir små utslag på utviklingen til de involverte regnskapspostene. Som følge av dette fant vi ingen røde flagg relatert til regnskapsposter i regnskapet til Gartnerhallen. Dette anser vi som en svakhet ved røde flagg relatert til regnskapsposter.

5.1.4 Gjerningspersonene bak regnskapsmanipuleringen

Vi anser bonden som hovedpersonen i saken, noe rettsstolen også gjorde. Det er bonden som tar initiativ til overføringene, og presser og overtaler regnskapssjefen til å gjennomføre overføringene. Regnskapssjefen anses også som gjerningsperson, og det var han som skjulte overføringene i regnskapet, men vi anser han ikke som hovedpersonen.

Olsen (2007) presenterte flere kjennetegn ved gjerningspersoner i mislighetssaker. Bonden har store økonomiske problemer. Han klarer ikke å betale regningene til gården, og får ikke tatt opp lån til gården i banken på grunn av kredittvurderingen. Gården hadde sannsynligvis gått konkurs uten de urettmessige overføringene fra Gartnerhallen. I tillegg lever bonden over evne. Han gjør store investeringer som ikke reflekterer gårdens inntekter. Bonden lovet regnskapssjefen at gjelden skulle nedbetales, men valgte heller å investere i eiendom, traktor, bil, leilighet eller lignende når han hadde penger. Motivasjonen til å utbetalingene fra Gartnerhallen virker høy. Det følger av presset og overtalelsene bonden utsetter regnskapssjefen for gjennom de ti årene. Dette viser at flere av kjennetegnene til Olsen (2007) samstemmer med kjennetegnene ved bonden.

Som nevnt utsetter bonden regnskapssjefen for stort press i forbindelse med utbetalingene. Ingen av de andre kjennetegnene passer til regnskapssjefen. Dette viser at kjennetegnene ved regnskapssjefen passer i mindre grad sammen med kjennetegnene ved en gjerningsperson i mislighetssaker.

Bonden anses som hovedperson og initiativtaker til utbetalingene, og profilen hans gjenspeiler kjennetegnene til gjerningspersoner i mislighetssaker. Regnskapssjefen sin profil passer derimot i liten grad med de samme kjennetegnene.

5.1.5 Årsaker til regnskapsmanipuleringen

Profilen til bonden, som er beskrevet over, samstemmer med en person som har behov for økonomiske midler. Som følge av dette er det tydelig at utbetalingene og regnskapsmanipuleringen gjennomføres for å maksimere personlig gevinst. Vi skal i tillegg presentere hvorvidt «miljøet» for regnskapsmanipulering var til stede ved hjelp av mislighetstriangelet, og om forutsetningene for regnskapsmanipulering er oppfylt.

Mislighetstriangelet

Bonden utsetter regnskapssjefen for stort press i forbindelse med utbetalingene. Regnskapssjefen blir i tillegg utsatt for utpressing ved at bonden minner regnskapssjefen om

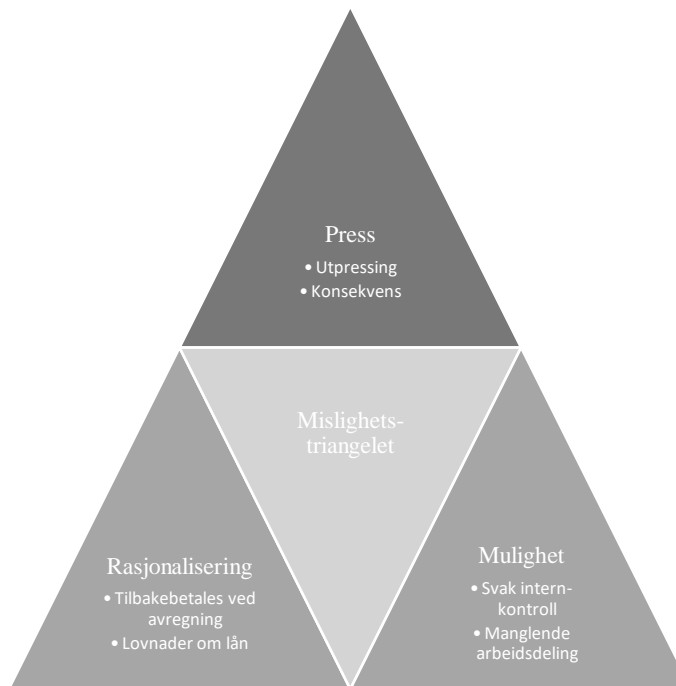
konsekvensene dersom gården hans skulle gå konkurs, noe som fører til at pengene ikke blir tilbakebetalt. I tillegg klarer ikke regnskapssjefen å stå imot presset.

Internkontrollen i Gartnerhallen ikke er tilfredsstillende, siden regnskapssjefen har kontroll over alle regnskapsmateriale og utbetalinger. Regnskapssjefen og bonden har dermed mulighet til å gjennomføre regnskapsmanipuleringen.

Utbetalingene skulle i starten bare hjelpe bonden over en økonomisk «kneik», og ble rettfærdiggjort med at det bonden var en produsent og det dermed kunne tilbakebetales ved avregning. Etter hvert som utbetalingene blir større får regnskapssjefen store psykiske problemer, mens bonden har et mer avslappet forhold til utbetalingene (Dom, 2018). Regnskapssjefen og bonden rettfærdiggjør utbetalingene ved at beløpet skal tilbakebetales så fort bonden får lån i banken. Bonden kommer jevnlig med lovnader til regnskapssjefen om at han snart får lån i banken, noe som aldri skjer (Dom, 2018).

Vårt funn samstemmer dermed med teorien til Petersen, Plenborg og Kinserdal (2017), ettersom forholdene i mislighetstriangelet er til stede i en viss grad ved regnskapsmanipuleringen i Gartnerhallen.

Figur 6: Mislighetstriangelet for Gartnerhallen.

Forutsetninger

Situasjonen i Gartnerhallen kan illustreres ved agent-prinsipal-teorien, hvor regnskapssjefen og bonden er agenten, og Gartnerhallen er prinsipalen. Regnskapssjefen og bonden handler i egeninteresse og påfører dermed Gartnerhallen agentkostnader. Gartnerhallen har ikke innført noen tiltak for å redusere interessekonflikten, som for eksempel økt internkontroll. Dette viser at det eksisterer en interessekonflikt mellom regnskapssjefen og bonden på den ene siden, og Gartnerhallen på den andre siden.

Regnskapssjefen besitter all info om regnskapet og avregningene, mens resten av Gartnerhallen sitter med mer begrenset informasjon. Forutsetningen om informasjonasymmetri er dermed oppfylt.

Gartnerhallen fører regnskapet etter norske regnskapsregler. Disse lovene gir rom for ulike prinsippvalg og vurderinger som påvirker regnskapet i ulik grad. Som følge av dette er forutsetning om rapporteringsfrihet oppfylt.

Alle forutsetningene er dermed oppfylt, ettersom rettferdiggjøring er oppfylt i mislighetstriangelet. Det stemmer med teorien til Baksaas & Stenheim (2020).

Bonden har stort behov for penger, så motivet bak regnskapsmanipuleringen er å øke personlig gevinst. Press, mulighet og rasjonalisering er til stede i regnskapsskandalen i Gartnerhallen. I tillegg er forutsetningene om interessekonflikt, informasjonsasymmetri, rapporteringsfrihet og rettferdiggjøring oppfylt.

5.1.6 Konklusjon på analyse av regnskapsmanipulering med røde flagg i Gartnerhallen

Regnskapssjefen brukte leverandørgjeld, som vi vurderte som en kritisk regnskapspost, og fiktive reskontroer til å skjule utbetalingene til bonden. Ved årsslutt og revisjon ble utbetalingen brukt til å tilsynelatende nedbetale leverandørgjeld hos opptil 23 aktive leverandører. Utbetalingene ble dermed ikke inkludert som åpne poster på saldolister eller reskontroer. Dette gjorde det vanskelig å avdekke. I motsetning til manipuleringsmetodene til Schilit og Perler (2010), har denne manipuleringsmetoden ingen effekt på resultatet.

I denne analysen har vi sett flere generelle røde flagg. Gartnerhallen har hatt svak internkontroll, som muliggjorde utbetalingene og regnskapsmanipuleringen. Styret og daglig leder stilte seg heller ikke kritiske til den svake internkontrollen. Dette er generelle røde flagg som kunne hjulpet til å avdekke regnskapsmanipuleringen på et tidligere stadium. De betydelige endringene i leverandørgjeld på slutten av regnskapsåret ble ikke oppdaget, noe som ga regnskapssjefen muligheten til å fortsette med utbetalingene. Dersom dette hadde blitt oppdaget, ville regnskapsmanipuleringen blitt avdekket på et tidligere stadium.

Analysen viser at det ikke er i alle tilfeller regnskapstallene gir en tydelig indikasjon på regnskapsmanipulering. Utviklingen i leverandørgjelden ble i liten grad påvirket av regnskapsmanipuleringen. Dermed var det ingen røde flagg tilknyttet leverandørgjelden i regnskapet til Gartnerhallen, selv om denne posten var påvirket av regnskapsmanipuleringen. Dette er en svakhet ved røde flagg relatert til regnskapsposter.

Bonden kjennetegnes ved at han har store økonomiske problemer, lever over evne og har høy egenmotivasjon for fortjeneste. Profilen til bonden samstemmer dermed bra med kjennetegnene til gjerningspersoner i mislighetssaker. Profilen til regnskapssjefen samstemmer i lite grad med disse kjennetegnene, siden ingen av kjennetegnene passer med unntak av kjennetegnet om press. Som følge av at bonden har stort behov for penger er det tydelig at motiver bak regnskapsmanipuleringen er å maksimere personlig gevinst. Analysen viser at press, mulighet og rasjonalisering er til stede i regnskapsskandalen i Gartnerhallen, noe som samstemmer med teorien til Petersen, Plenborg og Kinserdal (2017). I tillegg er forutsetningene om interessekonflikt, informasjonsasymmetri, rapporteringsfrihet og rettfærdiggjøring oppfylt. Det stemmer med teorien til Baksaas & Stenheim (2020).

5.2 Sponsor Service

I dette delkapittelet vil vi presentere vår analyse av regnskapsmanipulering med røde flagg i Sponsor Service. Analysen er basert på regnskapstall fra 1998 til 2001, siden vi fikk tilgang til regnskapstall og årsrapporter for disse årene. Vi vil fokusere på konsernregnskapet til Sponsor Service ASA, siden regnskapsmanipuleringen ble utført for hele konsernet.

5.2.1 Resultat kvalitetsanalyse – Steg 1 til 3

Salgsinntekter, varekostnad og skyldig sponsortilskudd

Ved videreformidling av sponsoravtaler forhandler Sponsor Service frem avtaler med sponsorer på vegne av kunden, for eksempel et idrettsforbund, etter gitte kriterier. Sponsor Service fikk en provisjon på mellom 20 og 35 prosent, mens resten av beløpet fra sponsor gikk til kunden. Hele pengeflyten og all fakturering gikk via Sponsor Service. Det vil si at sponsor betalte avtalt beløp til Sponsor Service, og deretter betalte Sponsor Service beløpet fratrukket provisjon videre til kunden. Sponsor Service benyttet seg av bruttoprinsippet, noe som fikk stor betydning i denne sammenhengen (Dom, 2006). På grunn av bruttoprinsippet innregnet Sponsor Service hele beløpet fra sponsor som inntekt, og beløpet som ble utbetalt til kunden som varekostnad. Resultatet blir det samme som ved bruk av nettoprinsippet, men ved bruttoprinsippet blir inntekten mye høyere enn den reelle inntekten. I årsrapporten for 2001 opplyste de at omtrent 67 prosent av inntektene til konsernet stammer fra sponsering

(Sponsor Service ASA, 2002). Dermed får dette prinsippvalget store utslag i regnskapet til Sponsor Service. Regnskapet ser mer imponerende ut og kan villedde regnskapsbrukeren.

Sponsor Service benytter seg av sammenstillingsprinsippet. De opplyser at deler av inntekten fra provisjon innregnes ved inngåelse av kontrakten, siden selskapet har noen initialkostnader det året kontrakten inngås. Resterende provisjon periodiseres utover kontraktstiden (Sponsor Service ASA, 2002). Provisjonen som skal periodiseres innregnes i balansen under skyldig sponsortilskudd. Beløpet som skal innregnes som inntekt i året kontrakten inngås er et estimat og beregnes basert på forutsetninger som settes av selskapet.

Det er verdt å legge merke til at Sponsor Service har hatt en betydelig vekst i inntekter fra 1998 til 2001, vist i tabell 17. Denne utviklingen speiler ikke nedgangen i markedet for sponsing og fall i verdi for TV/medierettigheter innenfor idrett. Vi anser salgsinntekter, varekostnad og skyldig sponsortilskudd som kritiske regnskapsposter.

Tabell 17: Salgsinntekter, varekostnad og skyldig sponsortilskudd for Sponsor Service konsernet. Tall i 1000 NOK.

År	1998	1999	2000	2001
Salgsinntekter	284 030	401 118	678 110	784 328
Varekostnad	228 150	319 883	520 875	623 328
Skyldig sponsortilskudd	63 457	90 648	50 115	63 842

Regnskapstall er hentet fra (Proff Forvalt, 2022).

Kundefordringer og opptjent provisjon sponsoravtaler

Tabell 18 viser at kundefordringer omtrent har vært det samme fra 1998 til 2001. Avsetning til tap på kundefordringer inneholder betydelig bruk av skjønn, siden selskapet skal vurdere hvilke kundefordringer de tror ikke blir betalt i fremtiden. Sponsor Service rapporterer om avsetning til tap på kundefordringer i 1998 og ingen avsetning i årene etterpå. Hverken kundefordringer eller avsetning til tap gjenspeiler utvikling i inntekter, som i samme periode har hatt en betydelig økning. Vi kan derimot se at opptjent provisjon sponsoravtaler har hatt en betydelig økning på omtrent 450 prosent. Denne regnskapsposten viser opptjent provisjon

fra sponsoravtaler som ikke er fakturert enda. Dette beregnes basert på forutsetninger som settes av Sponsor Service og anses som et estimat. Vi anser kundefordringer, avsetning til tap på kundefordringer og opptjent provisjon sponsoravtaler som kritiske regnskapsposter.

Tabell 18: Kundefordringer, opptjent provisjon sponsoravtaler og avsetning til tap på kundefordringer for Sponsor Service konsernet. Tall i 1000 NOK.

År	1998	1999	2000	2001
Kundefordringer	76 572	83 151	77 099	85 220
Opptjent provisjon sponsoravtaler	46 097	98 265	155 367	215 399
Avsetning til tap på kundefordringer	798	0	0	0

Regnskapstall er hentet fra (Proff Forvalt, 2022).

Leverandørgjeld

Sponsor Service har hatt en betydelig økning i driftskostnader fra 1998 til 2001, som følge av blant annet økte sponsorinntekter og ekspansjon av virksomheten. Tabell 19 viser at leverandørgjelden også har hatt en betydelig økning, noe vi mener er fornuftig sammenlignet med økningen i driftskostnader.

Tabell 19: Leverandørgjeld og totale driftskostnader for Sponsor Service konsernet. Tall i 1000 NOK.

År	1998	1999	2000	2001
Leverandørgjeld	22 653	26 627	37 558	48 449
Sum driftskostnader	271 359	393 369	649 596	737 761

Regnskapstall er hentet fra (Proff Forvalt, 2022).

Lønn og bonusavtaler

Tabell 20 viser at det var et betydelig hopp i lønnskostnader fra 1999 til 2000. Det skyldes blant annet betydelig økning i antall ansatte i den perioden. I tillegg hadde daglig leder betydelig økning i lønn (Sponsor Service ASA, 2001). Sponsor Service opplyser i notene at konsernsjef har bonusavtale som tilsvarende 2,5 prosent av resultat før skatt. I tillegg har han og flere andre i ledelsen kjøpsopsjoner på aksjer i selskapet (Sponsor Service ASA, 2002).

Bonusavtaler kan gi insentiv for ledelsen til å manipulere regnskapet. Som følge av dette anser vi lønnskostnader som en kritisk regnskapspost.

Tabell 20: Lønnskostnader i Sponsor Service konsernet. Tall i 1000 NOK.

År	1998	1999	2000	2001
Lønnskostnader	19 938	32 517	60 198	66 291

Regnskapstall er hentet fra (Proff Forvalt, 2022).

Innskutt egenkapital og gjeld til kredittinstitusjoner

Sponsor Service ønsket å være en ledende aktør innenfor sin bransje i Norden og ha sterke bånd til resten av Europa. Dette førte til opprettelse av datterselskap og kontorer i en rekke land i Europa, som blant annet Sverige, Danmark og Tyskland. Konsernet gjennomførte også oppkjøp av flere konkurrenter. Ekspansjonen og oppkjøpene ble i stor grad finansiert av aksjeemisjoner og lån (Dom, 2006). Dette er årsaken til den betydelige økningen i innskutt egenkapital og kortsiktig og langsiktig gjeld til kredittinstitusjoner i årene før konkursen, som vist i tabell 21. Dette tyder på at likviditeten i konsernet ikke har vært god nok til å gjennomføre ekspansjonen og oppkjøpene uten ekstern hjelp, til tross for betydelig økning i inntekter. Vi vet fra bruttoprinsippet at inntekten kan gi et misvisende bilde, siden de i realiteten ikke er like god som den fremstilles i regnskapet. Ut ifra disse punktene anser vi innskutt egenkapital og kortsiktig og langsiktig gjeld som kritiske regnskapsposter.

Tabell 21: Innskutt egenkapital og gjeld til kredittinstitusjoner for Sponsor Service konsernet. Tall i 1000 NOK.

År	1998	1999	2000	2001
Innskutt egenkapital	4 826	90 121	141 407	154 207
Langsiktig gjeld til kredittinstitusjoner	18 787	66 650	60 650	94 450
Kortsiktig gjeld til kredittinstitusjoner	0	21 669	76 795	108 950

Regnskapstall er hentet fra (Proff Forvalt, 2022).

Goodwill, avskrivninger og nedskrivninger

Sponsor Service hadde en betydelig økning i goodwill og andre rettigheter fra 1998 til 1999, som vist i tabell 22. Denne økning skyldes økning i goodwill, men de opplyser ikke ytterligere hva denne økningen skyldes. Goodwill baseres på fordeler som er krevende å verdsettes, og inneholder derfor betydelig bruk av skjønn. Vi anser goodwill som en kritisk regnskapspost i regnskapet til Sponsor Service.

En betydelig del av avskrivningene til Sponsor Service består av avskrivning av goodwill, som avskrives over ti år. Det er krevende å si om denne avskrivningsplanen er fornuftig når Sponsor Service ikke oppgir hva goodwill består av. Resterende avskrivning består av avskrivning på bygninger, inventar og andre rettigheter. Bygninger avskrives mellom tre til ti år, mens inventar avskrives mellom tre til fem år. Vi anser dette som fornuftige avskrivningsplaner.

Det er naturlig å tenke at andre rettigheter består av TV/medierettigheten Sponsor Service har kjøpt opp, og disse blir avskrevet over seks år. Det er litt utfordrende å uttale seg om avskrivningstiden når vi ikke vet kontraktvilkårene tilknyttet rettigheten. Avskrivningstiden vil avhenge av blant annet hvor mange år rettigheten varer, men seks år virker ikke urimelig for en TV/medierettighet. Fra 1999 var det et betydelig fall i verdier av TV/medierettigheter innenfor idrettsarrangementer. Det er av den grunn noe underlig at Sponsor Service ikke har rapportert noen nedskrivninger fra 1999 til 2001. Vi anser nedskrivning som en kritisk regnskapspost.

Tabell 22: Goodwill og andre rettigheter, avskrivninger og nedskrivninger for Sponsor Service konsernet. Tall i 1000 NOK.

År	1998	1999	2000	2001
Goodwill og andre rettigheter	27 254	78 626	69 073	63 726
Avskrivninger	4 993	8 706	16 070	11 337
Nedskrivninger	0	0	0	0

Regnskapstall er hentet fra (Proff Forvalt, 2022).

Obligasjon og andre langsiktige fordringer

Sponsor Service har en betydelig økning i andre fordringer fra 1998 til 2001. Det oppgis ikke spesifikt hva disse fordringene består av, men vi får inntrykk fra årsrapportene at en betydelig andel er langsiktige fordringer, altså fordringer som forfaller om mer enn ett år. Med tanke på utviklingen og den betydelige andelen langsiktige fordringer anser vi dette som en kritisk regnskapspost.

Tabell 23: Andre fordringer for Sponsor Service konsernet. Tall i 1000 NOK.

År	1998	1999	2000	2001
Andre fordringer	0	37 622	61 635	125 328

Regnskapstall er hentet fra (Proff Forvalt, 2022).

Regnskapsstrategi og informasjonskvalitet

Store deler av virksomheten til Sponsor Service er videreformidling av sponsoravtaler innenfor idrett og kultur, som vi anser som konsulentvirksomhet. I tillegg driver de i mindre grad med oppkjøp av TV/medierettigheter og arrangementer. Det er noe underlig at Sponsor Service har en betydelig andel varekostnad, til tross for at de driver med arrangementer. Dette følger naturlig vis av bruttoprinsippet som beskrevet tidligere, men det kan villedde brukeren av regnskapet. I tillegg ønsker konsernet å ekspandere virksomheten sin, noe som reflekteres i regnskapet ved behov for likviditet gjennom økende egenkapital og låneopptak.

Notene til årsregnskapene fra 1998 til 2001 består tilsynelatende kun av det som er pliktig etter regnskapsloven. Notene inneholder flere tabeller som gir informasjon om hva regnskapspostene inneholder, men lite forklarende tekst til tabellene. Den teksten som er skrevet virker overflødig og delvis uvesentlig, og gir ikke tilstrekkelig informasjon. Det er derfor krevende å få et helhetlig bilde av hvordan viktige hendelser i konsernet har påvirket regnskapet. Eksempelvis rapporterer Sponsor Service ikke årsaken til den betydelige økningen i goodwill fra 1998 til 1999. Informasjonskvaliteten ved notene blir dermed lav.

Regnskapet til Sponsor Service inneholder en rekke kritiske regnskapsposter. Betydelig regnskapsposter som skyldig sponsortilskudd, opptjent provisjon sponsoravtaler, tapsavsetning kundefordringer, nedskrivninger og goodwill inneholder betydelig bruk av skjønnsmessige vurderinger. Feilvurdering av disse kan føre til store utslag på regnskapet til Sponsor Service. Sponsor Service bruker bruttoprinsippet, som skaper et noe villedende regnskap. I tillegg er informasjonskvaliteten til notene lav.

5.2.2 Manipuleringsmetode

Sponsor Service benyttet seg av flere ulike manipuleringsmetoder for å villedde regnskapsbrukeren. Vi skal nå presentere de ulike manipuleringsmetodene og diskutere hvilke konsekvenser dette har ført til.

Inntektsføring av provisjon fra videreformidling av sponsoravtaler

Som tidligere nevnt benyttet Sponsor Service seg av sammenstillingsprinsippet. Det betyr at provisjonen skulle inntektsføres i samme periode som tilhørende kostnader. Mesteparten av jobben til Sponsor Service var gjort ved kontraktsinngåelse. Før 1999 førte konsernet et løpende prosjektregnskap for hver avtale. Kostnadene ble balanseført og innregnet i resultatet ettersom inntekten ble opptjent, men dette førte til et uoversiktlig regnskap. I 1999 gikk konsernet over til å inntektsføre 60 prosent av provisjonen i året kontrakten ble inngått, og resterende 40 prosent ble periodisert med like deler over kontraktstiden. I 2000 ble fordelingen endret, slik at 75 prosent ble inntektsført ved inngåelse og 25 prosent ble periodisert (Dom, 2006).

Ved endring til en mer aggressiv inntektsføring i 2000 blir sammenstillingsprinsippet strukket vel langt og regnskap blir villedende for brukeren. Sponsor Service overvurderte estimatet, slik at en større del av inntekten innregnes i nåværende periode og ikke periodiseres over kontraktstiden. Denne manipuleringsmetoden fra Sponsor Service tilsvarer teknikk to under metode én av Schilit og Perler (2010). Ved bruk av denne manipuleringsmetoden flytter de inntekt fra fremtidige perioder til nåværende periode. I tillegg viser resultatet bedre inntekt enn de faktiske innbetalingene, som kan skape likviditetsproblemer. Dette fordi utbetalinger

som baserer seg på resultatet, som skatt, bonuser og utbytte, kan måtte betales før innbetalingen fra inntekten kommer.

Inntektsføring av avtaler under arbeid

Under balanseposten «opptjent provisjon sponsoravtaler» ble det bokført sponsoravtaler som ikke var signert. Dette var motposten til inntektsføring av disse avtalene. Sponsor Service mente avtalen var opptjent, men de nødvendige dokumentene var ikke utarbeidet eller signert. Denne praksisen skapte ikke problemer frem til 2000, hvor stort sett alle avtaler ble signert innen kort tid. På grunn av nedgangen i markedet og mer kompliserte kontrakter, på grunn av etablering i andre europeiske land, ble det fra og med 2000 større forskjell mellom avtaler under arbeid som ble inntektsført og faktisk signerte avtaler (Dom, 2006).

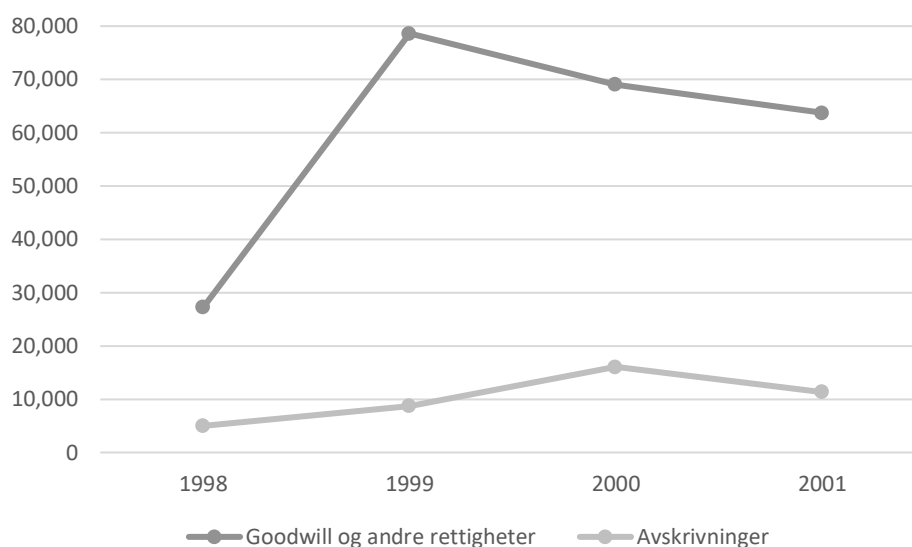
Denne manipuleringsmetoden samstemmer med teknikk tre under metode én fra Schilit og Perler (2010), ettersom Sponsor Service inntektsfører kontrakten før den er utarbeidet og signert. Denne manipuleringsmetoden, i tillegg til den aggressive inntektsføring presentert over, er årsaken til den betydelig økning i balanseposten «opptjent provisjon sponsoravtaler» fra 1998 til 2001. Ved bruk av disse manipuleringsmetoden ser det ut som Sponsor Service har en betydelig vekst i inntekter til tross for nedgang i markedet. Inntektene ser bedre ut enn reelt, og konsernet kan fortsette å yte bonuser og utbytte. I likhet med den aggressive inntektsføringen som ble presentert over, kan denne manipuleringsmetoden forårsake likviditetsproblemer, siden utbetalinger som baserer seg på resultatet må utbetales før innbetalingen fra inntekten mottas.

Balanseføring av utgifter til prosjekt

Sponsor Service balanseførte utgifter, deriblant lønn, fra avsluttede prosjekter. Begrunnelsen var at disse utgiftene hadde gitt konsernet verdier i form av goodwill, oppbygging av avdeling, kontororganisasjon og lignende. Når de første hadde balanseført utgiftene forelå det heller ingen fast rutine for avskrivning eller nedskrivning av disse utgiftene. Det ble heller ikke gjort noen selvstendig vurdering av postene (Dom, 2006).

Den feilaktige balanseføringen av utgiftene samsvarer med teknikk én under metode fire fra Schilit og Perler (2010). Schilit og Perler (2010) nevner at dette er en teknikk som ofte brukes ved regnskapsmanipulering, og vi ser at Sponsor Service tar i bruk den her. Det er naturlig å tenke at det er denne feilaktige balanseføringen som fører til den betydelige økningen i goodwill fra 1998 til 1999. Sponsor Service velger i tillegg å delvis unngå kostnadsføring ved å ikke ha gode rutiner for avskrivninger eller nedskrivninger av disse balanseførte utgiftene. Ut ifra regnskapet ser vi at avskrivningene har en betydelig mindre økning enn goodwill fra 1998 til 1999, som vist i figur 7. På denne måten unngikk Sponsor Service kostnader ved avsluttede prosjekter, og skaper høyere resultat enn reelt. Ved bruk av denne teknikken vil Sponsor Service unngå at eventuelle inntektstap fra avsluttede prosjekter påvirker resultatet i like stor grad. Som følge av dette vil konsernet fortsatt kunne yte bonuser og utbytte.

Figur 7: Utvikling i goodwill og andre rettigheter og avskrivninger for Sponsor Service konsernet. Tall i 1000 NOK.

Regnskapstall er hentet fra (Proff Forvalt, 2022).

Nedskrivning av rettigheter

Sponsor Service balanseførte rettigheter de hadde kjøpt opp, som blant annet TV/medierettigheter. De ble balanseført til verdien rettigheten ble kjøpt til, men i etterkant ble det ikke foretatt noen selvstendig vurdering av disse rettighetene. Dermed ble det ikke etablert nedskrivningsplan for disse rettighetene (Dom, 2006).

Schilit og Perler (2010) presenterer denne manipuleringsmetoden i teknikk tre under metode fire. I likhet med forrige manipuleringsmetode Sponsor Service benyttet, unngår de også her å innregne kostnader slik at resultatet blir bedre. Denne manipuleringsmetoden er deler av årsaken til at Sponsor Service ikke har bokført nedskrivninger fra 1998 til 2001. Fra 1999 var det en betydelig nedgang i markedet, og verdien til TV/medierettigheter innenfor idrettsarrangementer falt. Det ville dermed vært naturlig for Sponsor Service å nedskrive verdien på TV/medierettighetene i henhold til verdifallet i markedet.

Sponsor Service manipulerte regnskapet ved å øke inntektene og redusere kostnadene. Gjerningspersonene benyttet metode én av Schilit og Perler, som å resultatføre inntekter for tidlig, og metode fire, som er å flytte kostnader til en senere periode. Dermed samstemmer manipuleringsmetodene i denne regnskapsskandalen hos Sponsor Service med manipuleringsmetodene av Schilit og Perler (2010). Regnskapsmanipuleringen ført til økt resultat i nåværende periode, som var målet med manipuleringen.

5.2.3 Resultatkvalitetsanalyse – Steg 4 – Røde flagg

Vi vil nå presentere røde flagg hos Sponsor Service fra 1998 til 2001. Vi har tatt i bruk årsrapportene fra 1998 til 2001 og rettsdokumentene for å gjøre en vurdering av relevans for de generelle røde flaggene i regnskapsskandalen hos Sponsor Service. I tabell 24 presenterer vi de generelle røde flaggene, og i hvilken grad de er relevant for regnskapsskandalen i Sponsor Service. Det var flere forhold hos Sponsor Service som tilsa at regnskapsmanipulering var utført, noe som vises ved at flere av de generelle røde flaggene ikke er satt til lav. Sponsor Service gjorde betydelig endringer i estimater for inntektsføring av provisjon på starten av 2000-tallet. I tillegg hadde de store likviditetsproblemer. Dette førte til stadig opptak av lån og endring i kapitalstruktur. Sponsor Service praktiserte

bonusavtaler til ledelsen basert på resultatet. Som følge av manipuleringen ble notene til konsernet uklare og kompliserte.

Tabell 24: Generelle røde flagg og spesifikke hendelser for Sponsor Service konsernet.

<i>Generelle røde flagg</i>	<i>Grad av relevans</i>	<i>Kommentar</i>
Brudd på lånebetingelser	Moderat	De hadde store likviditetsproblemer og tok derfor nye lån. Ble ikke enig med Nordea om ordning like før konkurs i 2003.
Svake styrer	Lav	Konsernsjefen satt i styret, og styret var nok delvis klar over praksisen i Sponsor Service.
Komplisert og uoversiktlig selskapsstruktur	Lav	Mange selskaper i konsernet, men ikke uoversiktlig.
Skifte av revisor	Lav	Intet skifte av revisor.
Svak internkontroll	Lav	Ingen mangel på internkontroll ut ifra våre opplysninger.
Ikke «normale» revisjonsberetninger	Lav	Ingen ikke «normale» revisjonsberetninger fra 1998 til 2001.
Uklare og unødvendige kompliserte noter	Moderat	Lav informasjonskvalitet i notene, som presentert under steg 1-3 i resultat kvalitets-analyse.
Året før børsnotering (IPO)	Lav	Ingen planer om børsnotering.
Endringer i regnskapsprinsipper og/eller estimater	Høy	Betydelige endringer i estimater rundt provisjon fra sponsoravtaler.
Endring mot slutten av et regnskapsår	Lav	Ingen betydelige endringer i regnskapet mot slutten av året.
Økonomisk krise	Høy	Likviditetsproblemer.
Endring i kapitalstruktur	Moderat	Stadig vekk aksjeemisjoner, men dette var på grunn av kapitalbehov.

Skifte i ledelsen	Lav	Samme konsernsjef i hele perioden. Noen utskiftninger i ledelsesposisjoner året før konkurs.
Endring i lover og forskrifter	Lav	Ingen endring i lover eller forskrifter.
Implementering av insentiver for ledelsen	Moderat	Ledelsen hadde bonusavtaler.

Endringer i regnskapsprinsipper og/eller estimater

Sponsor Service endret estimatet for inntektsføring av provisjon fra sponsoravtaler. Først i 1999, hvor de inntektsførte 60 prosent umiddelbart og periodiserte 20 prosent. I 2000 ble inntektsføringen enda mer aggressiv, og de inntektsførte 75 prosent med en gang og 25 prosent ble periodisert (Dom, 2006). Endringene skjedde i en periode hvor etterspørselen etter sponsorvirksomhet begynte å falle. Interessen rundt sponsing var ikke like stor, og for at Sponsor Service skulle ha vekst i inntekter måtte de gjøre endringer. Dette førte til den aggressive inntektsføringen som er nevnt over, hvor estimatet for umiddelbar inntektsføring ble overvurdert. Det er urovekkende at denne praksisen har blitt godkjent av ekstern revisor. Revisor har heller ikke opplyst om denne aggressive inntektsføringen i revisjonsberetningen. I rettsaken mot revisoren til Sponsor Service i 2009 ble revisor dømt til 60 dagers fengsel og to år prøvetid (Dom, 2009). Dette viser at det ble utført mangelfull revisjon av Sponsor Service.

Økonomisk krise

Sponsor Service ønsket å ekspandere virksomheten ved opprettelse av utenlandske datterselskaper og oppkjøp av konkurrenter (Dom, 2006). Tabell 25 viser tydelig at ekspansjonen ikke kunne finansieres gjennom drift, siden kontantstrømmen fra operasjonelle aktiviteter var negativ i de fleste årene. Dermed ble det finansiert gjennom aksjeemisjoner og opptak av lån. Ved søknad om opptak av lån måtte Sponsor Service legge ved sitt regnskap. Regnskapstallene måtte tilfredsstille bankens krav for at de skulle få ta opp lån, og dette førte til manipulering av regnskapet (Dom, 2006). Manipuleringen av regnskapet førte til at utbetalinger som var basert på resultatet, som bonus, utbytte og skatt, måtte betales før innbetalingen fra inntektene kom. Både ekspansjonen og manipuleringen førte dermed til likviditetsproblemer for Sponsor Service. Likviditetsproblemet og stadig opptak av lån gjorde

Sponsor Service helt avhengig av betydelige inntekter for å overleve. Det var derfor ubeleilig at det var en nedgang i markedet i samme periode, noe som førte til lavere etterspørsel. Rett før konkursen i februar 2003 var Sponsor Service i møter med Nordea angående en ordning for lånene, siden Sponsor Service hadde betydelige likviditetsproblemer. De ble ikke enig med Nordea, og dette var en av grunnene til at Sponsor Service like etterpå ble slått konkurs (Dom, 2006).

Dette viser at økonomiske krise stod helt sentralt i regnskapsskandalen i Sponsor Service. Som følge av dette kunne det hjulpet til å avdekke regnskapsmanipuleringen på et tidligere tidspunkt. Røde flagg som brudd på lånebetingelser og endring av kapitalstruktur kunne hjulpet til å avdekke den økonomiske krisen i konsernet.

Tabell 25: Kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter for Sponsor Service konsernet. Tall i 1000 NOK.

År	1998	1999	2000	2001
Kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter	-4 279	28 820	-50 765	-1 293
Netto endring i kassekreditt	21 002	-11 835	55 126	32 155

Regnskapstall er hentet fra årsrapportene til Sponsor Service ASA fra 1998 til 2001.

Implementering av insentiver for ledelsen

I årsrapportene til Sponsor Service rapporteres det at konsernsjefen i Sponsor Service har bonusavtale, og at konsernsjefen og flere andre i ledelsen har kjøpsopsjoner på aksjer (Sponsor Service ASA, 2002). I dommen fra 2006 meddeles det at også økonomidirektøren i Sponsor Service har mottatt bonus (Dom, 2006). Det er derfor naturlig å tro at det er flere andre i ledelsen som også har bonusavtaler. I tillegg har også konsernsjefen eierinteresser i morselskapet i konsernet. Det er uklart hvor lenge disse bonusavtalene har eksistert, men dette kan ha vært insentiver for konsernsjefen og økonomidirektøren til å utføre regnskapsmanipulering. Dette samstemmer med teorien til Petersen, Plenborg og Kinserdal (2017). Nedgangen i markedet ville tilsi lavere inntekter, og dermed lavere bonuser og utbytte. Manipulering av regnskapet ville muliggjøre utbetaling av høye bonuser og utbytte.

Videre vil vi presentere relevante røde flagg relatert til regnskapsposter, både røde flagg relatert til inntekter og relevante regnskapsposter, og røde flagg relatert til kostnader og relevante balanseposter.

Rødt flagg ved manipulering av inntekter

Tabell 26 viser at driftsresultatet har en jevn vekst, mens kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter er negativ i de fleste år. Dette viser at Sponsor Service har en betydelig vekst i inntekter uten at innbetalingene kommer, noe som er et klart tegn på at Sponsor Service har bokført høyere inntekter enn reelt. Dette anses som et rødt flagg for Sponsor Service. Dette samstemmer med teorien til Heskestad (2014), ettersom driftsresultatet ikke samstemmer med kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter.

Tabell 26: Driftsresultat og kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter for Sponsor Service konsernet. Tall i 1000 NOK.

År	1998	1999	2000	2001
Driftsresultat	17 978	24 574	41 360	46 567
Kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter	-4 279	28 820	-50 765	-1 293

Regnskapstall er hentet fra (Proff Forvalt, 2022) og årsrapportene til Sponsor Service ASA fra 1998 til 2001.

Rødt flagg relatert til skyldig sponsortilskudd

Andelen av provisjonen fra sponsoravtaler som skal periodiseres over kontraktstiden balanseføres under skyldig sponsortilskudd, og regnes som en uopptjent inntekt. Ved beregning av skyldig sponsortilskudd må Sponsor Service gjøre en rekke vurderingen. Et rødt flagg relatert til skyldig sponsortilskudd er at skyldig sponsortilskudd (uopptjent inntekt) i prosent av salgsinntekter er lavere enn tidligere år og det som er vanlig i bransjen (Heskestad, Manipulering av inntekter og "røde flagg", 2014). Vi har ingen bransjetall å sammenligne med, men tabell 27 presenterer tall fra konsernregnskapet til Sponsor Service. Tabellen viser betydelig endring fra 1999 til 2000, hvor Sponsor Service har en betydelig økning i salgsinntekter og en betydelig nedgang i skyldig sponsortilskudd. Dette følger av endring til enda mer aggressiv inntektsføring, hvor konsernet gikk fra 60 til 75 prosent umiddelbar inntektsføring. Ved denne endringen overvurderte Sponsor Service estimatet for umiddelbar

inntektsføring, som førte til undervurdering av skyldig sponsortilskudd. Dette skapte et misvisende bilde av inntektene til Sponsor Service. Utviklingen i skyldig sponsortilskudd i prosent av salgsinntekter fra 1999 til 2000 anses som et rødt flagg, og kunne hjulpet å avdekke manipulering av inntekter tidligere.

Vi ser dog av tabell 27 at endringen fra individuelle prosjektregnskap per avtale til 60 prosent umiddelbar inntektsføring i 1999 ga lite utslag på skyldig sponsortilskudd i prosent av salgsinntekter. Dette kan tyde på at denne endring ikke førte til et mer misvisende bilde av inntektene i Sponsor Service.

Tabell 27: Skyldig sponsortilskudd i prosent av salgsinntekter for Sponsor Service konsernet.
Tall i 1000 NOK.

År	1998	1999	2000	2001
Salgsinntekter	284 030	401 118	678 110	784 328
Skyldig sponsortilskudd	63 457	90 648	50 115	63 842
Skyldig sponsortilskudd i prosent av salgsinntekter	22 %	23 %	7 %	8 %

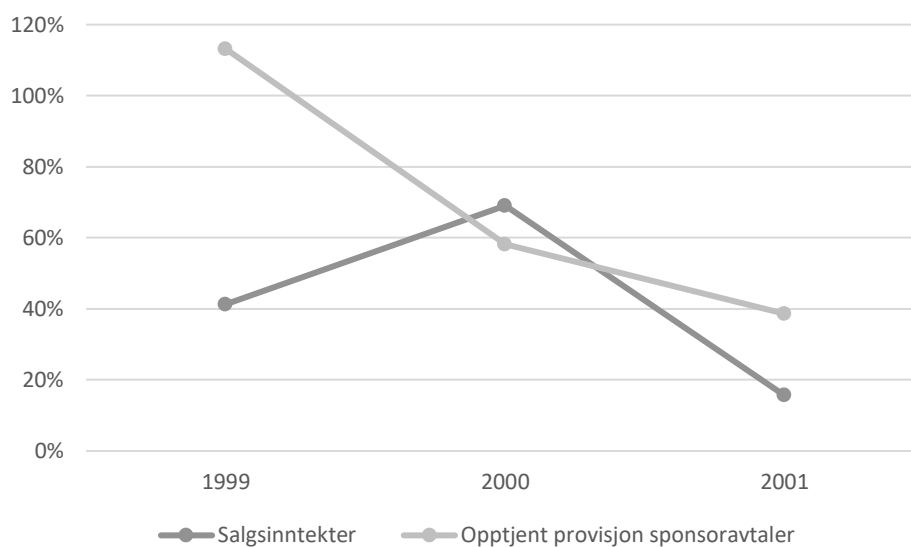
Grunntall er hentet fra (Proff Forvalt, 2022).

Rødt flagg relatert til opptjent provisjon sponsoravtaler

Sponsor Service bokførte ufakturert inntekt fra provisjon fra sponsoravtaler under balanseposten opptjent provisjon sponsoravtaler. Figur 8 presenterer prosentvis endring for regnskapspostene salgsinntekter og opptjent provisjon sponsoravtaler. Både i 1999 og 2001 er veksten i opptjent provisjon sponsoravtaler betydelig høyere enn veksten i salgsinntekter. I 2000 er veksten i opptjent provisjon sponsoravtaler litt lavere enn veksten i salgsinntekter. Veksten i opptjent provisjon sponsoravtaler er dog betydelig i alle årene. Denne veksten skyldes inntektsføring av avtaler under arbeid, altså avtaler Sponsor Service mener er opptjent, men hvor avtalen ikke er utarbeidet eller signert. Før 2000 ble stort sett alle avtaler signert innen kort tid. Fra 2000 var det en nedgang i markedet for sponsorvirksomhet, så færre avtaler ble signert. I tillegg var avtalen mer komplekse på grunn av ekspansjon til andre europeiske land (Dom, 2006). Markedet viser dermed nedgang, mens Sponsor Service fortsatt har en betydelig økning i opptjent provisjon sponsoravtaler. Det burde man være observant

på. Kontantstrømmen fra operasjonelle aktiviteter sammenlignet med driftsresultatet, som vist i tabell 26, viser at Sponsor Service har innregnet betydelig inntekter uten å motta betaling. Utviklingen i opptjent provisjon sponsoravtaler tatt i betraktning av markedsforhold anses som et rødt flagg for Sponsor Service, noe som stemmer med teorien til Heskestad (2014). Dette røde flagget kunne hjulpet til å avdekke manipulering av inntektene tidligere.

Figur 8: Prosentvis endring i salgsinntekter og opptjent provisjon sponsoravtaler.

Grunntall er hentet fra (Proff Forvalt, 2022).

Manglende avsetning til tap på kundefordringer

Tabell 28 viser at Sponsor Service avsatte for tap på kundefordringer i 1998, men ikke de påfølgende årene. Med tanke på den betydelige inntektsveksten er det underlig hvordan Sponsor Service ikke har avsatt til tap. Den betydelige inntektsveksten skyldes dog i stor grad manipulering av inntekter. Dermed er reelle inntekter til Sponsor Service ikke like mye. Selv når man utelukker manipulering av inntektene er det vanskelig å tro at alle avtaler ble betalt, og det burde dermed vært avsatt til tap på kundefordringer uansett. Manglende avsetning til tap på kundefordringer anses som et rødt flagg i regnskapet til Sponsor Service. Dette anses også som et rødt flagg av Schilit og Perler (2010). Manglende tapsavsetning gir dog ingen tydelig indikasjon på regnskapsmanipulering i Sponsor Service. Dette følger av at avsetning

til tap på kundefordringer og kundefordringer er lite involvert i manipuleringen av regnskapet i Sponsor Service.

Tabell 28: Kundefordringer, opptjent provisjon sponsoravtaler og avsetning til tap på kundefordringer for Sponsor Service konsernet. Tall i 1000 NOK.

År	1998	1999	2000	2001
Kundefordringer	76 572	83 151	77 099	85 220
Opptjent provisjon sponsoravtaler	46 097	98 265	155 367	215 399
Avsetning til tap på kundefordringer	798	0	0	0

Regnskapstall er hentet fra (Proff Forvalt, 2022).

Betydelig økning i enkelte balanseposter

Sponsor Service har en betydelig økning i balanseposten goodwill og andre rettigheter fra 1998 til 1999, som vist i tabell 29. Dette skyldes innregning av utgifter, deriblant lønn, fra avsluttede prosjekter som goodwill. Dette anses som feilaktig balanseføring, siden disse utgiftene skulle blitt kostnadsført umiddelbart. I tillegg kommer det frem i dommen fra 2006 at Sponsor Service ikke hadde gode rutiner for avskrivning eller nedskrivning av disse balanseførte utgiftene (Dom, 2006). Sponsor Service unngår dermed å kostnadsføre disse utgiftene umiddelbart, og konsernet har heller ingen plan for hvordan det skal kostnadsføres i fremtiden. Dette fører til høyere resultat enn reelt og regnskapet blir misvisende. Denne utviklingen i balanseposten anses som et rødt flagg i regnskapet til Sponsor Service, noe som samstemmer med teorien til Schilit og Peler (2010). Dette røde flagget kunne hjulpet til å avdekke manipulering av balansen og kostnadene tidligere.

Tabell 29: Goodwill og andre rettigheter for Sponsor Service konsernet. Tall i 1000 NOK.

År	1998	1999	2000	2001
Goodwill og andre rettigheter	27 254	78 626	69 073	63 726

Regnskapstall er hentet fra (Proff Forvalt, 2022).

Manglende nedskrivning

Sponsor Service eier flere TV/medierettigheter innenfor idrett. Fra 1999 var det en nedgang i markedet hvor TV/medierettigheter innenfor idrett falt i verdi (Dom, 2006). Sponsor Service rapporterte ingen nedskrivninger fra 1998 til 2001, som vist i tabell 30. Sponsor Service har dermed unnlatt å vurdere verdien på TV/medierettighetene og unnlatt å nedskrive de. På den måten unngår de å innregne kostnaden i resultatet. Resultatet blir dermed bedre enn reelt, og regnskapet blir misvisende. Manglende nedskrivning anses som et rødt flagg for Sponsor Service, og kunne hjulpet til med å avdekke manipulering av kostnadene på et tidligere stadium. Dette anses også som et rødt flagg av Heskestad (2014).

En rapport av Lars-Erik Nygaard fra 2004 presenterer at Sponsor Service måtte gjøre store nedskrivninger av balanseførte verdier våren 2002. Dette førte til dårligere regnskapstall enn budsjettet i 2002, og var starten på utviklingen som førte til konkurs i 2003 (Nygaard, 2004).

Tabell 30: Nedskrivning for Sponsor Service konsernet.

År	1998	1999	2000	2001
Nedskrivning	0	0	0	0

Regnskapstall er hentet fra (Proff Forvalt, 2022).

Det er flere generelle røde flagg hos Sponsor Service. Betydelig endring i estimater og store likviditetsproblemer gir en klar indikasjon på at regnskapsmanipulering kan foreligge. I tillegg eksisterer det en rekke røde flagg relatert til regnskapsposter hos Sponsor Service. De røde flaggene er spesielt tydelig fra 1999, siden markedet har en nedgang og Sponsor Service fortsetter å vokse. Analysen viser at det eksisterer flere røde flagg som burde blitt avdekket tidligere, og dermed bidratt til å avdekke regnskapsmanipuleringen på et tidligere tidspunkt.

5.2.4 Gjerningspersonene bak regnskapsmanipulering

Vi anser konsernsjefen som hovedpersonen bak regnskapsmanipulering. Det er han som er initiativtaker til manipuleringen og som oftest beslutter de skjønsmessige vurderingene. I tillegg har han mest å vinne gjennom bonus og utbytte. Økonomidirektøren er også betydelig

involvert, men han er underordnet konsernsjefen og må i de fleste tilfeller stole på hans vurderinger.

Konsernsjefen var ingen kjent forretningsperson før opprettelsen av Sponsor Service i 1982. Han var med å stifte selskapet og var konsernsjef helt frem til rett før konkursen. I dommen fra 2006 fremstilles konsernsjefen som en leder med sterk driv og ambisiøse mål. Han var også for optimistiske med tanke på skjønsmessige vurderinger og likviditetssituasjonen til konsernet (Dom, 2006). I tillegg ble det stadig gjort tiltak for å pynte på regnskapet, som blant annet endring til mer aggressiv inntektsføring både i 1999 og 2000. Det virker dermed som egenmotivasjonen for å oppnå fortjeneste var høy. Konsernsjefen var en av eierne med største eierandel i morselskapet, og i tillegg hadde han avtale som tilsa at han skulle få bonus på 2,5 prosent av resultat før skatt. Som følge av dette var konsernsjefen en av de som hadde mest å vinne ved regnskapsmanipuleringen (Sponsor Service ASA, 2002). Det vil være naturlig å tenke at konsernsjefen derfor hadde behov for pengene, selv om det ikke har kommet tydelig frem i informasjonen vi har. Det var flere store selskapet med betydelige eierandeler i morselskapet i tillegg til konsernsjefen, som blant annet Telenor og Schibsted (Sponsor Service ASA, 2002). De var trolig interessert i positive regnskapstall, noe som kan ha skapt et press på konsernsjefen til å skape resultater. Dette viser at flere av kjennetegnene til Olsen (2007) passer med kjennetegnene til konsernsjefen.

Det kommer frem i dommen fra 2006 at økonomidirektøren mottok bonus basert på resultatet. Allikevel varslet økonomidirektøren konsernsjefen ved flere anledninger om den økonomiske situasjonen i konsernet, uten å bli hørt (Dom, 2006). Det kan virke som økonomidirektøren også hadde en egenmotivasjon for å motta bonus, men at motivasjonen ikke var like stor som hos konsernsjefen. Dermed passer ikke økonomidirektørene like godt til kjennetegnene ved gjerningspersoner i mislighetssaker av Olsen (2007).

Konsernsjefen anses som hovedperson og initiativtaker til regnskapsmanipulering, men økonomidirektøren er delaktig i økonomiske avgjørelser og anses også som gjerningsperson. Høy egenmotivasjon, behov for penger og press kjennetegner konsernsjefen, noe som

samstemmer med kjennetegnene til gjerningspersoner i mislighetssaker. Økonomidirektøren passer ikke i like stor grad, da han kun kjennetegnes ved høy egenmotivasjon.

5.2.5 Årsaker til regnskapsmanipuleringen

Konsernsjefen fikk personlig gevinst av regnskapsmanipuleringen gjennom økt bonus og utbytte. Økonomidirektøren mottok økt bonus. Dermed utførte de regnskapsmanipulering for å maksimere personlig gevinst. Nå skal vi presentere hvorvidt «miljøet» for regnskapsmanipulering var til stede ved hjelp av mislighetstriangelet, og om forutsetningene for regnskapsmanipulering er oppfylt.

Mislighetstriangelet

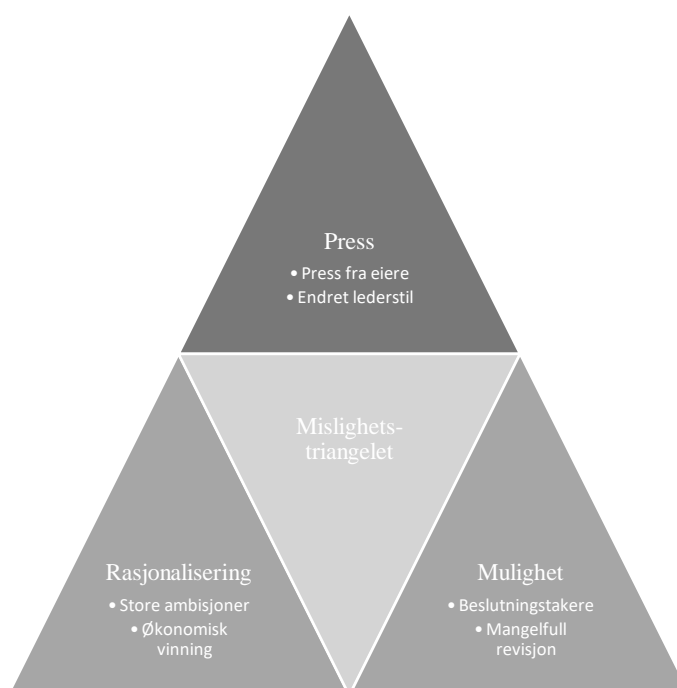
Store eiere som Telenor og Schibsted kan ha skapt et press på konsernsjefen om å levere gode resultater, som nevnt over. Etter nedgangen i markedet skal lederstilen til konsernsjefen ha endret seg til autoritær og egenrådig (Dom, 2006). Denne autoritære og egenrådige lederstilen hos konsernsjefen kombinert med hans ambisiøse mål for Sponsor Service kan ha skapt et press på økonomidirektøren til å pynte på regnskapstallene.

I natur av deres stilling har konsernsjefen og økonomidirektøren kontroll over og er beslutningstaker i alle betydelige skjønnsmessige vurderinger og andre betydelige økonomiske beslutninger i konsernet. Som følge av dette var det konsernsjefen som blant annet vurderte hvorvidt en avtale var opptjent (Dom, 2006). I tillegg ble det utført mangelfull revisjon av eksternt revisor (Dom, 2009). Disse faktorene muliggjør manipulering av regnskapet i Sponsor Service.

Konsernsjefen hadde store ambisjoner for Sponsor Service. Ved å manipulere av regnskapet fikk Sponsor Service gjennomført aksjeemisjoner og opptak av lån, og unngikk konkurs. På den måten kunne de store ambisjonene fortsatt oppfylles i fremtiden. I tillegg vinner både konsernsjefen og økonomidirektøren på manipulering av regnskapet gjennom bonuser og utbytte. Disse faktorene er med på å rettferdiggjøre valget om å manipulere regnskapet til Sponsor Service.

Analysen viser at press er til stede i mindre grad i regnskapsskandalen i Sponsor Service. Mulighet og rettferdiggjøring er derimot tydelig til stede. Dette samstemmer med teorien til Petersen, Plenborg og Kinserdal (2017), ettersom forholdene foreligger i en viss grad i regnskapsskandalen i Sponsor Service.

Figur 9: Mislighetstriangelet for Sponsor Service konsernet.

Forutsetninger

Konsernsjefen og økonomidirektøren handler i egeninteressen ved å manipulere regnskapet, slik at de kan oppnå suksess, bonuser og utbytte. Dette påfører kreditorene agentkostnader ved at Sponsor Service sine betydelige likviditetsproblemer skaper etter hvert problemer ved nedbetaling av gjeld. Dette viser at det eksisterer en interessekonflikt mellom konsernsjefen og økonomidirektøren på den ene siden, og kreditorer på den andre siden.

Konsernsjefen og økonomidirektøren sitter med vesentlig bedre informasjon om den økonomiske situasjonen i Sponsor Service enn kreditorene. Ved søknad om lån måtte

Sponsor Service legge ved regnskapet sitt, men dette var et manipulert og misvisende regnskap. I tillegg hadde ikke kreditorer informasjon om likviditetssituasjonen i Sponsor Service, som etter hvert ble kritisk. Det eksisterer dermed informasjonsasymmetri mellom partene.

Ved utarbeidelse av regnskapet til Sponsor Service er det flere skjønsmessige vurderinger, som blant annet ved fordeling av provisjon mellom resultat og balanse, og ved selvstendig vurdering av eiendeler som skal nedskrives. Sponsor Service velger å utnytte disse skjønsmessige vurderingene til sin fordel og manipulerer regnskapet slik at det blir bedre enn reelt. Dermed er forutsetningen om rapporteringsfrihet oppfylt.

Analysen viser at forutsetningene for regnskapsmanipulering er oppfylt, ettersom rettferdiggjøring er oppfylt i mislighetstriangelet. Dette funnet samstemmer med teorien til Baksaas og Stenheim (2020).

Som følge av regnskapsmanipulering mottok konsernsjefen økt utbytte og bonus, og økonomidirektøren mottok økt bonus. Motivet var dermed å maksimere personlig gevinst. Mulighet og rasjonalisering er tydelig til stede i regnskapsskandalen i Sponsor Service. Press er i mindre grad til stede, dog kan de store eierne og lederstilen til konsernsjefen ha skapt et press. Dette viser at ikke alle forholdene må være tydelig til stede for at regnskapsmanipulering kan foreligge. Forutsetningene om interessekonflikt, informasjonsasymmetri, rapporteringsfrihet og rettferdiggjøring oppfylt.

5.2.6 Konklusjon på analyse av regnskapsmanipulering med røde flagg i Sponsor Service

Sponsor Service bruker fire manipuleringsmetoder for å pynte på regnskapet og villedde regnskapsbrukeren, hvor to av metoden økte inntektene og de to andre reduserte kostnadene. Gjerningspersonene økte inntektene ved å resultatføre inntekter for tidlig, som er metode én av Schilit og Perler (2010). Videre reduserte de kostnadene ved å flytte kostnader til en senere periode, som er metode fire av Schilit og Perler (2010). Dette førte til høyere resultat i

nåværende periode, som var målet med regnskapsmanipuleringen. Analysen viser at manipuleringsmetodene i denne regnskapsskandalen samstemmer med manipuleringsmetodene presentert av Schilit og Perler (2010).

Det eksisterte flere generelle røde flagg hos Sponsor Service. Endring av estimater til inntektsføring og økonomisk krise i konsernet stod sentralt i regnskapsskandalen i Sponsor Service. Begge disse røde flaggene ville hjulpet til å avdekke regnskapsmanipulering på et tidligere stadium. I tillegg hadde konsernsjef og økonomidirektør insentiv til å gjennomføre regnskapsmanipulering på grunn av bonusavtaler, noe som samstemmer med teorien til Petersen, Plenborg og Kinserdal (2017). Det eksisterer også en rekke røde flagg tilknyttet postene i regnskapet til Sponsor Service. Disse røde flaggene ble tydelige fra 1999, hvor markedet hadde en nedgang og Sponsor Service fortsatt å vokse. Flere av de røde flaggene inntraff i samme regnskapsår, noe som forsterker muligheten til å oppdage de. Ved å være observant på disse røde flaggene kunne man avdekket regnskapsmanipuleringen på et tidligere stadium.

Konsernsjefen kjennetegnes ved høy egenmotivasjon, behov for penger og press. Dette samstemmer godt med kjennetegnene for gjerningspersoner i mislighetssaker. Økonomidirektøren samstemmer i mindre grad med disse kjennetegnene, siden han kun kjennetegnes ved høy egenmotivasjon. Konsernsjefen og økonomidirektøren mottok utbetalinger dersom selskapet gikk bra. Som følge av dette ønsket de å maksimere personlig gevinst. Press var til stede i mindre grad enn mulighet og rasjonalisering. Allikevel var alle forholdene i mislighetstriangelet til stede i en viss grad, noe som samstemmer med teorien til Petersen, Plenborg og Kinserdal (2017). Avslutningsvis viser analysen at forutsetningene for regnskapsmanipulering er til stede i regnskapsskandalen i Sponsor Service. Dette samstemmer med teorien til Baksaas og Stenheim (2020).

5.3 Nedre Romerike Vannverk

Vi vil i dette delkapittelet presentere analysen av regnskapsmanipulering med røde flagg i NRV. Analysen er basert på regnskapstall fra 2000 til 2005, siden dette er årene vi har fått tilgang til regnskapstall og årsrapporter. I denne saken var det flere selskaper som var

involvert, hvor spesielt AS Sentralrenseanlegget RA-2 (RA-2) sto sentralt sammen med flere mindre og større leverandører. Vi vil ta utgangspunkt i NRV, da metodene som ble brukt i NRV og RA-2 er mye av det samme.

5.3.1 Resultat kvalitetsanalyse – Steg 1 til 3

Formålet til NRV er å levere vann til eierkommunene. Det er hovedsakelig kun eierkommunene som er kundene til NRV. Regnskapsstrategien til selskapet er å følge formålet til virksomheten, hvor fortjenesten skal komme eierkommunene til gode ved at prisen fastsettes deretter. Eventuelle investeringer skal gjøres etter eierkommunene sine interesser, og skape merverdi for selskapet, som igjen vil komme eierne til gode (Nedre Romerike Distriktsrevisjon, 2007).

Salgsinntekter og varekost

Salgsinntektene består hovedsakelig av salg av vann til de ulike eierkommunene. Faktureringen til kommunene foretas på grunnlag av den vedtatte prisen og målt vannforbruk. Det er generalforsamlingen som setter prinsippene for vannlevering og prisberegning mellom selskapet og eierkommunene. Eventuelt overskudd skal komme kundene til gode når prisfastsettelsen blir gjort for det kommende året (Nedre Romerike Distriktsrevisjon, 2007). Ved å se på inntektene kan vi ikke se noe unaturlig, da inntekten gjenspeiler det målte vannforbruk og pris som er vedtatt for det aktuelle året.

Varekostnadene består av kostnader knyttet til de ulike vannverkene. Behovet for nytt utstyr, vedlikehold og reparasjon ved uforutsette ting vil alltid være der. I notene får vi oppgitt en fordeling over hva kostnadene gjelder. Uten å ha inngående kunnskap er det ikke mulig å si om det som er bokført faktisk gjelder kostnader knyttet til vannverket. Fra 2000 til 2001 er det en økning i varekostnad fra 25,7 millioner kr til 39,1 millioner kr. Det oppgis i notene at dette er arbeid for 5 millioner kr i 2020 som ikke kunne utføres, og som ble overført til 2021 (Nedre Romerike Vannverk AS, 2002) Fortsatt er det en økning på nesten 10 millioner kr i oppgraderinger som ikke forklares nærmere i notene. Det er derimot ikke unaturlig at varekostnadene vil variere, da blant annet behovet for vedlikehold av anleggene vil være ulikt fra år til år. Vi anser salgsinntekter og varekostnader som kritiske regnskapsposter, både med tanke på størrelse på beløpene i regnskapet, men også ut ifra betydningen det har for driften.

Tabell 31: Salgsinntekter og varekostnad for Nedre Romerike Vannverk. Tall i 1000 NOK.

År	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Salgsinntekter	71 778	75 258	77 284	78 514	81 745	70 806
Varekostnad	25 725	39 118	34 543	33 069	33 323	24 923

Regnskapstall er hentet fra (Proff Forvalt, 2022).

Kundefordringer og leverandørgjeld

Faktureringen av vannforbruk skjer etterskuddsvis, men periodiseres inn i riktig periode. I balansen blir kundefordringer og andre fordringer oppført til pålydende etter fradrag for avsetning til det forventede tap. Vi kan ikke se ut ifra regnskapet og notene at det er gjort noen større avsetninger til tap på kundefordringer. Hvis det er gjort slike avsetninger burde det blitt spesifisert bedre i notene. Det er kommunene som er kunden til NRV, hvor kommunen viderefakturerer til sluttbrukeren (Nedre Romerike Vannverk AS, 2002). Av den grunn er det liten risiko knyttet til kundefordringene i NRV, da vi anser kommunen som en sikker betaler. Ut ifra vurderingene vi har gjort, anser vi kundefordringene som en kritisk regnskapspost, hvor behovet for avsetning for tap vil være liten.

NRV har ulike leverandører som benyttes til ulike investeringer og oppgraderinger. Vedlikeholdsutgifter kostnadsføres etter hvert som de påløper (Nedre Romerike Vannverk AS, 2002). NRV har en solid økonomi og kan betjene sin leverandørgjeld uten stor risiko. Ettersom NRV gjennomfører større investeringer og andre innkjøp gjennom et år vil leverandørgjeld være en kritisk regnskapspost.

Tabell 32: Kundefordringer og leverandørgjeld for Nedre Romerike Vannverk. Tall i 1000 NOK.

År	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Kundefordringer	11 511	10 399	8 930	9 057	10 779	9 588
Leverandørgjeld	7 777	7 140	27 214	22 134	22 945	14 476

Regnskapstall er hentet fra (Proff Forvalt, 2022).

Obligasjonslån og gjeld til kredittinstitusjoner

Investering og andre kjøp til driften finansieres enten gjennom den løpende driften eller ved opptak av lån. Obligasjonslån og gjeld til kredittinstitusjoner er for å finansiere de ulike investeringene som er gjort (Nedre Romerike Vannverk AS, 2002). I de aktuelle årene er det

betydelige beløp som gjelder nedbetaling av langsiktig gjeld, hvor obligasjonslån står for den største reduksjonen. Økning i gjeld til kredittinstitusjoner i 2002 gjelder opptak av lån på 25 millioner kr, men det er ikke spesifisert i notene hva finansieringen skal benyttes til. NRV kan på bakgrunn av at gjelden reduseres vise til en solid økonomi, hvor kontantstrømmen viser at utbetalinger ved kjøp av varige driftsmidler hovedsakelig blir finansiert av den løpende driften (Nedre Romerike Vannverk AS, 2003). På bakgrunn av disse punktene, og at langsiktig gjeld er en større post i balansen anser vi obligasjonslån, gjeld til kredittinstitusjoner og neste års avdrag på langsiktig gjeld som kritiske regnskapsposter.

Tabell 33: Obligasjonslån, gjeld til kredittinstitusjoner og neste års avdrag på langsiktig gjeld for Nedre Romerike Vannverk. Tall i 1000 NOK.

År	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Obligasjonslån	72 650	61 870	51 090	40 310	29 530	18 750
Gjeld til kredittinstitusjoner	12 755	9 961	28 925	24 845	22 015	19 375
Neste års avdrag på langsiktig gjeld	12 865	13 610	16 110	16 110	14 860	13 420

Regnskapstall er hentet fra (Proff Forvalt, 2022).

Anleggsmidler og avskrivning

For anleggsmidlene finner vi betydelige beløp som er aktivert under tomter, bygninger og annen fast eiendom. Selskapet balansefører utvidelser og reinvesteringer som øker verdien på vannverket eller tilhørende bygninger. Eiendeler bestemt til varig eie eller bruk blir også balanseført. Anleggsmidlene vurderes til anskaffelseskost og følger da god regnskapsskikk. Videre blir anleggsmidlene avskrevet lineært over den forventede økonomiske levetiden, og eventuelt nedskrevet til virkelig verdi hvis det oppstår verdifall som ikke er forbigående (Nedre Romerike Vannverk AS, 2004). I løpet av de aktuelle regnskapsårene er det ikke foretatt noen nedskrivninger, noe som er naturlig da balansen består hovedsakelig av tomter, bygninger og annen fast eiendom.

I notene blir det opplyst at mobilt utstyr blir kostnadsført ved anskaffelse (Nedre Romerike Vannverk AS, 2003). I henhold til god regnskapsskikk skal alt over 15 tusen kr, og med en økonomisk levetid mer enn tre år aktiveres i balansen. Denne vurderingen kan føre til at varekostnadene er for høye, da noe av dette burde blitt aktivert i balansen. Hvis vi ser på anleggsmidlene er det svært lite som er balanseført utenom tomter, bygninger og annen fast

eiendom. Med tanke på driften ville det vært naturlig at flere maskiner, biler og annet utstyr ville blitt balanseført. Postene som er gjennomgått under anleggsmidler og avskrivning er derfor kritiske, da vurderingene som selskapet gjør her har stor betydning for regnskapet.

Tabell 34: Diverse anleggsmidler og avskrivninger for Nedre Romerike Vannverk. Tall i 1000 NOK.

År	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Tomter, bygninger og annen fast eiendom	185 807	173 578	182 316	179 956	179 992	174 440
Maskiner og anlegg	0	0	1 526	0	0	0
Driftsløsøre, inventar, verktøy og biler	508	481	428	1 744	1 534	6 544
Andre varige driftsmidler	0	0	0	0	0	0
Avskrivning varige driftsmidler og imaterielle	18 531	18 537	21 225	21 700	22 077	23 607
Nedskrivning av driftsmidler og imaterielle eiendeler	0	0	0	0	0	0

Regnskapstall er hentet fra (Proff Forvalt, 2022).

Lønnskostnader

Kostnader knyttet til lønn blir fordelt mellom RA-2 og NRV da de deler blant annet felles administrasjon (Nedre Romerike Vannverk AS, 2004). Denne fordelingen er oppgitt i notene for de enkelte årene. Hvordan fordelingen er gjort er en skjønnsmessig vurdering, og vil variere fra år til år. På bakgrunn av dette er lønnskostnader en kritisk regnskapspost.

Tabell 35: Lønnskostnader for Nedre Romerike Vannverk. Tall i 1000 NOK.

År	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Lønnskostnader	9 348	12 403	12 803	16 521	16 525	13 123

Regnskapstall er hentet fra (Proff Forvalt, 2022).

Skjønnsmessige vurderinger og informasjonskvalitet

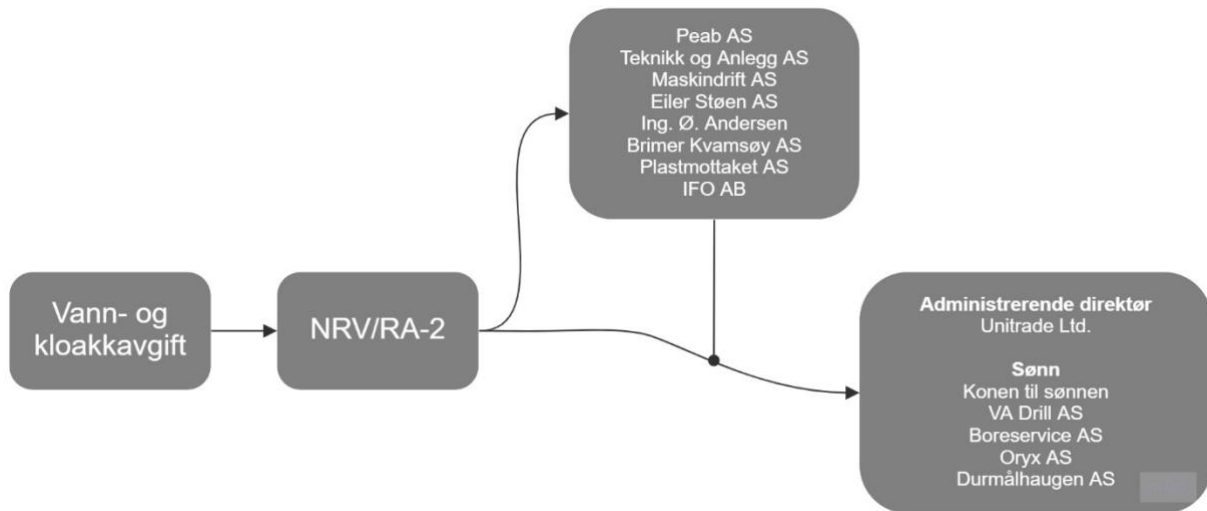
I regnskapet finner vi bruk av estimater og andre skjønnsmessige vurderinger. Her har vi vurderinger knyttet til det periodiske vedlikehold, fordelingen mellom RA-2 og NRV knyttet til lønnskostnader, avskrivning og nedskrivningsvurderinger, aktivisering av anleggsmidler og avsetning til tap på kundefordringer. Hvordan disse regnskapspostene vurderes vil gi effekt på regnskapet. NRV fører kravene som er satt etter GRS for noter, og det er ikke noter på mer enn det som er nødvendig. Hvilke investeringer som er gjort i løpet av året, og vurderingene knyttet til hva som er aktivert i balansen kommer ikke tydelig frem. Vi savner derfor mer informasjon om dette, da dette vil ha stor betydning for regnskapet, og hvordan det tolkes.

Vi vurderer regnskapspostene salgsinntekter, varekostnad, leverandørgjeld, kundefordringer, langsiktig gjeld, anleggsmidler, avskrivninger og lønnskostnader som kritiske regnskapsposter. I regnskapet er det også gjort en rekke skjønsmessige vurderinger og estimater knyttet til ulike regnskapsposter. Disse kritiske regnskapspostene sammen med de skjønsmessige vurderingene og estimater vil være hensiktsmessig å vurdere ved identifisering av manipuleringsmetode og røde flagg.

5.3.2 Manipuleringsmetode

Administrerende direktør og sønnen benyttet en rekke metoder for å tappe selskapet for penger og berike seg selv. Vi vil her gå gjennom de mest sentrale metodene som er benyttet. Ettersom regnskapsmanipuleringer ble utført omtrent fra selskapets stiftelse vil det være for omfattende å forklare hver manipuleringsmetode detaljert. Det som er klart, er at det er flere manipuleringsmetoder som har medført til den systematiske tappingen av penger fra selskapet. Pengene som har gått ut fra selskapet har blitt sluset via ulike leverandører, nærstående selskaper, direkte til administrerende direktør, eller direkte til selskaper som administrerende direktør eller sønnen eide (Nedre Romerike Distriktsrevisjon, 2007). Som vi ser ut ifra figur 10 er det et stort omfang av selskaper og personer som har vært involvert og muliggjort regnskapsmanipuleringen.

Figur 10: Pengestrøm fra NRV/RA-2 via ulike leverandører eller direkte til administrerende direktør, hans selskaper, nærstående og deres selskaper. Kilde: (Nedre Romerike Distriktsrevisjon, 2007).

Fiktiv fakturering

En sentral manipuleringsmetode som er benyttet er fiktiv fakturering for arbeid og tjenester som ikke var utført. Fakturaer ble sendt til ulike leverandører fra selskaper som var tilknyttet den administrerende direktøren. Dette ble da viderefakturert fra leverandørene til NRV (Nedre Romerike Distriktsrevisjon, 2007). Ved å benytte denne manipuleringsmetoden kan ikke disse kostnadene knyttes direkte opp mot administrerende direktør. Det vil derfor være mer krevende å oppdage regnskapsmanipuleringen. I tillegg fastsettes vannprisen, altså inntektene, ut ifra kostnadene i foregående år. Budsjettet ble da altfor romslige i forhold til det NRV i realiteten trengte (Nedre Romerike Distriktsrevisjon, 2007). Dette gjorde at fiktive kostnader kunne innregnes uten at regnskapet overskred budsjettet.

I motsetning til manipuleringsmetodene til Schilit og Perler (2010), som øker nåværende eller fremtidig resultatet, vil denne manipuleringsmetoden redusere nåværende resultatet og er ikke ment til å bedre fremtidig resultat. Dermed avviker denne manipuleringsmetoden fra manipuleringsmetodene til Schilit og Perler (2010). Regnskapsmanipulering i NRV foregikk over mange år, og dermed vil inntektene baseres på kunstig høye kostnader fra tidligere år. Av den grunn vil NRV sitt resultat påvirkes i mindre grad av denne manipuleringsmetoden enn andre selskaper.

Ulike fordeler for sønnen

Sønnen til administrerende direktør i NRV hadde en rekke fordeler som han oppnådde gjennom regnskapsmanipuleringen. Kostnader knyttet til varer og arbeid som gjaldt sønnen privat og hans selskap ble kostnadsført i regnskapet til NRV. Faktureringen for eventuelt arbeid ble gjort fra sønnen sitt selskap, slik at inntekten tilfalt han. I tillegg disponerte sønnen eiendeler som var kostnadsført i NRV, men som han ikke betalte vederlag for (Nedre Romerike Distriktsrevisjon, 2007). At eiendelene som sønnen benyttet ble kostnadsført og ikke balanseført, gjorde det ekstra krevende å holde kontroll på eiendelene. Dette er fordi resultatregnskapet blir «nullstilt» hvert år, og balanseregnskapet vil bli overført til neste år.

Denne manipuleringsmetoden vil redusere nåværende resultatet hos NRV og er ikke ment til å øke fremtidig resultat, som følge av dette avviker denne manipuleringsmetoden fra manipuleringsmetodene til Schilit og Perler (2010).

Kostnadsføring av mobilt utstyr

Utstyr som blant annet verktøy og maskiner har blitt kostnadsført, og tatt med i resultatregnskapet når investeringer er blitt gjort (Nedre Romerike Distriktsrevisjon, 2007). Egentlig burde store deler av det mobile utstyret blitt balanseført, men NRV har valgt å kostnadsføre det selv om det strider mot regnskapsloven. Kostnadsføring av mobilt utstyr samsvarer med teknikk én under metode syv av Schilit og Perler (2010), ettersom NRV velger å kostnadsføre mobilt utstyr med en gang istedenfor å avskrive det over den økonomiske levetiden.

En rekke selskaper har vært involvert og muliggjort regnskapsmanipuleringen. To av manipuleringsmetodene som er benyttet reduserer nåværende resultat og er ikke ment til å øke fremtidig resultat. På grunn av dette avviker de fra manipuleringsmetodene til Schilit og Perler (2010). Den siste manipuleringsmetoden gjerningspersonene benytter samsvarer med teknikk én under metode syv av Schilit og Perler (2010).

5.3.3 Resultat kvalitetsanalyse – Steg 4 – Røde flagg

Vi vil nå presentere de røde flaggene i regnskapet til NRV fra 2000 til 2005. I tabell 36 lister vi opp de generelle røde flaggene, og i hvilken grad de er relevant for regnskapsskandalen i NRV. Ut ifra årsrapportene fra 2000 til 2005, rettsdokumenter og granskningsrapport har vi vurdert hvor relevant de generelle røde flaggene er. Det er ikke mange forhold hos NRV som indikerer regnskapsmanipulering. Av den grunn er det fleste generelle røde flagg vurdert til lav relevans. Det er derimot mangler i styret når det kommer til habilitet og kompetanse. Videre er det store mangler i internkontrollen med dårlig arbeidsdeling og mye makt til enkeltpersoner.

Tabell 36: Generelle røde flagg hos Nedre Romerike Vannverk.

<i>Generelle røde flagg</i>	<i>Grad av relevans</i>	<i>Kommentar</i>
Brudd på lånebetingelser	Lav	Ingen lånebetingelser er brutt.
Svake styrer	Høy	Svak kontroll av styret, ingen ansatte i styret, ordførere i styret med habilitets- og kompetanseproblemer.
Komplisert og uoversiktlig selskapsstruktur	Lav	Selskapet er et enkeltstående selskap.
Skifte av revisor	Lav	Ingen endring av revisor.
Svak internkontroll	Høy	Svak internkontroll med mye makt til enkeltpersoner og mangelfull arbeidsdeling.
Ikke «normale» revisjonsberetninger	Lav	Ingen ikke «normale» revisjonsberetninger.
Uklare og unødvendige kompliserte noter	Lav	Notene er kortfattet og stort sett oversiktlige.
Året før børsnotering (IPO)	Lav	Selskapet er ikke børsnotert.

Endringer i regnskapsprinsipper og/eller estimater	Lav	Kostnadsføring av mobilt utstyr er benyttet hele tiden, og det er ikke skjedd noen endringer i prinsipp eller estimater.
Endring mot slutten av et regnskapsår	Lav	Ingen betydelige endringer mot slutten av regnskapsåret.
Økonomisk krise	Lav	Ingen økonomisk krise i selskapet.
Endring i kapitalstruktur	Lav	Ingen endring i kapitalstruktur.
Skifte i ledelsen	Lav	Ingen endringer i ledelsen.
Endring i lover og forskrifter	Lav	Ingen betydelige endringer i lover eller forskrifter.
Implementering av insentiver for ledelsen	Lav	Ingen implementering av insentiver for ledelsen.

Svakt styre

Styret hos NRV ble skiftet ut en rekke ganger, og bestod av ulike ordførere hos eierkommunene (Nedre Romerike Distriktsrevisjon, 2007). Styret har dermed ikke blitt valgt ut ifra kompetanse, men ut ifra den politiske situasjon i eierkommunene. Hvert fjerde år er det kommunevalg, noe som fører til at styret hyppig kan bli skiftet. Dette gjør at kunnskapen om selskapet er svært begrenset, noe som øker risikoen for at misligheter ikke blir oppdaget. Det er eierkommunene som skal komme med instruksjoner og kontroll av styret, men dette er krevende når styret består av ordførere med stor politisk innvirkningskraft. Ettersom styremedlemmene ikke velges ut ifra kompetanse, vil risikoen øke for at styret ikke gjennomfører en tilfredsstillende jobb. Det er heller ingen ansatte som sitter i styret. Dette kunne vært positivt, da ansatte ofte vet hva som faktisk skjer i selskapet, og kan varsle om eventuelle ting som ikke er bra. NRV har svak internkontroll. Dette viser en svakhet i styret, ettersom en av de viktigste oppgavene er å sørge for god internkontroll.

Svak internkontroll

Administrerende direktør hos NRV hadde en svært sterk posisjon i selskapet, og har hatt handlingsrom til å utføre det han vil med begrenset tilsyn både internt og eksternt (Nedre Romerike Distriktsrevisjon, 2007). At det kun er en person som i realiteten tar alle

beslutninger viser en svært svak arbeidsdeling. Det viser seg også at det kun er administrerende direktør som har hatt total oversikt over økonomien. Dette innebærer beslutninger om hvordan regnskapet skal føres, hvilke innkjøp og investeringer som skal gjøres og budsjettoppfølging (Nedre Romerike Distriktsrevisjon, 2007). At det kun er en person som i realiteten har kontroll på økonomien fra A til Å understreker poenget om svak internkontroll. Det burde blant annet være en maks grense for hva som kan kjøpes inn og investeres i uten at det må foreligge en godkjenning fra styret.

Røde flagg relatert til regnskapsposter

NRV kostnadsfører alt mobilt utstyr. Som regel skal mobilt utstyr balanseføres, fordi det stort sett har en verdi over 15 tusen kr og økonomisk levetid over tre år. NRV følger derfor ikke god regnskapskikk når det gjelder balanseføring av varige driftsmidler. Vi anser dette som et rødt flagg, noe som samstemmer med teorien til Schilit og Peler (2010), ettersom NRV har en annen avskrivningspolitikk enn det som er normalt.

Inntektene til NRV fastsettes ut ifra kostnadene i foregående år, og dermed påvirkes inntektene av kostnadene. Som følge av dette skapes det ingen sammenhenger eller utviklingstrekk i regnskapet som indikerer regnskapsmanipulering, utenom kostnadsføringen nevnt i avsnittet over. Det er derfor krevende å avdekke regnskapsmanipulering ved å se på regnskapstallene i NRV. Dette anser vi som en svakhet ved røde flagg relatert til regnskapsposter.

Svakt styre og intern kontroll er to generelle røde flagg hos NRV. Dette er røde flagg som vi mener er svært tydelig og som viser en svakhet i selskapet. Når det gjelder røde flagg relatert til regnskapsposter er det kun annen avskrivningspolitikk enn det som er normalt vi har oppdaget. Regnskapet viser ingen sammenhenger eller utviklingstrekk som indikerer regnskapsmanipulering. Dette viser en svakhet ved røde flagg tilknyttet regnskapsposter. Hos NRV er det de generelle røde flaggene som i størst grad ville kunne hjulpet å avdekke regnskapsmanipulering på et tidligere tidspunkt

5.3.4 Gjerningspersonene bak regnskapsmanipuleringen

Som tidligere gjennomgått og illustrert i figur 10 var det mange parter involvert som gjorde regnskapsmanipuleringen mulig. Vi anser administrerende direktør og sønnen som hovedpersonene bak regnskapsmanipuleringen. I rettsaken ble i tillegg PEAB AS, daglig leder i Eilert Støen AS og daglig leder/eier av Teknikk og Anlegg AS tiltalt (Dom, 2010). Vi vil fokusere på hovedpersonene, da vi har den nødvendige informasjonen for å kunne si noe om deres kjennetegn og motiver.

Administrerende direktør kjøpte flere store farmer i Afrika, som ble finansiert av pengene fra NRV. Det er ikke mulig å finansiere en slik livsstil ved hjelp av hans vanlige inntekt. Dette viser at han levde over evne. Sønnen fikk tilført store pengesummer som videre ble brukt på blant annet kjøp av tomter og eiendommer. Sønnen hadde derfor en livsstil som ikke var mulig ved hjelp av sin vanlige inntekt, noe som viser at han levde over evne. Regnskapsmanipuleringen ble utført over 30 år. Dette indikerer at administrerende direktør og sønnen hadde stort ønske og behov for penger. Dette viser at egenmotivasjonen for fortjeneste var høy hos begge to. Flere av kjennetegnene presentert av Olsen (2007) passer med kjennetegnene ved administrerende direktør og hans sønn.

Administrerende direktør og sønnen anses som gjerningspersonene i saken. Profilen deres passer til kjennetegnene ved gjerningspersoner i mislighetssaker av Olsen (2007), da begge kjennetegnes ved høy egenmotivasjon og at de levde over evne.

5.3.5 Årsaker til regnskapsmanipuleringen

Administrerende direktør og sønnen har stort behov for økonomiske midler, slik at de kan finansiere sin livsstil. Dette viser at motivet bak regnskapsmanipuleringen er å maksimere personlig gevinst. Vi skal her presentere om «miljøet» for regnskapsmanipulering var til stede ved hjelp av mislighetstriangelet, og om forutsetningene for å utføre regnskapsmanipulering er oppfylt.

Mislighetstriangelet

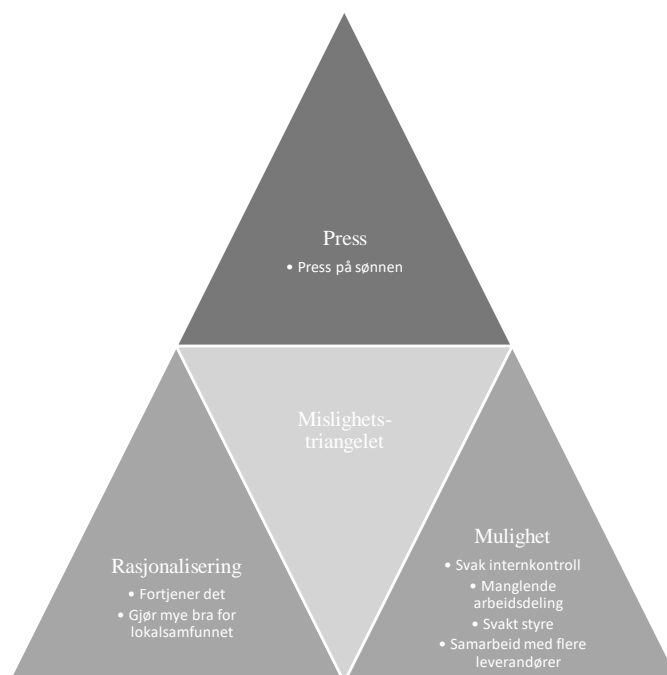
Det kan tenkes at sønnen føler et press og en forpliktelse til å være med på regnskapsmanipuleringen. Årsaken til det er at det var faren som startet med regnskapsmanipuleringen og involverte sønnen. Administrerende direktør utøver press på sine omgivelser, men det virker ikke som han har noe press på seg.

Administrerende direktøren i NRV var den eneste med total oversikt over økonomien i selskapet. Samtidig har selskapet svak internkontroll og gjerningspersonene samarbeider med en rekke leverandører om regnskapsmanipuleringen. Styret til NRV har manglende kontroll på selskapet, noe som gjør at den administrerende direktøren kan styre selskapet slik han ønsker. Dette gir administrerende direktør og sønnen mulighet til å gjennomføre regnskapsmanipuleringen.

NRV bidrar som sponsor for ulike allmennyttige formål i nærområdet, noe som øker populariteten til administrerende direktør og selskapet. Administrerende direktør mener han fortjener pengene basert på innsatsen han gjør for NRV og nærområdet.

Mulighet og rasjonalisering er til stede i regnskapsskandalen i NRV. Administrerende direktør utøver press på sønnen, men har ikke noe press på seg selv. Funnene stemmer med teorien til Petersen, Plenborg og Kinserdal (2017), ettersom forholdene er til stede i en viss grad i regnskapsskandalen.

Figur 11: Mislighetstriangelet for Nedre Romerike Vannverk.

Forutsetninger

Prinsipal-agent teorien kan anvendes i regnskapsskandalen i NRV. Agenten er den administrerende direktøren og sønnen, og prinsipalen er eierne som representerer brukene av vannet. Prinsipalen handler i egeninteresse og vil ha mest mulig økonomisk gevinst i form av penger. Eierne derimot vil ha lavest mulig pris på vannet. Kontrollfunksjoner for å redusere denne interessekonflikten er ikke blitt gjennomført, da NRV har blant annet dårlig internkontroll og mangelfulle krav for rapportering til styret og eierne. Det eksisterer dermed interessekonflikt i regnskapsskandalen i NRV.

Administrerende direktøren er den eneste med total oversikt over økonomien i NRV. Dette gir han mer informasjon enn styret, eierne og de andre ansatte. Forutsetningen om informasjonsasymmetri er dermed oppfylt.

NRV fører regnskapet etter norske regnskapsregler. Disse lovene gir rom for ulike prinsippvalg og vurderinger som påvirker regnskapet. Dette viser at forutsetning om rapporteringsfrihet er også oppfylt.

Alle forutsetningene for regnskapsmanipulering er oppfylt, ettersom rettferdiggjøring er til stede i mislighetstriangelet. Dette samstemmer med teorien til Baksaas og Stenheim (2020).

Gjerningspersonene har stort behov for økonomiske midler. Av den grunn er motivet bak regnskapsmanipulering å maksimere personlig gevinst. Administrerende direktør har ikke noe tydelig press på seg, men utøver press på sine omgivelser. Mulighet og rasjonalisering er derimot til stede i regnskapsskandalen i NRV. Forutsetningene om interessekonflikt, informasjonsasymmetri, rapporteringsfrihet og rettferdiggjøring er alle oppfylt.

5.3.6 Konklusjon på analyse av regnskapsmanipulering med røde flagg i NRV

Gjerningspersonene ville ikke kunne gjennomført regnskapsmanipulering i en slik skala uten hjelp fra en rekke leverandører. Disse opererte som mellommenn mellom NRV og selskapene som til slutt skulle ende opp med pengene. To av manipuleringsmetodene som er benyttet reduserer nåværende resultat og er ikke ment til å øke fremtidig resultat.

Manipuleringsmetodene til Schilit og Perler (2010) vil enten øke nåværende eller fremtidig resultat. Som følge av dette avviker to av manipuleringsmetodene i regnskapsskandalen i NRV fra metodene til Schilit og Perler (2010). Den siste manipuleringsmetoden som er benyttet i regnskapsskandalen i NRV samstemmer med teknikk én under metode sju av Schilit og Perler (2010), ettersom mobilt utstyr kostnadsføres umiddelbart istedenfor å avskrives over den økonomiske levetiden.

Sammensetning av styret var ikke valgt ut ifra kompetanse, men ut ifra politiske situasjonen i eierkommunene. Det var hyppig skifte av styret, og risiko for manglende kompetanse. Det var svak arbeidsdeling og administrerende direktør hadde stort handlingsrom innenfor økonomien. Svakt styret og svak internkontroll er tydelig røde flagg i regnskapsskandalen i NRV. Disse røde flaggene vil hjelpe til å avdekke regnskapsmanipuleringen på et tidligere stadium.

Ved røde flagg relatert til regnskapsposter er det kun annen avskrivningspolitikk enn det som er normalt vi har oppdaget. Det er ingen sammenhenger eller utviklingstrekk i regnskapet som indikerer regnskapsmanipulering. Dettet anses som en svakhet ved røde flagg relatert til regnskapsposter. Dette viser at vi her er avhengig av å se på de generelle røde flaggene for å oppdage regnskapsmanipulering.

Administrerende direktør og sønnen kjennetegnes ved at lever over evne og har høy egenmotivasjon. Profilen deres passer dermed med flere av kjennetegnene til gjerningspersoner i mislighetsaker presentert av Olsen (2007). De har stort behov for økonomisk midler, og har derfor som motiv å maksimere personlig gevinst. Mulighet og rasjonalisering er til stede i regnskapsskandalen. Press er til stede, men det er kun administrerende direktør som utøver press på sine omgivelser. Dette samstemmer med teorien til Petersen, Plenborg og Kinserdal (2017), ettersom forholdene i mislighetstriangelet er til stede i en viss grad i regnskapsskandalen i NRV. Analysen viser at forutsetningene om interessekonflikt, informasjonsasymmetri, rapporteringsfrihet og rettferdiggjøring oppfylt, noe som samstemmer med teorien til Baksaas og Stenheim (2020).

5.4 Finance Credit

Vi vil i dette delkapittelet presentere analysen av regnskapsmanipulering med røde flagg i Finance Credit. Det har vært flere endringer i selskapsstrukturen, og i tillegg endring av navn på flere av selskapene. Selskapsstrukturen er derfor svært uoversiktlig. Dette har gjort at vi ikke har fått tak i de nødvendige regnskapstall og årsrapporter. Derfor får vi ikke utført steg én til tre av resultat kvalitetsanalyse. Vi analysere kun de generelle røde flaggene i steg fire, siden vi ikke har regnskapstall til å analysere røde flagg relatert til regnskapsposter. Som i de andre analysene vil vi også se på manipuleringsmetode, gjerningspersonene bak regnskapsmanipulering og årsakene til regnskapsmanipulering. Analysen vil være basert på informasjon fra dommene.

5.4.1 Manipuleringsmetode

Det er benyttet en rekke manipuleringsmetoder i hovedsakelig perioden fra 1998 til 2001 for å manipulere regnskapet. Vi vil her presentere de manipuleringsmetodene som hovedsakelig er benyttet og har hatt størst påvirkning i saken.

Endring i revisorgodkjente regnskap ved rapportering til banker

Etter at revisor har godkjent regnskapet har den administrerende direktøren i samarbeid med styreleder endret regnskapet ved flere anledninger. De forfalsket regnskap med to forskjellige formål, hvor de enten endre regnskapet for å skape bedre resultat, eller flyttet på beløp uten at det ga resultateffekt. Det siste skjedde blant annet ved at beløpene som lå i annen driftsinntekt ble flyttet over til salgsinntekter, og fordringer mellom nærstående selskaper eller samme konsern ble flyttet over til kundefordringer. Tilhørende noter ble også endret. Det endrede regnskapet sammen med revisjonsberetningen ble fremlagt for banken som dokumentasjon ved opptak av lån (Dom, 2005). Ved å benytte denne manipuleringsmetoden fremsto det som at alle inntekter og fordringer gjaldt salg til eksterne kunder. De interne transaksjonene ble derfor ikke vurdert av bankene, noe det er krav om.

Schilit og Perler (2010) presenterer manipuleringsmetoder som bedrer resultatet ved regnskapstekniske metoder. Ved bruk av denne manipuleringsmetoden endrer gjerningspersonene regnskapet manuelt. Som følge av dette avviker denne manipuleringsmetoden fra manipuleringsmetodene til Schilit og Peler (2010). Risikoen og konsekvensene ved å endre på regnskapet etter revisjon vil være store, da det viser tydelig at det er blitt utført regnskapsmanipulasjon. Det er det reviderte regnskapet som blir rapportert til myndighetene, og hvis bankene i ettertid hadde sjekket opp mot dokumentasjonen de hadde fått kunne det blitt oppdaget. Dette gjelder spesielt når årsresultatet ikke samsvarer med det som er innrapportert.

Nærstående transaksjoner uten verdi inntektsført

De nærstående transaksjonene hadde lite eller ingen verdi, hvor fiktive honorarer sto for mesteparten av summen. I 1999 var for eksempel 67 % av salgsinntektene fra nærstående

selskaper (Dom, 2005). Selv om selskapene da i realiteten går i underskudd, vil de kunne vise til et overskudd ved hjelp av fiktiv fakturering til nærstående selskaper. Kun en liten del av inntektene bidrar til likviditeten. Finance Credit er derfor avhengig av å ta opp lån for å kunne betjene gamle lån, og for å kjøpe opp nye fordringer. Dette skaper en ond sirkel hvor lånene blir større og større. Fiktiv fakturering mellom nærstående selskaper passer til Schilit & Perler (2010) sin andre teknikk under manipuleringsmetode to.

Falske avtaler inntektsført

Flere avtaler om kjøp av fordringer som ikke var reelle ble inntektsført (Dom, 2005). Denne manipuleringsmetoden gjorde at banken trodde inntektene var høyere og lån ble gitt på feil grunnlag. Disse avtalene hadde ingen økonomisk substans, og skapte dermed fiktive inntekter. Som følge av dette passer denne manipuleringsmetoden med teknikk én under metode to av Schilit og Perler (2010).

Inntektsføring på kjøpstidspunktet

Fordringene som ble kjøpt ble fakturert videre til kunden med gebyrer, hvor gebyrene er inntekten til Finance Credit. Disse gebyrene ble ført som inntekter når fordringen på kjøpt, og ikke når fordringen ble betalt fra debitor (Dom, 2005). Dette viser tydelig aggressiv inntektsføring. Slike fordringer vil ikke være opptjent før debitor betaler. Dermed bryter Finance Credit med opptjeningsprinsippet.

Denne manipuleringsmetoden viser at Finance Credit inntektsfører gebyrene før de vet om de får betalt. Som følge av dette samstemmer manipuleringsmetoden med teknikk tre under metode én av Schilit og Perler (2010).

Finance Credit manipulerte inntektene ved å inntektsføre transaksjoner med nærstående parter og falske avtaler, og ved aggressive inntektsføring av gebyrer fra fordringer. I tillegg forfalsket de regnskap og tilhørende noter. Dette er ikke en regnskapsteknisk manipuleringsmetode. Av den grunn avviker den fra manipuleringsmetodene til Schilit og

Perler (2010). Disse manipuleringsmetodene har bidratt til at Finance Credit har fått innvilget lån på feil grunnlag.

5.4.2 Resultat kvalitetsanalyse – Steg 4 – Røde flagg

Vi vil nå presentere røde flagg hos Finance Credit. Tabell 37 presenterer de generelle røde flaggene og i hvilken grad de er relevant for regnskapsskandalen. Ut ifra rettsdokumenter har vi vurdert hvor relevant de generelle røde flaggene er. De generelle røde flaggene vi ikke har tilstrekkelig informasjon om har vi satt til lav relevans. Finance Credit hadde en komplisert og uoversiktlig selskapsstruktur, hvor det underveis ble gjort endringer i kapitalstrukturen. I tillegg hadde Finance Credit store likviditetsproblemer, som gjorde det nødvendig å ta opp nye lån for å betjene gammel gjeld. Finance Credit klarte ikke alltid å betjene sine gamle lån, og flere lån måtte forlenges. Det ble benyttet ulike revisor til de ulike selskapene i FC-systemet, og hovedselskapet skiftet revisor i 1999. Finance Credit unngikk å opplyse om viktige opplysninger i notene.

Tabell 37: Generelle røde flagg for Finance Credit.

<i>Generelle røde flagg</i>	<i>Grad av relevans</i>	<i>Kommentar</i>
Brudd på lånebetingelser	Høy	Det var flere lån som måtte forlenges og som ikke var tilbakebetalt innen fristen. Konstant opptak av nye lån.
Svake styrer	Lav	Samme styrelederen i alle selskapene. Administrerende direktør var også styremedlem i noen av selskapene. Ingen info om styrets sammensetning og kompetanse.
Komplisert og uoversiktlig selskapsstruktur	Høy	Selskapsstrukturen er svært uoversiktlig med etablering og endringer i en rekke selskaper i FC-systemet.

Skifte av revisor	Moderat	I de ulike selskapene i FC-systemet er det benyttet ulike revisorer. Skifte av revisor i 1999 for hovedselskapet.
Svak internkontroll	Lav	Vi har ikke nok info til å uttale oss om internkontrollen i selskapet.
Ikke «normale» revisjonsberetninger	Lav	Ingen ikke «normale» revisjonsberetninger fra 1998 til 2000.
Uklare og unødvendige kompliserte noter	Høy	Forfalskning av noter. Se avsnitt «Endring i revisorgodkjente regnskap ved rapportering til banker». I tillegg var notene til årsregnskapet ikke tilstrekkelig.
Året før børsnotering (IPO)	Lav	Ingen informasjon.
Endringer i regnskapsprinsipper og/eller estimater	Lav	Ingen informasjon.
Endring mot slutten av et regnskapsår	Lav	Ingen informasjon.
Økonomisk krise	Høy	Stadig nye opptak av lån for å bedre likviditeten.
Endring i kapitalstruktur	Høy	Overføring av virksomhet til nytt selskap ved tinginnskudd.
Skifte i ledelsen	Lav	Ingen informasjon om skifte i ledelsen. Gjerningspersonene var styreleder og administrerende direktør i hele perioden.
Endring i lover og forskrifter	Lav	Ingen informasjon.
Implementering av insentiver for ledelsen	Lav	Ingen informasjon.

Komplisert og uoversiktlig selskapsstruktur

Helt fra oppstart av det første selskapet i FC-systemet har det skjedd en rekke endringer i selskapsstrukturen. Dette omfatter oppstart av nye selskaper både i Norge og utlandet,

endring av navn på selskaper, fusjon og overføring av virksomhet. Selskapene i FC-systemet inngikk både i et konsern, men det var også nærstående selskaper som formelt var uavhengige (Dom, 2005). Denne selskapsstrukturen vurderer vi derfor som komplisert og uoversiktlig, og er et rødt flagg. Mesteparten av inntektene og kundefordringene var fra interne transaksjoner som i realiteten ikke hadde noen verdi. Selskapsstrukturen var derfor helt sentral for å kunne gjennomføre regnskapsmanipuleringen.

Uklare og unødvendige kompliserte noter

Fordelingen av inntektene og fordringene som gjaldt nærstående selskaper er ikke blitt opplyst om i notene (Dom, 2007). Med tanke på størrelsen på beløpet som gjaldt nærstående selskaper, burde dette komme veldig tydelig frem i notene. Uten denne informasjonen i notene vil det ikke være mulig å vurdere selskapet sin økonomi. Beslutninger fra de ulike bankene blir derfor tatt på feil grunnlag. Derfor anser vi dette som et rødt flagg.

Økonomisk krise og brudd på lånebetingelser

Det har i den aktuelle perioden blitt tatt opp en rekke lån. Til slutt var lånene på totalt 1,4-1,5 milliarder kr (Dom, 2005). Ved en oppstartsfase er det naturlig at det vil være behov for finansiering gjennom lån. Finance Credit hadde store likviditetsproblemer som følge av at store deler av inntekten stammer fra interne transaksjoner. For å kunne betjene gjelden og kjøpe nye fordringer, har det vært stadig behov for å ta opp nye lån. Gjerningspersonene manipulerte regnskapet slik at Finance Credit skulle ha mulighet til å ta opp nye lån. Flere av lånene ble forlenget, og ble ikke betalt innen den avtalte fristen (Dom, 2005). Økonomisk krise som følge av likviditetsproblemene og brudd på lånebetingelser indikerer regnskapsmanipulering hos Finance Credit.

Endring i kapitalstruktur

I 2001 ble det foretatt en fusjon mellom Finance Credit Norge ASA (heretter FCN ASA) og Finance Credit Group AS (heretter FCG AS) som skulle operere som holdingselskap. Driften for Finance Credit lå på denne tiden hovedsakelig hos FCN ASA. Ved konserndannelsen skulle virksomheten flyttes over til Finance Credit Norge AS (heretter FCN AS) fra det nye

holdingselskapet. Overføring av virksomheten ble gjort ved tinginnskudd, hvor holdingselskapet mottok aksjer i FCN AS. Tinginnskuddet besto av en fordring på cirka 613 millioner kr FCN ASA hadde mot FCG AS. Verdiene på dette var i realiteten vesentlig lavere enn det som revisor hadde bekreftet for foretaksregisteret (Dom, 2005). Det er krav om at tinginnskuddet skal ha en reell verdi, og at selskapet har bruk for det som blir overført. Videre er det krav om at revisor bekrefter dokumentasjonen. Revisor har bekreftet at dokumentasjonen er riktig, og det er ikke tvil om at FCN AS har bruk for fordringer. Verdiene på fordringene var derimot ikke reelle. Vi anser en slik endring i kapitalstrukturen som er et rødt flagg.

Vi har avdekket fem generelle røde flagg som vi anser som svært relevante i regnskapsmanipuleringen. Den kompliserte strukturen i Finance Credit, endring i kapitalstruktur og den økonomiske krisen viser tydelig generelle røde flagg. I tillegg er det betydelige mangler i notene og brudd på lånebetingelser. Dersom disse generelle røde flaggene hadde blitt oppdaget på et tidligere tidspunkt ville det hjulpet å avdekke regnskapsmanipuleringen.

5.4.3 Gjerningspersonene bak regnskapsmanipuleringen

Administrerende direktør og styreleder hadde hver sine ansvarsområder. Til tross for dette var begge klar over regnskapsmanipuleringen. Viktige beslutninger og vurderinger ble gjort i samråd med hverandre. Vi anser dermed administrerende direktør og styreleder som hovedpersoner og initiativtaker til regnskapsmanipuleringen.

Administrerende direktør og styreleder hadde begge betydelige eierinteresser i Finance Credit. Som følge av dette kan de få personlig gevinst dersom selskapene går bra. Egenmotivasjon for å oppnå fortjeneste er derfor høy. Finance Credit tar stadig opp nye lån. Dette skaper et økende press for å oppnå resultater og suksess, slik at lånene kan nedbetales. Ved stiftelse av første selskapet i FC-systemet dro de med seg personlig gjeld på 15-20 millioner inn i selskapet, noe som bidro til at driften gikk med underskudd allerede fra begynnelsen (Dom, 2005). Dette viser at gjerningspersonene hadde høy personlig gjeld.

Kjennetegnene ved gjerningspersonene samstemmer med kjennetegnene til gjerningspersoner i mislighetssaker av Olsen (2007).

Administrerende direktør sammen med styreleder anses som hovedpersonene og initiativtakere til regnskapsmanipulering. Egenmotivasjon for å oppnå fortjeneste var høy. De har også skapt et press for å oppnå resultater og suksess. Videre dro de med seg stor personlig gjeld inn i selskapene. Disse kjennetegnene samstemmer med kjennetegnene til gjerningspersoner i mislighetssaker av Olsen (2007).

5.4.4 Årsaker til regnskapsmanipuleringen

Administrerende direktør og styreleder hadde betydelig eierinteresser i Finance Credit, og vil motta utbytte dersom selskapene går bra. Motivet bak regnskapsmanipuleringen er dermed å maksimere verdien til eierne og maksimere personlig verdi. Vi skal i tillegg presentere hvorvidt «miljøet» for regnskapsmanipulering var til stede ved hjelp av mislighetstriangelet, og om forutsetningene for regnskapsmanipulering er oppfylt.

Mislighetstriangelet

Administrerende direktør og styreleder tok med seg personlig lån inn i selskapet ved stiftelse. Videre ble det tatt opp en rekke lån av Finance Credit. Dette var med på å skape et økende press om å oppnå fortjeneste, slik at lånene kan nedbetales.

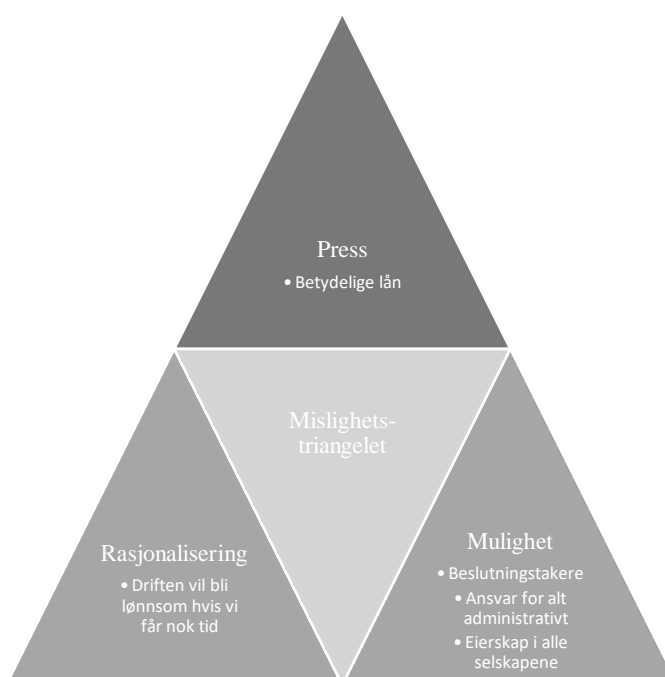
Gjerningspersonene var begge beslutningstakere i alle skjønsmessige vurderinger og andre betydelige økonomiske beslutninger (Dom, 2005). Samtidig var begge to eiere, noe som ga de full kontroll over selskapet. Dette ga de mulighet til å gjennomføre regnskapsmanipuleringen.

Administrerende direktør hadde stor tro på at driften ville bli lønnsom om de bare fikk nok tid (Dom, 2005). Når driften ble lønnsom kunne lånene bli nedbetalt, og bankene ville ikke tape

lånene. I tillegg ville ingen oppdage at regnskapet deres hadde blitt manipulert, og de ville unngå straff. Det kan tenkes de rettferdiggjorde sine handlinger på bakgrunn av dette.

Funnet samstemmer med teorien til Petersen, Plenborg og Kinserdal (2017), ettersom alle forholdene i mislighetstriangelet er til stede i en viss grad i regnskapsskandalen i Finance Credit.

Figur 12: Mislighetstriangelet for Finance Credit.

Forutsetninger

Administrerende direktør og styreleder handler i sin egeninteresse ved å manipulere regnskapet. De bruker regnskapsmanipulering til å ta opp flere lån for bedre likviditetsproblemene. Kreditorerne får da agentkostnader ved at Finance Credit ikke har mulighet til å betjene gjelden. Det eksisterer derfor en interessekonflikt mellom administrerende direktør og styreleder på den ene siden, og kreditorer på den andre siden.

Bankene mottar manipulerte regnskap, som viser en bedre situasjon enn reelt, ved søknad om lån. Som følge av dette er det administrerende direktør og styreleder som har informasjon om den reelle økonomiske situasjon i Finance Credit. Dermed eksisterer det informasjonsasymmetri.

Selskapene i FC-systemet førte regnskapet etter norske regnskapsregler. Når regnskapet skal utarbeides er det flere vurderinger som må bli tatt. Det er blant annet skjønnsmessige vurdering knyttet til avsetning på tap kundefordringer, når provisjonen skal inntektsføres og vurdering av de interne transaksjonene. Gjerningspersonene velger å utnytte dette til sin fordel slik at regnskapet blir bedre enn reelt. Som følge av dette er forutsetningen om rapporteringsfrihet er oppfylt.

Alle forutsetningene for regnskapsmanipulering er oppfylt, siden forutsetningen om rettferdiggjøring er oppfylt i mislighetstriangelet. Dette samstemmer med teorien til Baksaas og Stenheim (2020).

Administrerende direktør og styreleder var begge eiere og kunne mottatt utbytte. Som følge av dette er motivet bak regnskapsmanipuleringen å maksimere eiernes verdi og maksimere personlig gevinst. Analysen viser at press, mulighet og rasjonalisering er til stede i regnskapsskandalen i Finance Credit. I tillegg er forutsetningene om interessekonflikt, informasjonsasymmetri, rapporteringsfrihet og rettferdiggjøring oppfylt.

5.4.5 Konklusjon på analyse av regnskapsmanipulering med røde flagg i Finance Credit

Vi har omtalt fire manipuleringsmetoder som har stått sentralt i Finance Credit. Tre av manipuleringsmetodene handler om å øke inntektene, og en av metodene er forfalskning av dokumenter. Den mest sentrale manipuleringsmetoden var inntektsføring av transaksjoner fra nærstående parter. Videre inntektsført gjerningspersonene falske avtaler. Den siste manipuleringsmetoden for å øke inntektene var inntektsføring av gebyr på kjøpstidspunktet. Alle disse tre manipuleringsmetodene samsvarer med manipuleringsmetodene til Schilit & Perler (2010). Finance Credit manipulerte regnskapet ved å forfalske det revisorgodkjente

regnskapet, som videre ble benyttet som dokumentasjon til bankene. Denne manipuleringsmetoden avviker fra manipuleringsmetodene til Schilit og Perler (2010), ettersom den ikke er regnskapsteknisk.

Vi har avdekket flere generelle røde flagg i regnskapsskandalen i Finance Credit. Finance Credit gjennomgikk en økonomisk krise ved at de hadde store likviditetsproblemer. Dette førte til stadig opptak av nye lån. Likviditetsproblemet førte til brudd på lånebetingelsene. I tillegg hadde Finance Credit en komplisert og uoversiktlig selskapsstruktur, hvor det ble gjort endringer i kapitalstrukturen. Notene i regnskapet til selskapene i FC-systemet var ikke tilstrekkelig, og ble i tillegg forfalsket når det skulle legges frem for banken. Dette er generelle røde flagg som kan avdekke regnskapsmanipuleringen på et tidligere tidspunkt.

Administrerende direktør og styreleder kjennetegnes ved høy egenmotivasjon for fortjeneste, høy personlig gjeld og press for å oppnå resultatet og suksess. Disse kjennetegnene samstemmer med kjennetegnene til gjerningspersoner i mislighetssaker av Olsen (2007). Gjerningspersonene var begge eiere og kunne dermed motta utbytte fra Finance Credit. Motivet ved regnskapsmanipuleringen var dermed både å maksimere eiernes verdi og personlig gevinst. Alle forholdene i mislighetstriangelet var til stede i regnskapsskandalen i Finance Credit, noe som samstemmer med teorien til Petersen, Plenborg og Kinserdal (2017). Alle forutsetningene for regnskapsmanipulering er oppfylt. Dette stemmer med teorien til Baksaas og Stenheim (2020).

5.5 Sammenligning av casene

I dette delkapittelet vil vi sammenligne funnene fra analysen av Gartnerhallen, Sponsor Service, NRV og Finance Credit. Vi vil først sammenligne manipuleringsmetodene, deretter vil vi sammenligne generelle røde flagg og røde flagg tilknyttet regnskapsposter.

Avslutningsvis vil vi sammenligne gjerningspersonene bak og årsakene til regnskapsmanipuleringen. Underveis vil vi presentere likheter og ulikheter mellom casene.

5.5.1 Manipuleringsmetode

Vi vil her sammenligne manipuleringsmetodene i de fire casene. Figur 13 viser manipuleringsmetodene i Gartnerhallen, Sponsor Service, NRV og Finance Credit. I parentes bak hver manipuleringsmetode står hvilke metode (M) og teknikk (T) fra Schilit og Perler (2010) manipuleringsmetoden samstemmer med.

I regnskapsskandalen hos både Gartnerhallen og NRV ønsket gjerningspersonene å tappe selskapet for penger. Regnskapssjefen i Gartnerhallen utbetalte penger direkte til bonden, for deretter å skjule utbetalingene via fiktive reskontroer og leverandørgjeld. Administrerende direktør i NRV og hans sønn tappet NRV ved å sluse penger via blant annet en rekke leverandører. Gjerningspersonene bak regnskapsmanipulering i Sponsor Service og Finance Credit hadde også samme mål, som var å bedre resultatet. Til tross for dette har Sponsor Service manipulert kostnadene ved å flytte nåværende kostnader til en senere periode, som er metode fire fra Schilit og Perler (2010). Finance Credit har ikke manipulert kostnadene, men har manipulert inntektene ved å inntektsføre fiktive inntekter, som er metode to av Schilit og Perler (2010). I tillegg har Finance Credit manuelt endret reviderte årsregnskap som skulle presenteres for banken. Disse ulikhetene viser at det eksisterer en rekke manipuleringsmetoder som kan brukes for å oppnå samme mål.

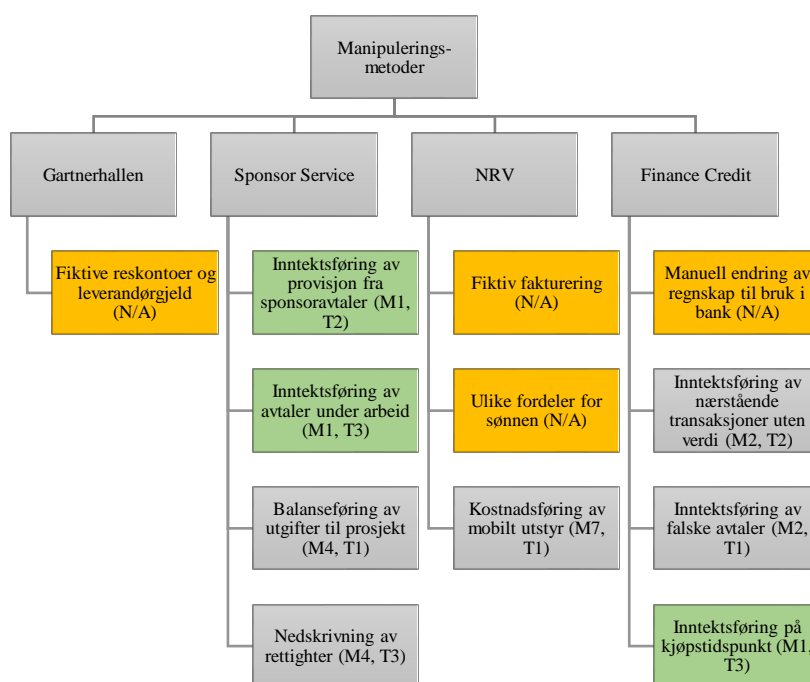
Gjerningspersonene bak regnskapsmanipulering i NRV er de eneste som har brukt manipuleringsmetoder som reduserer resultatet i nåværende periode. Dette gjorde de ved å flytte fremtidige kostnader til en tidligere periode. NRV opererer i et monopolmarked hvor inntekten deres fastsettes ut ifra kostnadene i foregående år. Kostnadene fra tidligere år vil være kunstig høye grunnet regnskapsmanipulering. Dermed vil NRV påvirkes i mindre grad på grunn av monopolmarkedet. Sponsor Service og Finance Credit økte nåværende resultat ved sine manipuleringsmetoder. De opererer i frikonkurransemarked, hvor inntekten bestemmes av etterspørselen. Av den grunn vil de påvirkes i større grad dersom de reduserte resultatet i nåværende periode. Dette viser at markedet selskapet opererer i påvirker manipuleringsmetodene.

Figur 13 viser at det er få likheter i manipuleringsmetodene mellom regnskapsskandalene. Dette samstemmer med teorien fra Petersen, Plenborg og Kinserdal (2017), ettersom det er en rekke ulike manipuleringsmetoder som benyttes, og metodene inneholder mange ulike regnskapsposter. Allikevel eksisterer det ett likhetstrekk i manipuleringsmetodene hos Sponsor Service og Finance Credit, som er markert med grønt i figur 13. I begge tilfeller har gjerningspersonene manipulert inntektene ved bruk av metode én fra Schilit og Perler (2010), som er å resultatføre inntekter for tidlig.

Schilit og Perler (2010) presenterer regnskapstekniske manipuleringsmetoder som skal øke nåværende eller fremtidig resultat. Manipuleringsmetoden brukt av regnskapssjefen i Gartnerhallen skjuler utbetalingene via balansekontoer. Dermed gir denne manipuleringsmetoden ingen resultateffekt. To av manipuleringsmetodene brukt av gjerningspersonene i regnskapsskandalen i NRV reduserer nåværende resultat og er ikke ment til å øke fremtidig resultat. I tillegg valgte gjerningspersonene i Finance Credit-saken å manuelt endre regnskap som skal legges frem for banken, noe som ikke er en regnskapsteknisk manipuleringsmetode. Dette viser at fire av manipuleringsmetodene som er brukt avviker fra manipuleringsmetodene til Schilit og Perler (2010). Disse manipuleringsmetodene er markert med oransje i figur 13.

Fra tidligere vet vi at gjerningspersonene i Gartnerhallen og NRV ønsker å tappe selskapet for penger. Samtidig viser funnene i avsnittet over at de hovedsakelig bruker manipuleringsmetoder som ikke øker resultatet. Dette indikerer at målet med regnskapsmanipuleringen påvirker hvilke manipuleringsmetoder som benyttes.

Figur 13: Manipuleringsmetodene i Gartnerhallen, Sponsor Service, NRV og Finance Credit.

Analysen viser at det eksisterer en rekke ulike manipuleringsmetoder som kan benyttes for å oppnå samme mål med regnskapsmanipuleringen. Videre ser vi at NRV velger å redusere nåværende resultat, mens Sponsor Service og Finance Credit velger å øke det. Dette viser at markedet selskapet opererer i har betydning for manipuleringsmetodene. Det eksisterer få likheter i manipuleringsmetodene mellom regnskapskandalene, med unntak av at både Sponsor Service og Finance Credit har benyttet seg av metode én fra Schilit og Perler (2010). Fire av manipuleringsmetodene som er benyttet, henholdsvis av Gartnerhallen, NRV og Finance Credit, avviker fra manipuleringsmetodene til Schilit og Perler (2010). Analysen indikerer at målet med regnskapsmanipuleringen påvirker hvilke manipuleringsmetoder som benyttes.

5.5.2 Generelle røde flagg

Vi vil nå presentere likheter og ulikheter mellom de generelle røde flaggene i Gartnerhallen, Sponsor Service, NRV og Finance Credit. Tabell 38 lister opp de generelle røde flaggene, og i hvilken grad de er relevant for de fire casene. For at det skal være lettere å se likheter og ulikheter, er nivået for moderat og høy relevans markert i henholdsvis blå og rød farge.

I regnskapsskandalen hos både Gartnerhallen og NRV ga svak internkontroll gjerningspersonene mulighet til å gjennomføre regnskapsmanipuleringen. Samtidig vet vi at gjerningspersonene bak regnskapsmanipuleringen i begge sakene ønsket å tappe selskapet for penger. Dette viser at vi skal være observant på regnskapsmanipulering i selskaper med svak internkontroll. Dette samstemmer med teorien til Bruu (2019) om svak internkontroll.

Økonomisk krise står sentralt i regnskapsmanipuleringen hos både Sponsor Service og Finance Credit, hvor begge selskapene har store likviditetsproblemer. I begge regnskapsskandalene ønsker gjerningspersonene å manipulere regnskapet slik at selskapene kan ta opp nye lån for å bedre likviditeten. Stadig opptak av lån fører etter hvert til brudd på lånebetingelser for både Sponsor Service og Finance Credit. Dette viser at vi skal være observant på regnskapsmanipulering dersom et selskap har brudd på lånebetingelser, og spesielt dersom selskapet gjennomgår en økonomisk krise. Dette funnet samstemmer med teorien til Heskestad (2015) om brudd på lånebetingelser, og teorien til Petersen, Plenborg og Kinserdal (2017) om økonomisk krise.

Ingen av selskapene har fått «ikke» normale revisjonsberetning, til tross for at det er utført regnskapsmanipulering. Olsen (2007) presenterer at det sjeldent er ekstern revisor som avdekket regnskapsmanipulering, noe som samstemmer med vårt funn. Statistikken fra Gottschalk (2012) underbygger også dette funnet, siden kun 9% av sakene med hvitsnippkriminalitet han undersøkte ble avdekket av revisor.

Tabell 38: Generelle røde flagg for Gartnerhallen, Sponsor Service, NRV og Finance Credit.

	<i>Gartnerhallen</i>	<i>Sponsor Service</i>	<i>NRV</i>	<i>Finance Credit</i>
Brudd på lånebetingelser	Lav	Moderat	Lav	Høy
Svake styrer	Moderat	Lav	Høy	Lav

Komplisert og uoversiktlig selskapsstruktur	Lav	Lav	Lav	Høy
Skifte av revisor	Lav	Lav	Lav	Moderat
Svak internkontroll	Høy	Lav	Høy	Lav
Ikke «normale» revisjonsberetninger	Lav	Lav	Lav	Lav
Uklare og unødvendig kompliserte noter	Lav	Moderat	Lav	Høy
Året før børsnotering (IPO)	Lav	Lav	Lav	Lav
Endringer i regnskapsprinsipper og/eller estimater	Lav	Høy	Lav	Lav
Endring mot slutten av et regnskapsår	Høy	Lav	Lav	Lav
Økonomisk krise	Lav	Høy	Lav	Høy
Endring i kapitalstruktur	Lav	Moderat	Lav	Høy
Skifte i ledelsen	Lav	Lav	Lav	Lav
Endring i lover og forskrifter	Lav	Lav	Lav	Lav
Implementering av insentiver for ledelsen	Lav	Moderat	Lav	Lav

Analysen viser at vi skal være observant på regnskapsmanipulering i selskap med brudd på lånebetingelser, og spesielt i selskaper med svak internkontroll og som gjennomgår en økonomisk krise. Til tross for regnskapsmanipulering er det ingen av selskapene som har fått «ikke» normale revisjonsberetninger.

5.5.3 Røde flagg relatert til regnskapsposter

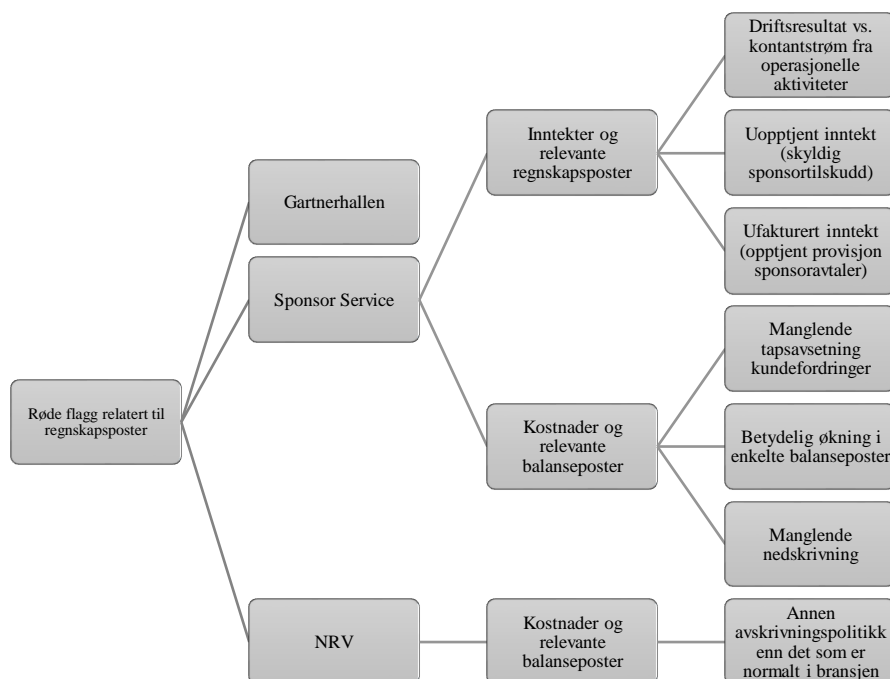
Vi vil nå se etter likheter og ulikheter i de røde flaggene relatert til regnskapsposter i Gartnerhallen, Sponsor Service og NRV. Vi får ikke presentert dette for Finance Credit på grunn av manglende data. Figur 14 viser røde flagg relatert til regnskapsposter i de tre casene, delt inn i røde flagg tilknyttet inntekter og relevante regnskapsposter, og røde flagg tilknyttet kostnader og relevante balanseposter.

Som vi ser i figur 14 finner vi en rekke røde flagg relatert til regnskapsposter i Sponsor Service, ett i NRV og ingen i Gartnerhallen. I Gartnerhallen ble utbetalingene skjult gjennom fiktive reskontroer og leverandørgjeld. Dette skapte ingen effekt på resultatet. I tillegg ble utviklingen i regnskapspostene i liten grad påvirket av regnskapsmanipuleringen. I NRV var målsetningen å øke kostnadene slik at inntektene for det neste året ble høyere. Ettersom kostnadene hvert eneste år ble høyere, så fulgte inntektene og kostnadene hverandre tett hvert år regnskapsmanipuleringen foregikk. Vi finner dermed ingen sammenhenger eller utviklingstrekk som indikerer regnskapsmanipulering. Dette anser vi som en svakhet ved røde flagg relatert til regnskapsposter. I Gartnerhallen og NRV vil vi derfor være avhengig av de generelle røde flaggene for å oppdage regnskapsmanipuleringen.

Målet med regnskapsmanipuleringen i Sponsor Service var å øke resultatet.

Gjerningspersonene bak regnskapsmanipuleringen i Gartnerhallen og NRV ønsket å tappe selskapet for penger. Samtidig er det mange røde flagg relatert til regnskapsposter i regnskapet til Sponsor Service, mens i regnskapet til Gartnerhallen og NRV er det ingen eller få. Dette viser at i regnskapsskandaler hvor gjerningspersonen ønsker å tappe selskapet for penger, vil det være få eller ingen røde flagg relatert til regnskapsposter. Vi har ikke funnet teori om regnskapsmanipulering hvor gjerningspersonene ikke har som mål å øke resultatet. Dette gjør det mer krevende å avdekke regnskapsmanipulering i slike tilfeller.

Figur 14: Røde flagg relatert til regnskapsposter for Gartnerhallen, Sponsor Service og NRV.

Målsetningen i NRV og Gartnerhallen var å tappe selskapet for penger. I Sponsor Service derimot var målsetningen å øke resultatet. Dette viser i regnskapskandaler hvor gjerningspersonen ønsker å tappe selskapet for penger vil det være få eller ingen røde flagg relatert til regnskapsposter. I Gartnerhallen og NRV er det en svakhet tilknyttet røde flagg relatert til regnskapsposter, og vi vil være avhengig av de generelle røde flaggene for å oppdage regnskapsmanipuleringen på et tidligere tidspunkt.

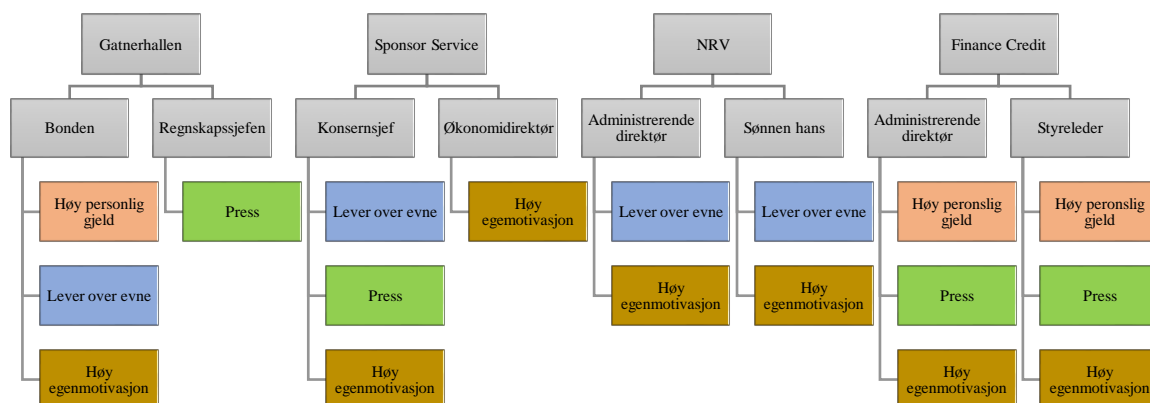
5.5.4 Gjerningspersonene bak regnskapsmanipuleringen

Figur 15 presenterer kjennetegnene ved gjerningspersonene i Gartnerhallen, Sponsor Service, NRV og Finance Credit. De ulike kjennetegnene er fordelt i ulike farger i figuren.

I Gartnerhallen er det vesentlig forskjell mellom kjennetegnene til de to gjerningspersonene. Det samme gjelder Sponsor Service. Dette følger av at personen med flest kjennetegn var ansett som hovedmannen og initiativtaker til regnskapsmanipuleringen. I NRV og Finance Credit vises det motsatt, hvor kjennetegnene er lik hos begge gjerningspersonene som er involvert. Dette indikerer at begge gjerningspersonene anses å være like mye involvert i

regnskapsmanipuleringen. Høy egenmotivasjon kjennetegner alle utenom én gjerningsperson. Kjennetegnene lever over evne, press og høy personlig gjeld treffer profilen til flere av gjerningspersonene. Dette antyder at egenmotivasjon for fortjeneste er avgjørende ved regnskapsmanipulering. I tillegg spiller personens opplevelse av press og økonomiske situasjon en betydelig rolle. Alle kjennetegnene ved gjerningspersoner i mislighetssaker fra Olsen (2007), utenom at gjerningspersonen ofte er menn mellom 30 og 40 år, er til stede i disse regnskapsskandalene. Hvilke kjennetegn som er til stede varierer mellom casene. Dette viser at det ikke eksisterer noen eksakt profil for gjerningspersoner som utøver regnskapsmanipulering, noe som samstemmer med teorien til Olsen (2007).

Figur 15: Kjennetegn ved gjerningspersonene i Gartnerhallen, Sponsor Service, NRV og Finance Credit.

Høy egenmotivasjon er aktuelt i alle casene. Dette viser at gjerningspersoner bak regnskapsmanipulering besitter høy egenmotivasjon. Videre er høy personlig gjeld aktuelt i to av casene, mens både lever over evne og press er aktuelt i tre av casene. Dette viser at alle kjennetegnene, utenom at gjerningspersonen ofte er menn mellom 30 og 40 år, er til stede. Kjennetegnene varierer mellom casene. Det er derfor ingen eksakt profil som kjennetegner en gjerningsperson i regnskapsskandalene.

5.5.5 Årsaker til regnskapsmanipuleringen

I alle fire regnskapsskandalene får gjerningspersonene urettmessige utbetalinger som følge av manipuleringen. Dette viser at alle ønsker å maksimere personlig gevinst, noe som samstemmer med undersøkelsen til Jones (2011). I Finance Credit har begge gjerningspersonene betydelig eierinteresser i Finance Credit. Som følge av dette ønsker de også å maksimere eiernes verdi.

Mislighetstriangelet

Vi vil her sammenligne funnene fra mislighetstriangelet i de fire casene. Funnene fra analysen av hver case presenteres i tabell 39.

I regnskapsskandalen hos Gartnerhallen og NRV legger den ene gjerningspersonen press på den andre. Derimot er presset til stede i mindre grad i regnskapsskandalen i Sponsor Service. I regnskapsskandalen i Finance Credit skaper lånene et økende press. Dette viser at press er til stede i alle regnskapsskandalene, men grad av press varierer fra tilfelle til tilfelle. Mulighet og rettferdiggjøring er tydelig til stede i alle caser. Rasjonalisering er en subjektiv mening hos hver enkelt gjerningsperson. Som følge av dette vil den variere fra et tilfelle til et annet. Disse punktene viser at ikke alle forholdene må være tydelig til stede. Dette samstemmer med teorien til Petersen, Plenborg og Kinserdal (2017), ettersom forholdene normalt er til stede i en viss grad ved regnskapsmanipulering.

Regnskapsmanipuleringen i Gartnerhallen og NRV ble muliggjort av svak internkontroll. Samtidig var målet med regnskapsmanipuleringen det samme i disse to regnskapsskandalene. I Sponsor Service og Finance Credit var minst en av gjerningspersonene beslutningstakere og eiere, og målsetningen er også her det samme. Dette viser en sammenheng mellom målet med regnskapsmanipuleringen og mulighet til å utføre regnskapsmanipuleringen.

Tabell 39: Mislighetstriangelet i Gartnerhallen, Sponsor Service, NRV og Finance Credit.

	<i>Gartnerhallen</i>	<i>Sponsor Service</i>	<i>NRV</i>	<i>Finance Credit</i>
Press	<ul style="list-style-type: none"> • Utpressing • Konsekvens 	<ul style="list-style-type: none"> • Press fra eiere • Endret lederstil 	<ul style="list-style-type: none"> • Press på sønnen 	<ul style="list-style-type: none"> • Betydelig lån
Mulighet	<ul style="list-style-type: none"> • Svak internkontroll • Manglende arbeidsdeling 	<ul style="list-style-type: none"> • Beslutningstakere • Mangelfull revisjon 	<ul style="list-style-type: none"> • Svak internkontroll • Manglende arbeidsdeling • Svakt styre • Samarbeid med flere leverandører 	<ul style="list-style-type: none"> • Beslutningstakere • Ansvar for alt administrativt • Eierskap i alle selskaper
Rasjonalisering	<ul style="list-style-type: none"> • Tilbakebetaling ved avregning • Lovnader om lån 	<ul style="list-style-type: none"> • Store ambisjoner • Økonomisk vinning 	<ul style="list-style-type: none"> • Fortjener det • Gjør mye bra for lokalsamfunnet 	<ul style="list-style-type: none"> • Drift vil bli lønnsom med tiden

Forutsetninger

Forutsetningene om interessekonflikt, informasjonsasymmetri, rapporteringsfrihet og rettfærdiggjøring er oppfylt i alle regnskapsskandalene. Dette samsvarer med teorien til Baksaas & Stenheim (2020), ettersom forutsetningene må være oppfylt for å utføre regnskapsmanipulering.

Gjerningspersonene i alle casene har som motiv å maksimere personlig gevinst. Press er til stede i varierende grad i regnskapsskandalene, mens mulighet og rasjonalisering alltid er tydelig til stede. Rasjonalisering varierer fra en person til en annen, siden dette er en subjektiv mening hos gjerningspersonen. Dette viser at ikke alle forholdene må være tydelig til stede, men at de normalt er til stede i en viss grad. Vi ser sammenheng mellom målet med regnskapsmanipuleringen og mulighet for regnskapsmanipulering. Videre er forutsetningene om interessekonflikt, informasjonsasymmetri, rapporteringsfrihet og rettfærdiggjøring oppfylt i alle casene. Dette viser at disse forutsetningene må være oppfylt for at regnskapsmanipulering skal være aktuelt.

5.5.6 Konklusjon på sammenligning av casene

Gjerningspersonene i regnskapsskandalen i Gartnerhallen og NRV ønsket å tappe selskapet for penger, og i Sponsor Service og Finance Credit ønsket gjerningspersonene å bedre resultatet. Til tross for likhetstrekk i målet viser analysen at regnskapet kan manipuleres på mange ulike måter for å oppnå samme mål. Det er få likhetstrekk i manipuleringsmetodene mellom regnskapsskandalene. Dette samstemmer med teorien til Petersen, Plenborg og Kinserdal (2017), ettersom det er mange ulike manipuleringsmetoder som benyttes, og metodene inneholder mange ulike regnskapsposter. Det eneste likhetstrekket i manipuleringsmetoder er at gjerningspersonene i både Sponsor Service og Finance Credit har manipulert regnskapet ved å resultatføre inntekter for tidlig. Gjerningspersonene i NRV har brukt manipuleringsmetoder som reduserer resultatet i nåværende periode. NRV blir påvirket av dette i mindre grad siden de opererer i et monopolmarked. Dette viser at markedet selskapet opererer i påvirker manipuleringsmetodene. Manipuleringsmetodene som er benyttet i regnskapsskandalen i Gartnerhallen gir ingen resultateffekt. Gjerningspersonene bak regnskapsmanipuleringen i NRV har benyttet to manipuleringsmetoder som reduserer nåværende resultat og som ikke er ment til å øke fremtidig resultat. I tillegg er den ene manipuleringsmetoden som er brukt i Finance Credit saken ikke regnskapsteknisk. Som følge av dette avviker disse fra manipuleringsmetodene til Schilit og Perler (2010). Gjerningspersonene bak regnskapsmanipuleringen i Gartnerhallen og NRV har som vi vet samme mål, og disse benytter seg av manipuleringsmetoder som ikke øker nåværende eller fremtidig resultat. Dette indikerer at målet med regnskapsmanipuleringen påvirker manipuleringsmetoden som benyttes.

Svak internkontroll muliggjorde regnskapsmanipulering i Gartnerhallen og NRV. Dette viser at vi skal være observant på regnskapsmanipulering i selskaper med svak internkontroll, noe som samstemmer med teorien til Bruu (2019). Både Sponsor Service og Finance Credit gikk gjennom en økonomisk krise. Gjerningspersonene ønsket derfor å manipulere regnskapene for å kunne ta opp nye lån, som etter hvert førte til brudd på lånebetingelsene. Dette viser at vi skal være observant på selskaper som har brudd på lånebetingelser, og spesielt selskaper som gjennomgår en økonomisk krise. Dette stemmer med og teorien til Heskestad (2015) om brudd på lånebetingelser, og med teorien til Petersen, Plenborg og Kinserdal (2017) om økonomisk krise. Til tross for at det er utført regnskapsmanipulering er det ingen av selskapene som har mottatt ikke «normale» revisjonsberetninger. Undersøkelsen til

Gottschalk (2012) viser det samme funnet, og det underbygges ytterligere av teorien til Olsen (2007).

Røde flagg relatert til regnskapsposter er svært aktuelt for Sponsor Service, noe som vi ser ut ifra antall røde flagg vi har funnet. Her mener vi at regnskapsmanipuleringen kunne blitt oppdaget på et tidligere tidspunkt ved hjelp av de røde flaggene relatert til regnskapsposter. I regnskapene til Gartnerhallen og NRV finner vi ingen sammenhenger eller utviklingstrekk som indikerer regnskapsmanipulering. Dette anser vi som en svakhet ved røde flagg relatert til regnskapsposter. Videre viser analysen at i tilfeller hvor gjerningspersonen ønsker å tappe selskapet for penger, vil det være ingen eller få røde flagg relatert til regnskapsposter. I casene til NRV og Gartnerhallen er vi mer avhengig av de generelle røde flaggene for å oppdage regnskapsmanipuleringen. Vi har ikke funnet teori om regnskapsmanipulering hvor målet ikke er å øke resultatet, noe som gjøre det mer krevende å avdekke regnskapsmanipulering i slike tilfeller.

Høy egenmotivasjon eksisterer i alle regnskapsskandalene. Dermed vil dette kjennetegne en gjerningsperson som utfører regnskapsmanipulering. Høy personlig gjeld, lever over evne og press finner vi også igjen i flere av casene, men ikke i alle regnskapsskandalene. Dermed er alle kjennetegnene til Olsen (2007), utenom at gjerningspersonen ofte er menn mellom 30 og 40 år, er til stede hos gjerningspersonene. Hvilke som er til stede vil variere mellom casene, noe som forteller oss at det ikke finnes en eksakt profil for en gjerningsperson i en regnskapsskandale, noe som samsvarer med teorien til Olsen (2007).

Alle gjerningspersonene mottar urettmessige utbetalinger som følge av regnskapsmanipulering. Dermed er motivet å maksimere personlig gevinst. Dette samstemmer med undersøkelsen til Jones (2011). Press eksisterer i varierende grad i regnskapsskandalene. Mulighet og rasjonalisering er derimot tydelig til stede i alle casene. Rasjonalisering varierer fra en gjerningsperson til en annen, siden dette er en subjektiv mening. Vi ser dermed at ikke alle forholdene i mislighetstriangelet må være tydelig til stede, men vi ser at det normalt sett foreligger til en viss grad. Dette samsvarer med teorien til Petersen, Plenborg og Kinserdal (2017). Analysen viser at det er en sammenheng mellom

målet med regnskapsmanipulering og muligheten til regnskapsmanipulering. Forutsetningene om interessekonflikt, informasjonssymmetri, rapporteringsfrihet og rettferdiggjøring er oppfylt i regnskapskandalene. Dette samsvarer derfor med teorien til Baksaas & Stenheim (2020), da alle forutsetningene må være oppfylt for at regnskapsmanipulering skal kunne gjennomføres.

Basert på analysen i kapittel fem ser vi at det er en rekke ulike manipuleringsmetoder som benyttes. I motsetning til mye av teorien om regnskapsmanipulering, som bygger på forutsetningen om at manipuleringen skal føre til bedre resultat, viser analysen at dette ikke alltid er tilfelle i praksis. I tillegg har vi funnet svakheter ved røde flagg relatert til regnskapsposter, og derfor blir generelle røde flagg viktig. Analysen viser at det ikke er en eksakt profil for gjerningspersoner som er involvert i regnskapsmanipulering, og at forutsetningene for regnskapsmanipulering er oppfylt også i praksis. En utdypende konklusjon vil gis i kapittel 6.

6. Diskusjon og konklusjon

Vi skal i dette kapittelet gi en oppsummering av de viktigste funnene vi har gjort i analysen. Ved hjelp av funnene har vi kommet frem til en konklusjon som svarer på problemstillingen, som vi vil presentere her. Avslutningsvis vil vi komme med forslag til videre forskning.

I denne oppgaven ønsket vi på svare på følgende problemstilling: «*Hvordan gjennomføres regnskapsmanipulering, og hvordan er det mulig å avdekke regnskapsmanipulering på et tidligere stadium ved hjelp av røde flagg?*». Herunder er det naturlig å identifisere gjerningspersonene bak og årsakene til regnskapsmanipuleringen. For å svare på dette har vi gjennomført en analyse av fire regnskapsskandaler. Regnskapsskandalene ble valgt ut basert på kriterier som er presentert i delkapittel 3.2. Avslutningsvis i analysen sammenlignet vi funnene fra de fire casene for å se etter likheter og ulikheter.

Først vil vi diskutere hvordan regnskapsmanipulering gjennomføres. Gjerningspersonene bak regnskapsmanipuleringen i Gartnerhallen og NRV ønsket å tappe selskapet for penger. Gjerningspersonene i Sponsor Service og Finance Credit ønsket derimot å bedre resultatet. Til tross for likhetstrekkene ved målet viser analysen at man kan manipulere regnskapet på mange ulike måter for å oppnå samme mål. Det er få likheter i manipuleringsmetodene mellom regnskapsskandalene. Dette samstemmer med teorien til Petersen, Plenborg og Kinserdal (2017), ettersom det benyttes mange ulike manipuleringsmetoder, og metodene inneholder en rekke ulike regnskapsposter. NRV har manipulert regnskapet annerledes som følge av at de opererer i et monopolmarked og ikke et frikonkurransemarked. Dette viser at markedet selskapet opererer i påvirker manipuleringsmetodene som benyttes. Schilit og Perler (2010) presenterer flere regnskapstekniske manipuleringsmetoder som bedrer nåværende eller fremtidig resultat. Metoden brukt i regnskapsskandalen i Gartnerhallen gir ingen resultateffekt. To av manipuleringsmetodene brukt i regnskapsskandalen i NRV reduserer nåværende resultat og er ikke ment til å øke fremtidig resultat. I tillegg er den ene metoden brukt i Finance Credit saken ikke regnskapsteknisk. Dermed avviker fire av manipuleringsmetodene fra manipuleringsmetodene til Schilit og Perler (2010). Som vi vet har gjerningspersonene i regnskapsskandalen i Gartnerhallen og NRV samme mål, og samtidig bruker de manipuleringsmetoder som ikke øker nåværende eller fremtidig resultat. Dette indikerer at målet med regnskapsmanipuleringen påvirker manipuleringsmetoden som

benyttes. Ut ifra disse punktene viser analysen at det er stor variasjon i hvordan regnskapsmanipulering gjennomføres, og at faktorer som markedet selskapet opererer i og målet med regnskapsmanipuleringen påvirker manipuleringsmetoden som benyttes.

Videre vil vi svare på hvordan det er mulig å avdekke regnskapsmanipulering på et tidligere stadium ved hjelp av røde flagg. Det eksisterer generelle røde flagg i alle regnskapsskandalene. Svak internkontroll muliggjorde regnskapsmanipuleringen hos Gartnerhallen og NRV. Dette viser av vi skal være observant på regnskapsmanipulering i selskaper med svak internkontroll, noe som samstemmer med teorien til Bruu (2019). I tillegg skal vi være observant for regnskapsmanipulering i selskaper som opplever økonomisk krise, som var tilfellet både i Sponsor Service og Finance Credit. Dette samstemmer med teorien til Petersen, Plenborg og Kinserdal (2017). Gjerningspersonene bak regnskapsskandalen i Gartnerhallen og NRV har samme mål ved manipuleringen. Samtidig viser analysen at de har mange av de samme generelle røde flaggene. Det samme gjelder mellom Sponsor Service og Finance Credit. Dette viser at det er en sammenheng mellom målet med manipuleringen og de generelle røde flaggene.

Manipuleringsmetoden i Gartnerhallen og NRV skaper ingen sammenhenger eller utviklingstrekk i regnskapspostene deres. Dermed oppstår det ingen røde flagg relatert til regnskapsposter i Gartnerhallen, og bare ett i NRV. Vi anser dette som en svakhet ved røde flagg relatert til regnskapsposter. I regnskapet til Sponsor Service oppstår det en rekke røde flagg relatert til regnskapsposter. Gjerningspersonene bak regnskapsmanipuleringen i Sponsor Service ønsket å bedre resultatet, mens gjerningspersonene bak manipuleringen i Gartnerhallen og NRV ønsket å tappe selskapet for penger. Dette viser at i regnskapsmanipulering hvor gjerningspersonene ønsker å tappe selskapet for penger, vil det være ingen eller få røde flagg relatert til regnskapsposter. I tilfeller hvor det er få eller ingen røde flagg relatert til regnskapsposter vil det være vanskelig å avdekke regnskapsmanipulering når vi ser på regnskapstallene. Som følge av dette er vi mer avhengig av de generelle røde flaggene. Regnskapsmanipuleringen i Sponsor Service kunne blitt avdekket tidligere ved hjelp av røde flagg relatert til regnskapsposter, men ikke Gartnerhallen og NRV. Vi har ikke funnet teori om regnskapsmanipulering hvor gjerningspersonene ikke

har som mål å øke resultatet, som regnskapsskandalen i Gartnerhallen og NRV. Manglende teori bidrar til at det blir mer krevende å avdekke regnskapsmanipulering i slike tilfeller.

Kjennetegnene ved gjerningspersonen varierer fra person til person. Unntaket er at høy egenmotivasjon for fortjeneste kjennetegner sju av åtte gjerningspersoner. Analysen viser dermed at det ikke eksisterer en eksakt profil for en gjerningsperson som er involvert i en regnskapsskandale. Dette samstemmer med teorien til Olsen (2007).

Vi vil nå presentere ulike årsaker til regnskapsmanipulering. Analysen viser at alle gjerningspersonene har som motiv å maksimere personlig gevinst. Dette samstemmer med undersøkelsen til Jones (2011). Press er ikke tydelig til stede i alle regnskapsskandalene, men mulighet og rasjonalisering er alltid tydelig til stede. Dette samstemmer med teorien til Petersen, Plenborg og Kinserdal (2017), ettersom alle tre forholdene normalt er til stede i en viss grad når regnskapsmanipulering foreligger. Videre ser vi at det er en sammenheng mellom målet med regnskapsmanipuleringen og muligheten gjerningspersonene har til å utføre regnskapsmanipulering. Forutsetningene om interessekonflikt, informasjonssymmetri, rapporteringsfrihet og rettfærdiggjøring er oppfylt i alle regnskapsskandalene, noe som samstemmer med teorien til Baksaas & Stenheim (2020).

Forslag til videre forskning

I løpet av arbeidet med denne oppgaven har vi funnet flere områder det hadde vært interessant å undersøke videre. Vår analyse viser at i flere tilfeller er ikke målet med manipuleringen å bedre resultatet, men det kan være å tappe penger fra selskapet. Det hadde vært interessant å undersøke videre om det eksisterer flest regnskapsskandaler hvor målet er å bedre resultatet, eller mesteparten faktisk skyldes andre årsaker. På bakgrunn av dette burde det utvikles mer teori for andre årsaker til regnskapsmanipulering. Videre ville det vært interessant å se om man kan avdekke regnskapsmanipulering på andre måter enn ved røde flagg. Analysen vår viser at det eksisterer svakheter ved røde flagg relatert til regnskapsposter. Kan det derfor være andre metoder som avdekker regnskapsmanipulering bedre enn røde flagg. Vi har sett noe teori som foreslo bruk av nøkkeltall, uten at vi undersøkte dette nærmere.

Referanseliste

- Altinn. (2021, Januar 11). *Altinn*. Hentet fra Må jeg ha revisor?: <https://www.altinn.no/starte-og-drive/regnskap-og-revisjon/ma-jeg-ha-revisor/>
- Andersen, S. S. (2013). *Casestudier*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Baksaas, K. M., & Stenheim, T. (2020). *Regnskapsteori*. Cappelen Damm AS.
- Bruu, B. (2019). *Revisjon og Regnskap*. Hentet fra Revisors identifisering og vurdering av mislighetsrisiko: <https://www.revregn.no/journal/2019/4/rr04-2019-1400>
- Den norske Revisorforeningen. (2021). *Revisors håndbok 2021*. Bergen: Vigmostad & Bjørke AS.
- Dichev, I. D., Graham, J. R., Harvey, C. R., & Rajgopal, S. (2013, Desember 15). Earnings quality: Evidence from the field. *Journal of Accounting and Economics*, ss. 1-33.
- Dom, 04-055053MED-OTIR/06 (Oslo Tingrett Oktober 20, 2005).
- Dom, 03-017426TVI-OTIR/09 (Oslo Tingrett Juli 15, 2005).
- Dom, 06-017373MED-OTIR/07 (Oslo Tingrett August 3, 2006).
- Dom, 05-106276MED-OTIR/08 (Oslo Tingrett Januar 05, 2007).
- Dom, 07-070067MED-OTIR/06 (Oslo Tingrett April 3, 2009).
- Dom, 08-046619AST-ELAG/ (Eidsivating Lagmannsrett Mai 28, 2010).
- Dom, 08-046619AST-ELAG/ (Eidsivating Lagmannsrett Mai 28, 2010).
- Dom, 17-173252MED-OTIR/05 (Oslo Tingrett April 5, 2018).
- Gartnerhallen SA. (2010). *Årsrapport 2009*. Gartnerhallen SA.
- Gartnerhallen SA. (2011). *Årsrapport 2010*. Gartnerhallen SA.
- Gartnerhallen SA. (2012). *Årsrapport 2011*. Gartnerhallen SA.
- Gartnerhallen SA. (2013). *Årsrapport 2012*. Gartnerhallen SA.
- Gartnerhallen SA. (2014). *Årsrapport 2013*. Gartnerhallen SA.
- Gartnerhallen SA. (2015). *Årsrapport 2014*. Gartnerhallen SA.

- Gartnerhallen SA. (2016). *Årsrapport 2015*. Gartnerhallen SA.
- Gartnerhallen SA. (2017). *Årsrapport 2016*. Gartnerhallen SA.
- Gartnerhallen SA. (2018). *Årsrapport 2017*. Gartnerhallen SA.
- Gartnerhallen SA. (2021, Juni 15). *Vedtekter*. Hentet fra Hjemmesiden til Gartnerhallen:
<https://gartnerhallen.no/en/for-produsenter/vedtekter>
- Gartnerhallen SA. (2022, Mars 29). *Om Gartnerhallen*. Hentet fra Hjemmesiden til
Gartnerhallen: <https://gartnerhallen.no/om-gartnerhallen>
- Ghauri, P., & Grønhaug, K. (2005). *Research methods in business studies*. England: Pearson Education Limited.
- Giroux, G. (2004). *Detecting earnings management*. John Wiley & Sons Inc.
- Gjesdal, F. (2003, Februar 21). Resultatkvalitet anno 2003. *Praktisk økonomi & finans*, ss. 51-67.
- Gottschalk, P. (2012). *Økonomisk kriminalitet i ledelsen*. Oslo: Akademisk forlag.
- Gripsrud, G., Olsson, U. H., & Silkoset, R. (2016). *Metode og dataanalyse*. Oslo: Cappelen Damm AS.
- Healy, P. M., & Wahlen, J. M. (1999, Desember 1). A Review of the Earnings Management Literature and Its Implications for Standard Setting. *Accounting Horizons*, ss. 365-383.
- Heskestad, T. (2014). *Manipulering av inntekter og "røde flagg"*. Hentet fra Deloitte sin hjemmeside: <https://www2.deloitte.com/no/no/pages/legal/articles/manipulering-av-inntekter.html>
- Heskestad, T. (2015). Resultatkvalitetsanalyse, røde flagg og driftsinntekter. *Revisjon og regnskap*, ss. 33-40. Hentet fra <https://www.revregn.no/asset/pdf/2015/8-33-40.pdf>.
- Heskestad, T. (2016). Røde flagg i regnskapet: Manipulering av kostnader. *Revisjon og regnskap*, ss. 33-39.
- Jahr, B. O. (2002). *Skup*. Hentet fra Finance Credit-skandalen:
<https://www.skup.no/sites/default/files/metoderapport/2021-02/2002-14-Finance-Credit-skandalen.pdf>

- Jones, M. J. (2011). *Creative accounting, fraud and international accounting scandals*.
England: John Wiley & Sons Ltd.
- Jusleksikon.no. (2012, Februar 6). *Regnskapsspråk*. Hentet Februar 2022 fra Jusleksikon.no:
<https://jusleksikon.no/wiki/Regnskapsspråk>
- Kielland Jenssen, G., Skjellbostad Yset, S., & Kumano-Ensby, A. L. (2008, Februar 14). -
Han fikk som fortjent. Hentet April 2022 fra NRK: <https://www.nrk.no/osloogviken/--han-fikk-som-fortjent-1.4821548>
- Kinserdal, F. (2014). Hvordan manipulere med regnskapet. *Magma*, ss. 18-25.
- Kristoffersen, T. (2019). *Årsregnskapet*. Vigmostad & Bjørke AS.
- Kvernmo, B. B. (2017, 03 17). *Sticos*. Hentet fra Styrets handleplikt og styremedlemmers
erstatningsansvar:
<https://www.sticos.no/fagstoff/categoryid/47/categoryname/regnskap/styrets-handleplikt-og-styremedlemmers-erstatningsansvar>
- Langli, J. C. (2016). *Årsregnskapet*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Nedre Romerike Distriktsrevisjon. (2007). *Rapport Versjon II*. Lillestrøm: Nedre Romerike
Distriktsrevisjon.
- Nedre Romerike Vannverk AS. (2001). *Årsrapport 2000*. Nedre Romerike Vannverk AS.
- Nedre Romerike Vannverk AS. (2002). *Årsrapport 2001*. Nedre Romerike Vannverk AS.
- Nedre Romerike Vannverk AS. (2003). *Årsrapport 2002*. Nedre Romerike Vannverk AS.
- Nedre Romerike Vannverk AS. (2004). *Årsrapport 2003*. Nedre Romerike Vannverk AS.
- Nedre Romerike Vannverk AS. (2005). *Årsrapport 2004*. Nedre Romerike Vannverk AS.
- Nedre Romerike Vannverk AS. (2006). *Årsrapport 2005*. Nedre Romerike Vannverk AS.
- Nygaard, L.-E. (2004). *Metoderapport for artikler publisert i Dagens Næringsliv i
tidsrommet desember 2002 – desember 2003*. Oslo.
- Olsen, A. B. (2007). *Økonomisk kriminalitet*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Opplysningskontoret for frukt og grønt. (2018). *Totaloversikten 2017*. Opplysningskontoret
for frukt og grønt.

- Parfet, W. U. (2000, Desember). Accounting Subjectivity and Earnings Management: A Preparer Perspective. *Accounting Horizons*, ss. 481-488.
- Penman, S. H. (2013). *Financial Statement Analysis and Security Valuation, fifth edition*. McGraw-Hill.
- Petersen, C., Plenborg, T., & Kinserdal, F. (2017). *Financial statement analysis*. Bergen: Vigmostad & Bjørke AS.
- Proff Forvalt. (2022, Mars 18). *Gartnerhallen SA*. Hentet fra Proff Forvalt: <https://forvalt.no/ForetaksIndex/Firma/FirmaSide/945958405>
- Proff Forvalt. (2022, April 19). *Nedre Romerike Vannverk AS*. Hentet fra Proff Forvalt: <https://forvalt.no/ForetaksIndex/Firma/FirmaSide/944091564>
- Proff Forvalt. (2022, April 5). *Sponsor Service ASA*. Hentet fra Proff Forvalt: <https://forvalt.no/ForetaksIndex/Firma/FirmaSide/933485447>
- Schilit, H. M., & Perler, J. (2010). *Financial Shenanigans: How to detect accounting gimmicks & fraud in financial reports*. McGraw-Hill.
- Sponsor Service ASA. (1999). *Årsrapport 1998*. Sponsor Service ASA.
- Sponsor Service ASA. (2000). *Årsrapport 1999*. Sponsor Service ASA.
- Sponsor Service ASA. (2001). *Årsrapport 2000*. Sponsor Service ASA.
- Sponsor Service ASA. (2002). *Årsrapport 2001*. Sponsor Service ASA.
- Statistisk Sentralbyrå. (2021). *Statistisk Sentralbyrå*. Hentet April 2022 fra Fakta om Norsk økonomi: <https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/faktaside/norsk-okonomi>
- Thomassen, E. (2021, Desember 14). *Finance Credit-saken*. Hentet April 2022 fra Store Norske Leksikon: https://snl.no/Finance_Credit-saken
- Watts, R., & Zimmerman, J. (1981). *The Markets For Independence and Independent Auditors*. Center for Research in Government Policy & Business.
- Økokrim. (2012, August 24). *Domfellelse i Sponsor Service saken*. Hentet fra Økokrim: <https://www.okokrim.no/domfellelse-i-sponsor-service-saken.5990828-411472.html>

Vedlegg

Resultatet til Gartnerhallen SA fra 2008 til 2017

Orgnr: 945958405
Bedrift: GARTNERHALLEN SA

RESULTATREGNSKAP
Tall i 1000 NOK

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Salgsinntekter	1 379 002	1 477 401	1 479 351	1 500 515	1 681 616	1 839 237	2 019 741	2 200 570	2 270 489	2 398 561
Annen driftsinntekt	30 258	35 988	27 273	24 794	25 798	22 961	27 371	29 859	32 669	31 500
Sum driftsinntekter	1 409 260	1 513 389	1 506 624	1 525 309	1 707 414	1 862 198	2 047 112	2 230 429	2 303 158	2 430 061
Varekostnad	1 369 753	1 469 011	1 479 405	1 501 141	1 681 686	1 835 238	2 018 038	2 199 392	2 269 622	2 396 279
Lønnskostnader	15 234	7 849	10 219	11 759	13 120	14 016	15 402	16 017	17 226	22 088
Herav kun lønn	10 641	5 865	6 436	6 464	6 492	6 971	8 744	8 883	9 926	14 567
Pensjonskostnader	30	-2 850	-1 423	-512	160	695	963	1 339	1 210	837
Avskrivning varige driftsmidler og immaterielle eiendeler	2 834	10 671	69	69	69	0	0	0	0	0
Nedskrivning av driftsmidler og immaterielle eiendeler	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tap på fordringer	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Andre driftskostnader	22 357	23 661	18 335	18 581	14 765	53 731	15 922	18 053	17 929	34 162
Husleiekostnader	0	0	0	0	0	738	1 010	1 221	1 381	826
Sum driftskostnader	1 410 178	1 511 192	1 508 028	1 531 550	1 709 640	1 902 985	2 049 362	2 233 462	2 304 777	2 452 529
Driftsresultat	-918	2 197	-1 404	-6 241	-2 226	-40 787	-2 250	-3 033	-1 619	-22 467
Annen renteinntekt	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Annen finansinntekt	7 196	24 150	11 096	5 593	13 750	14 675	18 094	47 227	16 795	22 098
Sum finansinntekter	7 196	24 150	11 096	5 593	13 750	14 675	18 094	47 227	16 795	22 098
Verdireduksjon andre finansielle instrumenter vurdering virkelig verdi	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Annen rentekostnad	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Annen finanskostnad	888	772	482	4 563	2 251	585	2 628	1 959	819	396
Sum finanskostnader	888	772	482	4 563	2 251	585	2 628	1 959	819	396
Netto finans	6 308	23 378	10 614	1 030	11 499	14 090	15 466	45 268	15 976	21 702
Ordinært resultat før skattekostnad	5 390	25 575	9 210	-5 211	9 273	-26 697	13 216	42 235	14 357	-765
Skattekostnad	429	404	290	1 168	-188	554	670	828	398	363
Ordinært resultat	4 961	25 171	8 920	-6 379	9 461	-27 251	12 546	41 407	13 959	-1 128
Ekstraordinære inntekter	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ekstraordinære kostnader	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Netto ekstraordinære poster	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Årsresultat	4 961	25 171	8 920	-6 379	9 461	-27 251	12 546	41 407	13 959	-1 128

Kilde: (Proff Forvalt, 2022)

Balansen til Gartnerhallen SA fra 2008 til 2017

Orgnr: 945958405
Bedrift: GARTNERHALLEN SA

BALANSEREGNSKAP
Tall i 100 NOK

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Eiendeler										
Anleggsmidler										
Forskning og utvikling	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Konsejsjoner, patenter og lisenser	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Utsatt skattefordel	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Goodwill	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Andre immatrielle eiendeler	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sum immaterielle anleggsmidler	10 596	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tomter, bygninger og annen fast eiendom	3 652	2 691	2 334	2 334	2 334	2 334	2 334	2 334	2 334	2 334
Investeringseiendom	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Maskiner og anlegg	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Skip, rigger, fly og lignende	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Driftsløsøre, inventar, verktøy og biler	260	0	208	139	69	0	0	0	0	0
Andre varige driftsmidler	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sum varige driftsmidler	3 912	2 691	2 542	2 473	2 403	2 334	2 334	2 334	2 334	2 334
Investeringer i tilknytt selskap	29 573	56 393	56 205	48 637	52 721	55 913	64 925	104 334	71 390	74 415
Investeringer i aksjer og andeler	14 541	14 880	14 880	25 904	18 018	19 747	13 392	12 816	9 118	9 068
Obligasjoner og andre langsiktige fordringer	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pensjonsmidler	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Obligasjoner	0	0	0	0	5 495	0	0	0	0	0
Andre fordringer	44 067	57 315	64 235	54 344	0	1 888	721	307	7	7
Sum finansielle anleggsmidler	88 181	128 588	135 320	128 885	125 644	77 548	79 038	117 457	80 515	83 490
Sum anleggsmidler	102 689	131 279	137 862	131 358	128 047	79 882	81 372	119 791	82 849	85 824
Omløpsmidler										
Råvarer og innkjøpte halvfabrikata	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Varer under tilvirkning	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ferdigvarer	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Biologiske eiendeler	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Andre varer	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sum varer	11 961	16 093	18 579	17 451	32 472	13 450	14 885	26 790	19 988	1 926
Sum varelager	11 961	16 093	18 579	17 451	32 472	13 450	14 885	26 790	19 988	1 926
Kundefordringer	87 319	95 476	105 781	112 060	120 613	171 781	146 527	140 026	160 163	250 559
Andre fordringer	2 833	3 180	5 378	4 776	11 386	7 034	5 540	4 475	7 596	54 894
Konsernfordringer	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Krav på innbetaling av selskapskapital	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sum fordringer	90 152	98 656	111 159	116 836	131 999	178 815	152 067	144 501	167 759	305 453
Aksjer og andeler i samme konsern	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Markedsbaserte aksjer	0	0	0	0	0	14 991	15 295	14 371	36 869	0
Markedsbaserte obligasjoner	0	0	0	0	0	42 802	47 450	46 923	71 517	136 101
Andre markedsbaserte finansielle instrumenter	0	0	0	0	0	24 583	0	0	23 561	0
Andre finansielle instrumenter	0	0	0	0	0	0	25 271	25 078	0	0
Andre investeringer	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sum investeringer	0	0	0	0	0	82 376	88 016	86 372	131 947	136 101
Bank	74 731	68 583	74 485	65 612	73 737	3 153	3 324	3 553	4 643	3 597
Andre omløpsmidler	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sum omløpsmidler	176 844	183 332	204 223	199 899	238 208	277 794	258 292	261 216	324 337	447 077
Sum eiendeler	279 533	314 611	342 085	331 257	366 255	357 676	339 664	381 007	407 186	532 901
Egenkapital										
Innskutt egenkapital										
Aksjekapital	0	0	0	0	1 487	0	1 498	1 508	1 518	0
Egne aksjer	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1 523
Annenn innskutt egenkapital	6 106	6 161	6 232	6 257	4 778	6 270	0	0	0	0
Sum innskutt egenkapital	6 106	6 161	6 232	6 257	6 265	6 270	1 498	1 508	1 518	1 523
Opptjent egenkapital										
Avsatt utbytte	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Annenn egenkapital	179 397	204 568	213 487	207 108	216 570	189 319	206 642	248 049	262 007	229 129
Udekket tap	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Minoritetsinteresser	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sum opptjent egenkapital	179 397	204 568	213 487	207 108	216 570	189 319	206 642	248 049	262 007	229 129
Sum egenkapital	185 503	210 729	219 719	213 365	222 835	195 589	208 140	249 557	263 525	230 652
Gjeld										
Langsiktig gjeld										
Pensjonsforpliktelser	2 540	2 854	2 360	2 242	2 053	2 192	3 799	3 562	3 599	3 642
Utsatt skatt	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Andre avsetninger for forpliktelser	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sum avsetninger til forpliktelser	2 540	2 854	2 360	2 242	2 053	2 192	3 799	3 562	3 599	3 642
Sum annen langsiktig gjeld	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sum langsiktig gjeld	2 540	2 854	2 360	2 242	2 053	2 192	3 799	3 562	3 599	3 642
Kortsiktig gjeld										
Konvertible lån	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sertifikatån	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kortsiktig gjeld til kredittinstitusjoner	0	0	19 599	5 108	6 701	31 706	15 548	1 023	0	47 202
Leverandørgjeld	77 982	88 936	85 314	96 769	119 244	105 838	93 759	104 748	119 886	220 450
Betalbar skatt	450	500	500	500	500	500	500	600	600	500
Skyldige offentlige utgifter	1 547	1 849	1 295	1 176	1 420	2 086	875	3 698	829	3 020
Skyldig lønn og feriepenger	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Utbytte	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kortsiktig konserngjeld	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Andre kreditorer	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Annenn kortsiktig gjeld	11 509	9 742	13 298	12 098	13 502	19 766	17 043	17 819	18 747	27 435
Sum kortsiktig gjeld	91 488	101 027	120 006	115 651	141 367	159 896	127 725	127 888	140 062	298 607
Sum gjeld	94 028	103 881	122 366	117 893	143 420	162 088	131 524	131 450	143 661	302 249
Sum egenkapital og gjeld	279 531	314 610	342 085	331 258	366 255	357 677	339 664	381 007	407 186	532 901

Kilde: (Proff Forvalt, 2022)

Konsernresultatet til Sponsor Service ASA fra 1998 til 2001

Orgnr: 933485447

Bedrift: SPONSOR SERVICE ASA

RESULTATREGNSKAP

Tall i 1000 NOK

	1998	1999	2000	2001
Salgsinntekter	284 030	401 118	678 110	784 328
Annen driftsinntekt	5 307	16 825	12 846	0
Sum driftsinntekter	289 337	417 943	690 956	784 328
Varekostnad	228 150	319 883	520 875	623 328
Lønnskostnader	19 938	32 517	60 198	66 291
Pensjonskostnader	0	0	0	0
Obligatorisk tjenstepensjon	0	0	0	0
Avskrivning varige driftsmidler/imaterielle eiendeler	4 993	8 706	16 070	11 337
Nedskrivning av driftsmidler/imaterielle eiendeler	0	0	0	0
Tap på fordringer	45	0	0	0
Andre driftskostnader	18 233	32 263	52 453	36 805
Husleiekostnader	0	0	0	0
Sum driftskostnader	271 359	393 369	649 596	737 761
Driftsresultat	17 978	24 574	41 360	46 567
<i>Inntekt på investeringer i tilknyttet selskap</i>	0	0	-150	0
<i>Renteinntekter fra foretak samme konsern</i>	0	0	0	0
<i>Sum annen renteinntekt</i>	0	822	1 090	2 206
<i>Sum annen finansinntekt</i>	0	484	1 843	1 102
Sum finansinntekter	1 199	1 306	2 783	3 308
<i>Sum annen rentekostnad</i>	3 351	6 047	10 006	16 815
<i>Sum annen finanskostnad</i>	0	538	740	1 612
Sum finanskostnader	3 656	6 585	10 746	18 427
Netto finans	-2 457	-5 279	-7 963	-15 119
Ordinært resultat før skattekostnad	15 521	19 295	33 397	31 448
Skattekostnad på ordinært resultat	3 469	8 440	11 303	15 705
Ordinært resultat	12 052	10 855	22 094	15 743
Ekstraordinære inntekter	0	0	0	0
Ekstraordinære kostnader	0	0	3 612	0
Netto ekstraordinære poster	0	0	-3 612	0
Skattekostnad på ekstraordinært resultat	0	0	-1 011	0
Årsresultat	12 052	10 855	19 493	15 743

Kilde: (Proff Forvalt, 2022)

Konsernbalansen til Sponsor Service ASA fra 1998 til 2001

Orgnr: 933485447

Bedrift: SPONSOR SERVICE ASA

BALANSEREGNSKAP

Tall i 1000 NOK

	1998	1999	2000	2001
Eiendeler				
Anleggsmidler				
Utsatt skattefordel	2 240	2 570	1 177	1 879
Goodwill og andre rettigheter	27 254	78 626	69 073	63 726
Sum immaterielle anleggsmidler		81 196	70 250	65 605
Tomter, bygninger og annen fast eiendom	21 174	22 791	23 314	22 828
Driftsløsøre, inventar, verktøy og biler	2 475	9 688	11 194	10 588
Andre varige driftsmidler	0	0	0	0
Sum varige driftsmidler		32 479	34 508	33 416
Investeringer i aksjer og andeler	0	302	1 790	2 466
Andre fordringer	0	37 622	61 635	125 328
Pensjonsmidler	0	0	353	435
Sum finansielle anleggsmidler	0	37 924	63 778	128 229
Sum anleggsmidler	65 314	151 599	168 536	227 250
Omløpsmidler				
Varer under tilvirkning	0	2 598	2 663	0
Sum varelager	506	2 955	6 062	0
Kundefordringer	76 572	83 151	77 099	85 220
Opptjent provisjon sponsoravtaler	46 097	98 265	155 367	215 399
Andre fordringer	41 500	48 905	51 564	50 240
Sum fordringer	164 169	230 321	284 030	350 859
Bank	4 355	13 192	14 528	12 754
Andre omløpsmidler	26 416	0	0	0
Sum omløpsmidler	195 446	246 468	304 620	363 613
Sum eiendeler	260 760	398 067	473 156	590 863
Egenkapital				
Innskutt egenkapital				
Aksjekapital	4 826	5 271	6 125	6 323
Egne aksjer	0	0	-20	-6
Overkursfond	0	68 736	131 502	147 864
Annen innskutt egenkapital	0	16 114	3 800	26
Sum innskutt egenkapital	4 826	90 121	141 407	154 207
Opptjent egenkapital				
Annen egenkapital	0	17 188	26 510	35 358
Minoritetsinteresser	0	547	12	0
Sum opptjent egenkapital	0	17 735	26 522	35 358
Sum egenkapital	83 276	107 856	167 929	189 565
Gjeld				
Langsiktig gjeld				
Pensjonsforpliktelse	0	115	1 748	3 368
Utsatt skatt	2 240	3 630	6 048	10 787
Sum avsetninger til forpliktelse	2 240	3 745	7 796	14 155
Langsiktig gjeld til kredittinstitusjoner	18 787	66 650	60 650	94 450
Sum annen langsiktig gjeld	1 158	0	0	0
Sum langsiktig gjeld	22 185	70 395	68 446	108 605
Kortsiktig gjeld				
Kortsiktig gjeld til kredittinstitusjoner	0	21 669	76 795	108 950
Leverandørgjeld	22 653	26 627	37 558	48 449
Betalbar skatt	3 312	2 030	7 261	11 596
Skyldige offentlige utgifter	3 633	4 766	9 891	10 710
Skyldig lønn og feriepenge	1 562	0	0	0
Utbytte	6 635	9 375	7 703	6 323
Skyldig sponsortilskudd	63 457	90 648	50 115	63 842
Annen kortsiktig gjeld	26 361	64 701	47 458	42 823
Sum kortsiktig gjeld	155 299	219 816	236 781	292 693
Sum gjeld	177 484	290 211	305 227	401 298
Sum egenkapital og gjeld	260 760	398 067	473 156	590 863

Kilde: (Proff Forvalt, 2022)

Resultatet til Nedre Romerike Vannverk AS fra 2000 til 2005

Orgnr: 944091564
Bedrift: NEDRE ROMERIKE VANNVERK AS

RESULTATREGNSKAP
Tall i 1000 NOK

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Salgsinntekter	71 778	75 258	77 284	78 514	81 745	70 806
Leieinntekter	130	0	0	0	0	0
Annen driftsinntekt	936	1 495	457	502	1 934	14 571
Sum driftsinntekter	72 844	76 753	77 741	79 016	83 679	85 377
Varekostnad	25 725	39 118	34 543	33 069	33 323	24 923
Lønnskostnader	9 348	12 403	12 803	16 521	16 525	13 123
<i>Herav kun lønn</i>	0	0	10 018	11 966	12 755	9 941
Pensjonskostnader	0	0	0	0	0	1 372
Avskrivning varige driftsmidler og immaterielle eiendeler	18 531	18 537	21 225	21 700	22 077	23 607
Nedskrivning av driftsmidler og immaterielle eiendeler	0	0	0	0	0	0
Tap på fordringer	0	0	0	0	0	0
Andre driftskostnader	2 849	3 401	3 695	4 753	5 295	4 188
Sum driftskostnader	56 453	73 459	72 266	76 043	77 220	65 841
Driftsresultat	16 391	3 294	5 475	2 973	6 459	19 536
<i>Annen renteinntekt</i>	2 388	0	0	0	0	871
<i>Annen finansinntekt</i>	0	3 596	5 973	2 211	946	111
Sum finansinntekter	2 388	3 596	5 973	2 211	946	982
<i>Annen rentekostnad</i>	5 743	0	0	0	0	3 369
<i>Annen finanskostnad</i>	263	4 380	6 011	5 205	2 908	188
Sum finanskostnader	6 006	4 380	6 011	5 205	2 908	3 557
Netto finans	-3 618	-784	-38	-2 994	-1 962	-2 575
Ordinært resultat før skattekostnad	12 773	2 510	5 437	-21	4 497	16 961
Skattekostnad på ordinært resultat	0	0	0	0	0	0
Ordinært resultat	12 773	2 510	5 437	-21	4 497	16 961
Ekstraordinære inntekter	0	0	0	0	0	0
Ekstraordinære kostnader	0	0	0	0	0	6 690
Netto ekstraordinære poster	0	0	0	0	0	-6 690
Årsresultat	12 773	2 510	5 437	-21	4 497	10 271

Kilde: (Proff Forvalt, 2022)

Balansen til Nedre Romerike Vannverk AS fra 2000 til 2005

Orgnr: 944091564
Bedrift: NEDRE ROMERIKE VANNVERK AS

BALANSEREGNSKAP
Tall i 1000 NOK

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Eiendeler						
Anleggsmidler						
Tomter, bygninger og annen fast eiendom	185 807	173 578	182 316	179 956	179 992	174 440
Maskiner og anlegg	0	0	1 526	0	0	0
Driftsløsøre, inventar, verktøy og biler	508	481	428	1 744	1 534	6 544
Andre varige driftsmidler	0	0	0	0	0	0
Sum varige driftsmidler	186 315	174 059	184 270	181 700	181 526	180 984
Investeringer i aksjer og andeler	0	0	0	2 250	4 589	0
Obligasjoner og andre langsiktige fordringer	0	0	0	13 136	14 844	15 070
Pensjonsmidler	1 658	2 167	2 934	0	0	0
Andre fordringer	0	0	0	0	0	0
Sum finansielle anleggsmidler	1 658	2 167	2 934	15 386	19 433	15 070
Sum anleggsmidler	187 973	176 226	187 204	197 086	200 958	196 054
Omløpsmidler						
Kundefordringer	11 511	10 399	8 930	9 057	10 779	9 588
Andre fordringer	11	322	3 749	5 098	4 283	6 867
Sum fordringer	11 522	10 721	12 679	14 155	15 062	16 455
Andre finansielle instrumenter	0	0	0	0	0	28
Andre investeringer	116	0	0	0	0	0
Sum investeringer	116	0	0	0	0	28
Bank	45 581	43 919	67 058	33 580	24 074	25 657
Andre omløpsmidler	0	0	0	0	0	0
Sum omløpsmidler	57 219	54 640	79 737	47 735	39 136	42 140
Sum eiendeler	245 192	230 866	266 941	244 821	240 094	238 194
Egenkapital						
Innskutt egenkapital						
Aksjekapital	26	26	0	104	112	112
Annen innskutt egenkapital	0	0	26	0	0	0
Sum innskutt egenkapital	26	26	26	104	112	112
Opptjent egenkapital						
Annen egenkapital	126 413	128 922	134 359	134 260	138 757	157 100
Sum opptjent egenkapital	126 413	128 922	134 359	134 260	138 757	157 100
Sum egenkapital	126 439	128 948	134 385	134 364	138 869	157 212
Gjeld						
Langsiktig gjeld						
Pensjonsforpliktelser	4 043	3 805	3 948	4 203	4 241	3 265
Andre avsetninger for forpliktelser	209	209	209	409	409	209
Sum avsetninger til forpliktelser	4 252	4 014	4 157	4 612	4 650	3 474
Obligasjonslån	72 650	61 870	51 090	40 310	29 530	18 750
Langsiktig gjeld til kredittinstitusjoner	12 755	9 961	28 925	24 845	22 015	19 375
Sum langsiktig gjeld	89 657	75 845	84 172	69 767	56 195	41 599
Kortsiktig gjeld						
Kortsiktig gjeld til kredittinstitusjoner	12 865	13 610	0	0	0	0
Leverandørgjeld	7 777	7 140	27 214	22 134	22 945	14 476
Skyldige offentlige utgifter	1 515	373	344	432	513	1 945
Annen kortsiktig gjeld	6 939	4 950	20 826	18 123	21 572	22 962
Sum kortsiktig gjeld	29 096	26 073	48 384	40 689	45 030	39 383
Sum gjeld	118 753	101 918	132 556	110 456	101 225	80 982
Sum egenkapital og gjeld	245 192	230 866	266 941	244 820	240 094	238 194

Kilde: (Proff Forvalt, 2022)